

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ

**ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΧΛΩΡΙΔΑΣ ΤΗΣ ΣΚΑΛΑΣ ΤΟΥ ΒΡΑΔΕΤΟΥ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΟΝΟΠΑΤΙΟΥ ΒΡΑΔΕΤΟ - ΜΠΕΛΟΗ
(ΕΘΝΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ)**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΓΟΥΛΑ
ΒΙΟΛΟΓΟΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2008

Ημερομηνία Προφορικής Εξέτασης:

19 Δεκεμβρίου 2007

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Έφη Χανλίδου

Λέκτορας Τμήματος Βιολογίας (Επιβλέπουσα)

Στέλλα Κοκκίνη

Καθηγήτρια Τμήματος Βιολογίας

Γιάννης Τσιριπίδης

Λέκτορας Τμήματος Βιολογίας

«Η έγκριση της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας από το Τμήμα Βιολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνώμων της συγγραφέως» (Ν. 5343/1932, άρθρο 202 §2).

ARISTOTLE UNIVERSITY OF THESSALONIKI
FACULTY OF SCIENCE
SCHOOL OF BIOLOGY

**ASSESSMENT OF PLANT DIVERSITY IN SKALA OF
VRADETO AND VRADETO - BELOI PATH
(NATIONAL PARK OF N PINDOS)**

MASTER THESIS ON ENVIRONMENTAL BIOLOGY

KATERINA GOULA
BIOLOGIST

THESSALONIKI 2008

Στο φίλο μου Γιώτη.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

«Τραβηγμένος από τα γελαστά αντικείμενα, που είναι γύρω μου, τα παρατηρώ, τα θαυμάζω, τα συγκρίνω, μαθαίνω τέλος να τα ταξινομώ και να! σε λίγο είμαι ένας βοτανικός, που έχει ανάγκη να είναι τέτοιος, που δε θέλει να σπουδάσει τη φύση, παρά μόνο για να βρίσκει αδιάκοπα καινούριες αιτίες για να την αγαπάει...»

J.J. Rousseau

Τραβηγμένες από τα γελαστά αντικείμενα που ήταν γύρω μας, τα θαυμάσαμε και κάθε φορά βρίσκαμε καινούριες αιτίες για να τα αγαπάμε. Πραγματοποιήσαμε πέντε ταξίδια που θα μείνουν ανεξίτηλα χαραγμένα στη μνήμη μας...

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τη λέκτορα κ. Έφη Χανλίδου, την επιβλέπουσα της παρούσας εργασίας, που μου εμπιστεύτηκε το θέμα, με καθοδήγησε και με βοήθησε καθ' όλη τη διάρκεια διεξαγωγής της εργασίας αυτής. Την ευχαριστώ επειδή μου έδωσε την ευκαιρία να γνωρίσω μέσα από αυτή τη δουλειά έναν τόσο ιδιαίτερο τόπο. Ευχαριστώ θερμά την καθηγήτρια κ. Στέλλα Κοκκίνη για όλες τις παρατηρήσεις και υποδείξεις πάνω σε θέματα των μεταπτυχιακών σπουδών, αλλά και για τις παραινέσεις και συμβουλές σε θέματα εκτός σπουδών, και το λέκτορα κ. Γιάννη Τσιριπίδη για τον πολύτιμο χρόνο που αφιέρωσε στη διόρθωση της εργασίας και για τις παρατηρήσεις του που συνέβαλαν στη βελτίωσή της. Επιπλέον, τον ευχαριστώ για τη βοήθεια που μου έδωσε με μεγάλη προθυμία σε θέματα ταξινομικά.

Επίσης ευχαριστώ θερμά για τη βοήθειά τους: τη λέκτορα κ. Ρεγγίνα Καρούσου, τον υποψήφιο διδάκτορα Δημήτρη Κουρέα για το χρόνο που μου αφιέρωσε και την πολύτιμη βοήθειά του στη χρήση GIS, την υποψήφια διδάκτορα Αναστασία Στεφανάκη για τη βοήθειά της στον προσδιορισμό της οικογένειας των Labiatae, τον υποψήφιο διδάκτορα Σπύρο Τσιφτσή για τον προσδιορισμό του γένους *Ophrys*.

Ιδιαίτερως ευχαριστώ το Δρ. Νίκο Κρίγκα για τις αμέτρητες φορές που με βοήθησε, με μεγάλη προθυμία, αλλά και για την ψυχολογική στήριξη σε δύσκολες στιγμές.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ χρωστώ στους κατοίκους του Καπέσοβου και του Βραδέτου, οι οποίοι με υποδέχτηκαν με ζεστασιά, μου παρείχαν πληροφορίες για τον τόπο τους και τα φυτά τους και με βοήθησαν σε διάφορα πρακτικά θέματα.

Ιδιαίτερα θέλω να ευχαριστήσω την οικογένεια Παπαγεωργίου, το Δημήτρη Ράπτη, τον κύριο Απόστολο Ντιναλέξη και την κυρία Βελισσαρία Φίτσιου από το Καπέσοβο. Ευχαριστώ επίσης τον κύριο Λάμπρο Αναγνωστόπουλο από το Βραδέτο, χωρίς τον οποίο το πρωταπριλιάτικο αστείο που μας έκανε το Matiz δε θα ήταν και τόσο αστείο. Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω το προσωπικό του Δημαρχείου Τύμφης και του Δασαρχείου Ιωαννίνων για το ενδιαφέρον και την εξυπηρέτησή τους.

Ευχαριστώ πολύ τους γονείς μου για την πολύτιμη συμπαράστασή τους, καθώς και για το τελευταίο ταξίδι στο Ζαγόρι, στο οποίο με συνόδεψαν. Ευχαριστώ από καρδιάς τον «ξάδερφό» μου Χρήστο Καντσά για τη ζεστή φιλοξενία του. Χωρίς αυτόν και τη Δανάη (με τις πεταλουδίτσες της) τα ταξίδια μας στα Γιάννενα δε θα ήταν τόσο απολαυστικά! Τις φίλες και συναδέλφους μου Χριστίνα Φωτίου και Πωλίνα Κυριακίδου ευχαριστώ θερμά, που με συνόδεψαν και με βοήθησαν, χαρίζοντάς μου ένα ταξίδι που θα το θυμάμαι για πάντα...

Μου είναι πραγματικά πολύ δύσκολο να βρω λέξεις, οι οποίες να είναι αρκετές για να ευχαριστήσω τη φίλη, συνάδελφο και συνοδοιπόρο Αφροδίτη Καντσά. Δεν μπορώ ούτε να φανταστώ την πραγματοποίηση αυτής της εργασίας, σε όλα τα στάδιά της, χωρίς την πολύτιμη συμβολή της. Εύχομαι να μην σταματήσουμε ποτέ να γελάμε και να μαθαίνουμε η μία από την άλλη...

Θεσσαλονίκη, 28/03/08

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης προσπάθειας για την καταγραφή και ανάδειξη της βιοποικιλότητας στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου με στόχο την προστασία της. Η περιοχή αυτή παρουσιάζει μεγάλο βιολογικό, αλλά και πολιτισμικό ενδιαφέρον, καθώς σε αυτήν αναπτύχθηκε μια πλούσια παράδοση στην λαϊκή βοτανοθεραπευτική από τους περίφημους Βικογιατρούς. Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια γνωρίζει μεγάλη τουριστική ανάπτυξη.

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η αναγνώριση και προβολή της χλωρίδας δύο μονοπατιών, τα οποία βρίσκονται στον ορεινό όγκο της Τύμφης, εντός ορίων του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου και των τόπων κοινοτικής σημασίας του δικτύου NATURA 2000 «Εθνικός Δρυμός Βίκου - Αώου» (GR2130001) και «Κεντρικό τμήμα Ζαγορίου» (GR2130004). Η λιθόκτιστη Σκάλα του Βραδέτου ενώνει δύο από τους παραδοσιακούς οικισμούς της περιοχής του Ζαγορίου, το Καπέσοβο και το Βραδέτο. Κατασκευάστηκε κατά τον 18ο αιώνα, όταν το Ζαγόρι βρισκόταν σε οικονομική άνθιση και αποτελείται από 1200 περίπου σκαλοπάτια, συνολικού μήκους 1500 m. Το μονοπάτι Βραδέτο - Μπελόη, μήκους 2 km, καταλήγει στη θέση θέας Μπελόη από όπου φαίνεται ένα μεγάλο μέρος του φαραγγιού του Βίκου.

Ειδικότερα:

1. Έγινε καταγραφή της χλωρίδας των δύο μονοπατιών, από την οποία προέκυψαν 347 taxa που ανήκουν σε 58 οικογένειες Πτεριδόφυτων και Σπερματόφυτων, ανάμεσά τους 70 taxa αποτελούν νέες αναφορές για το όρος Τύμφη. Για κάθε taxon έγινε προσδιορισμός της βιοτικής του μορφής και βρέθηκε ο χωρολογικός του τύπος.

2. Χαρτογραφήθηκαν οι διαφορετικοί τύποι οικοτόπων που απαντώνται κατά μήκος των μονοπατιών. Συνολικά χαρτογραφήθηκαν 6 τύποι οικοτόπων: 1) ψευδομακκί (5350), 2) δάση οστρυάς, ανατολικού γαύρου και μεικτά θερμόφιλα δάση (925A), 3) περιάδες (5150), 4) νοτιο-ανατολικές υπο-Μεσογειακές λόχμες φυλλοβόλων (5160), 5) σχηματισμοί με αρκεύθους (5210) και 6) ασβεστολιθικά βραχώδη πρηνή με κασμοφυτική βλάστηση (8210). Από αυτούς, μόνο οι δύο τελευταίοι περιλαμβάνονται στην Οδηγία 92/43/ΕΟΚ.

3. Εντοπίστηκαν και χαρτογραφήθηκαν φυτικά είδη, τα οποία προβάλλουν τη βιολογική και πολιτιστική ιδιαιτερότητα της περιοχής, δηλαδή είναι: α) αντιπροσωπευτικά των τύπων οικοτόπων, β) φυτά που χρήζουν προστασίας, γ) φαρμακευτικά, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν στην τοπική βοτανοθεραπευτική παράδοση. Η χλωρίδα των δύο μονοπατιών αποδεικνύεται μεγάλης

σημαντικότητας, καθώς εντοπίστηκαν 107 taxa που χρήζουν προστασίας σε εθνική, ευρωπαϊκή ή παγκόσμια κλίμακα, ανάμεσά τους 10 Ελληνικά και 47 Βαλκανικά ενδημικά. Ακόμα, από τα 248 φυτικά είδη που αναφέρονται ως φαρμακευτικά σύμφωνα με βιβλιογραφικές πληροφορίες που αφορούν την περιοχή και δύο ανέκδοτα χειρόγραφα που πιθανολογείται ότι προέρχονται από βικογιατρούς, 89 εντοπίστηκαν στα μονοπάτια της περιοχής μελέτης.

ABSTRACT

The present study is part of a research that deals with the conservation of biodiversity in the National Park of N Pindos. An assessment of the plant diversity, with respect to the presence of plants that have a cultural and biological significance is carried out in two paths situated in the National Park of North Pindos.

The two paths are situated on mount Timfi, within the National Park of North Pindos and two sites of the NATURA 2000 network (GR2130001 and GR2130004). The stone built stairway called Skala of Vradeto connects the two traditional villages of Zagorochoria, Kapesovo and Vradeto. Built in the 18th c., the stairway has a length of 1500m and is composed of 1200 stairs. The Vradeto - Beloi path is a route of 2 km that ends at location Beloi, a balcony with an exceptional view of the Vikos gorge. Apart from biological interest, the area of Zagori has a great cultural interest, as it was renowned as a major centre of folk medicine, based on herbal healing, with practitioners called “Vikoyiatri”.

In particular:

1. An inventory of 347 plant taxa from the two paths is presented. These taxa belong to 58 families of Pteridophyta and Spermatophyta. Among them 70 taxa represent new records to the flora of mount Timfi. For each taxon, life form and chorological type are provided.

2. Recognition and mapping of the habitat types has taken place along the two paths. The following six different habitat types have been found: 1) pseudomaquis (5350), 2) *Ostrya*, *Carpinus* and mixed thermophilous grasslands (925A), 3) *Pteridium aquilinum* stands (5150), 4) southeastern sub-Mediterranean stands of deciduous shrubs (5160), 5) arborescent matorral with *Juniperus* spp. (5210) and 6) calcareous rocky slopes with chasmophytic vegetation (8210). The two last habitat types are included in Directive 92/43/EEC.

3. Plant taxa that reflect the biological and cultural interest of the area were surveyed and mapped. These plants are: i) representative of the habitat types, ii) of conservation interest, iii) used in local traditional medicine. 107 plant taxa found at the two paths are of conservation interest in a national, European or global scale, 10 Greek and 47 Balkan endemics among them. Furthermore, 89 plants found in the area were used in local traditional medicine, according to literature information and two unpublished manuscripts which most probably were written by local practical healers.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
A.1. ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	2
A.2. Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	2
A.2.1. Η Σκάλα του Βραδέτου	5
A.2.2. Το μονοπάτι Βραδέτο - Μπελόη	7
A.2.3. Γεωλογία - Κλίμα	8
A.2.4. Χλωρίδα	9
A.2.5. Οικότοποι.....	9
A.3. Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ.....	11
A.3.1. Τα φυτά στη ζωή και την παράδοση των Ζαγορίσιων	13
A.3.2. Βικογιατροί.....	14
B. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	16
B.1. ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΜΟΝΟΠΑΤΙΩΝ ΚΑΙ ΤΥΠΩΝ ΟΙΚΟΤΟΠΩΝ - ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΜΗΜΑΤΩΝ.....	16
B.2. ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΙΔΩΝ - ΤΑΞΙΝΟΜΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ	16
B.2.1. Ταξινομικός προσδιορισμός	17
B.2.2. Βιοτικές μορφές	17
B.2.3. Χωρολογία.....	18
B.4. ΦΥΤΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΟΥΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	19
B.5. ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΦΥΤΑ	20
Γ. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ	22
Γ.1. ΧΛΩΡΙΔΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	22
Γ.1.1 Φυτοκατάλογος.....	22
Γ.1.2. Γενικά σχόλια	73
Γ.1.3. Βιοτικές μορφές - Βιοτικό φάσμα	73
Γ.1.4. Χωρολογία - Χωρολογικό φάσμα.....	74
Γ.2. ΤΥΠΟΙ ΟΙΚΟΤΟΠΩΝ - ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΑ ΦΥΤΑ.....	76
Γ.2.1. Ψευδομακκί (5350)	80
Γ.2.2. Δάση οστρυάς, ανατολικού γαύρου και μεικτά θερμόφιλα δάση (925A)	82
Γ.2.3. Σχηματισμοί με αρκεύθους (5210)	83
Γ.2.4. Νοτιο-ανατολικές υπο-Μεσογειακές λόχμες φυλλοβόλων (5160)	86
Γ.2.5. Χέρσες εκτάσεις με φτέρη (5150).....	87
Γ.2.6. Ασβεστολιθικά βραχώδη πρανή με χασμοφυτική βλάστηση (8210)	89

Γ.3. ΤΑΧΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΟΥΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	93
Γ.4. ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΦΥΤΑ.....	110
Δ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	116
Ε. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	119
Ε.1. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	119
Ε.2. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	122
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1	125
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2	137
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3	140

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανάγκη διατήρησης της ποικιλότητας των φυτών και της βιοποικιλότητας γενικότερα έχει γίνει περισσότερο επιτακτική στις μέρες μας, καθώς είναι πλέον φανερό η δραματική μείωσή της, με ρυθμούς επιταχυνόμενους. Η προστασία της χλωρίδας, δεν αποτελεί μόνο ηθική υποχρέωση απέναντι στη φυσική μας κληρονομιά, αλλά και ανάγκη επιβίωσης (Ντάφης, 2004). Βήματα προς την κατεύθυνση προστασίας της χλωρίδας έχουν ήδη γίνει και εκδηλώνονται μέσα από τις διεθνείς και ευρωπαϊκές συμβάσεις (Οδηγία 92/43, Σύμβαση Βέρνης, CITES) και την εθνική νομοθεσία (ΠΔ 67/1981), αλλά και από την οριοθέτηση προστατευόμενων περιοχών, όπως το δίκτυο NATURA 2000 ή οι εθνικοί δρυμοί.

Ειδικότερα για την Ελλάδα, 239 τόποι κοινοτικής σημασίας έχουν ενταχθεί στο δίκτυο NATURA 2000, ανάμεσα στα άλλα και για τη χλωρίδα τους. Αυτό που χαρακτηρίζει την ελληνική χλωρίδα είναι ο μεγάλος πλούτος και η ποικιλότητά της (περισσότερα από 6300 taxa), ιδιαίτερα σε ενδημικά taxa (περισσότερα από 1200), η οποία οφείλεται στη γεωγραφική θέση της Ελλάδας, στην περιπετειώδη γεωλογική της ιστορία και τη μεγάλη ποικιλία κλιματικών τύπων (Ντάφης κ.ά., 1997).

Πολλές φορές ένα καθεστώς προστασίας περιοχών, κατά το οποίο αποκλείεται κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα σε αυτές, οδηγεί σε αποτελέσματα αντίθετα από τα επιθυμητά. Η προστασία δύναται να συνυπάρξει με την οικονομική πρόοδο και την ανάπτυξη δραστηριοτήτων, στα πλαίσια που δε θίγονται οι ανάγκες διατήρησης της φύσης και σύμφωνα με την αρχή της αειφορίας, όπως διατυπώθηκε από την έκθεση «Brundtland» (1987). Διαδικασίες όπως η ανάπτυξη προγραμμάτων εκπαίδευσης και ενημέρωσης κοινού, σε ό,τι αφορά τη διατήρηση και την αειφορική χρήση της βιοποικιλότητας, με τη βοήθεια των μέσων μαζικής ενημέρωσης και την υπαγωγή των θεμάτων αυτών στα εκπαιδευτικά προγράμματα, μπορούν να συμβάλλουν προς την κατεύθυνση αυτή (Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα, 1994).

Ο οικοτουρισμός αποτελεί δραστηριότητα η οποία μπορεί να συνεισφέρει προς την κατεύθυνση της αειφορικής ανάπτυξης, καθώς βασίζεται και ταυτόχρονα σέβεται το περιβάλλον. Μια μορφή τουρισμού για να χαρακτηριστεί ως οικοτουρισμός θα πρέπει: α) να είναι άμεσα συνδεδεμένη με το φυσικό περιβάλλον, β) να συνδέεται με στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου στον οποίο ασκείται, γ) οι δραστηριότητες στα πλαίσιά του να μην έχουν επιπτώσεις, αλλά, όσο είναι δυνατό, να συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος, δ) να

ενισχύει την τοπική κοινωνία, ε) να συμβάλλει στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση τόσο των επισκεπτών, όσο και των τοπικών φορέων (Olson *et.al*, 1984, Jacobson & Robles, 1992, Buckley, 1994, Russell, 1994, Ross & Wall, 1999).

Η Ελλάδα προσφέρεται για ανάπτυξη οικοτουριστικών δραστηριοτήτων, καθώς, όπως προαναφέρθηκε, διακρίνεται για τη υψηλή βιοποικιλότητά της, αλλά ταυτόχρονα είναι μια χώρα με μοναδική ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά. Επίκεντρο δραστηριοτήτων οικοτουρισμού στον ελληνικό χώρο μπορούν να αποτελέσουν, ανάμεσα στα άλλα, τα μονοπάτια που διέρχονται μέσα από περιοχές με μεγάλη αισθητική και πολιτισμική αξία (Χαρακίδα, 2005).

A.1. Σκοπός εργασίας

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η αναγνώριση και προβολή της κλωρίδας των μονοπατιών Σκάλα Βραδέτου και Βραδέτο - Μπελόη, στα πλαίσια προστασίας και ανάδειξής της. Η ανάδειξη της κλωρίδας των δύο μονοπατιών θα μπορούσε να συμβάλλει στην προσπάθεια ευαισθητοποίησης του κοινού και οικοτουριστικής ανάπτυξης, με ταυτόχρονη αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής και προβολή της παραδοσιακής γνώσης.

Ως ειδικότεροι στόχοι της εργασίας αναφέρονται οι ακόλουθοι:

4. Καταγραφή της κλωρίδας των δύο μονοπατιών.
5. Χαρτογράφηση των διαφορετικών τύπων οικοτόπων που απαντώνται κατά μήκος των μονοπατιών.
6. Εντοπισμός και χαρτογράφηση φυτικών ειδών που προβάλλουν τη βιολογική και πολιτιστική ιδιαιτερότητα της περιοχής, δηλαδή είναι:
 - αντιπροσωπευτικά των τύπων οικοτόπων,
 - ενδημικά, σπάνια ή προστατευόμενα,
 - φαρμακευτικά, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν στην τοπική βοτανοθεραπευτική παράδοση.

A.2. Η περιοχή μελέτης

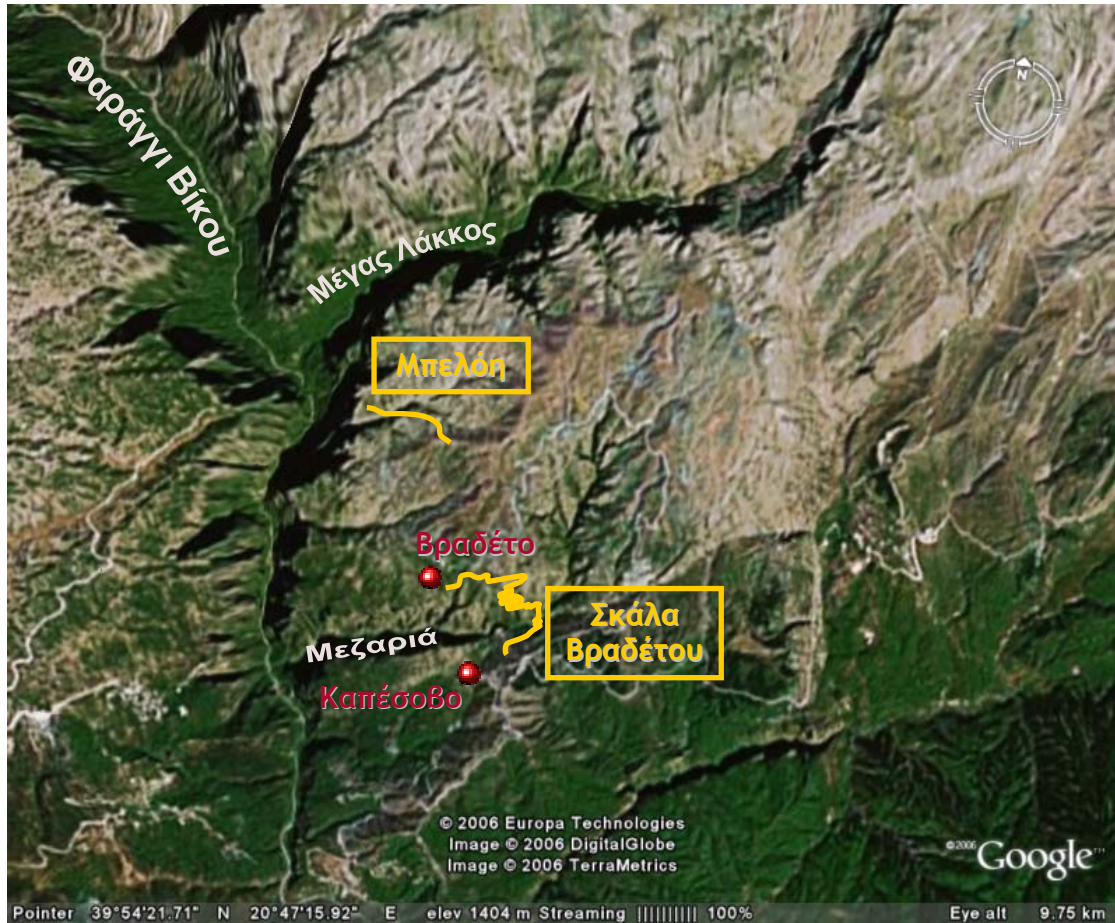
Η Σκάλα του Βραδέτου και το μονοπάτι Βραδέτο - Μπελόη βρίσκονται στην περιοχή του Ζαγορίου, το οποίο αποτελεί σύμπλεγμα από 46 οικισμούς (Ζαγοροχώρια), βόρεια της πόλης των Ιωαννίνων. Τα δύο μονοπάτια βρίσκονται

στο νότιο τμήμα του ορεινού όγκου της Τύμφης, μέσα στα όρια του ομώνυμου δήμου του νομού Ιωαννίνων και κοντά στους οικισμούς Καπέσοβο και Βραδέτο (Εικόνες 1 και 2).

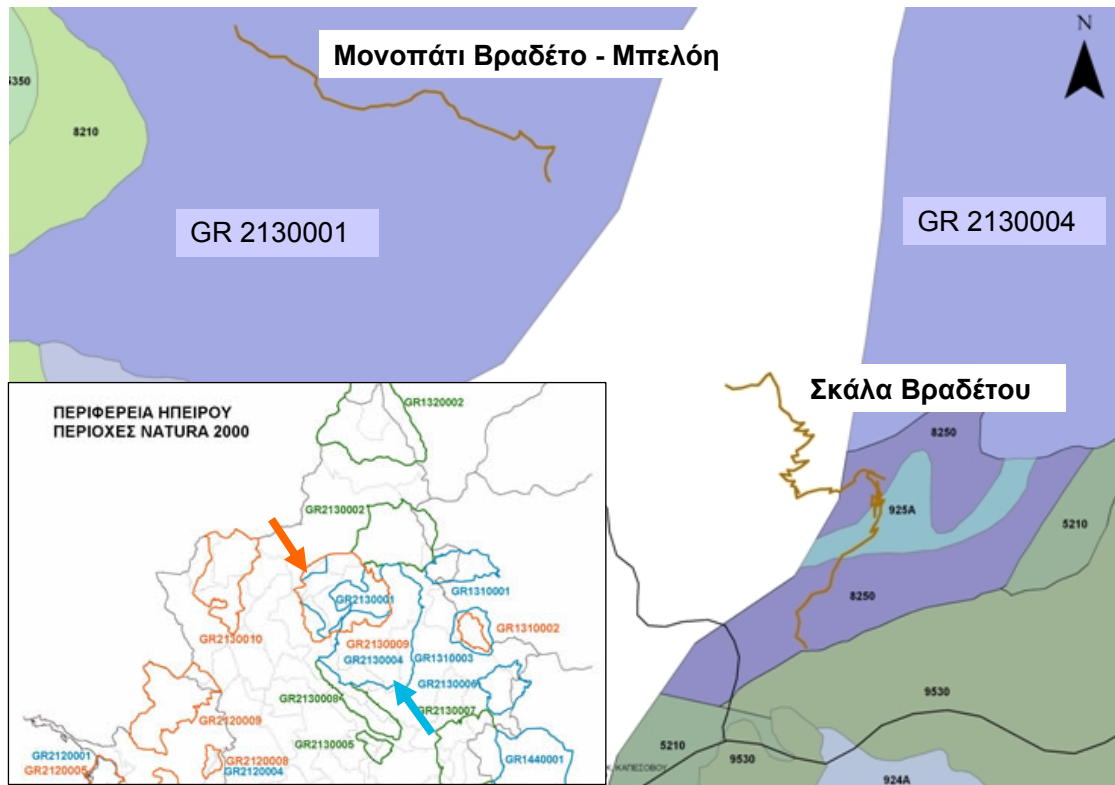

Εικόνα 1: Οι οικισμοί Καπέσοβο και Βραδέτο του Δήμου Τύμφης στο νομό Ιωαννίνων (Χάρτης: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων).

Η ευρύτερη περιοχή προστατεύεται ως Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου (Απόφαση 23069/2005, ΦΕΚ 639/4/14-06-05) και τα δύο μονοπάτια βρίσκονται εντός ορίων του Πάρκου, ενώ η περιοχή της Μπελόης βρίσκεται εντός του Πυρήνα του Εθνικού Πάρκου (Τμήμα Βίκος). Επιπλέον, τμήματα των μονοπατιών βρίσκονται εντός ορίων δύο Τόπων Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) του δικτύου NATURA 2000 (Εικόνα 3), των GR2130001 - Εθνικός Δρυμός Βίκου - Αώου (Ζώνη Ειδικής Προστασίας) και GR2130004 - Κεντρικό τμήμα Ζαγορίου.

Εικόνα 2: Η Σκάλα του Βραδέτου και το μονοπάτι Βραδέτο - Μπελόη στο όρος Τύμφη (Πηγή: GoogleEarth).

Εικόνα 3: Η Σκάλα του Βραδέτου και το μονοπάτι Βραδέτο - Μπελόη σε σχέση με τους ΤΚΣ του δικτύου NATURA 2000.

A.2.1. Η Σκάλα του Βραδέτου

Η Σκάλα του Βραδέτου (Εικόνες 4 και 5) είναι μια λιθόκτιστη σκάλα που ενώνει τους οικισμούς Καπέσοβο και Βραδέτο, διασχίζοντας το φαράγγι της Μεζαριάς. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη από τις τέσσερις σκάλες του κεντρικού Ζαγορίου (δύο στο Κουκούλι και μία στη Βίτσα).

Εικόνα 4: Τμήμα της Σκάλας του Βραδέτου.

Εικόνα 5: Άποψη της Σκάλας του Βραδέτου, όπου φαίνεται η θαυμάσια αρχιτεκτονική της.

Το λιθόστρωτο αυτό μονοπάτι, μήκους 1500 m, αποτελείται από περίπου 1200 σκαλοπάτια. Ξεκινώντας από υψόμετρο 1100 m, όπου βρίσκεται ο οικισμός Καπέσοβο, κατεβαίνει μέσα στο φαράγγι της Μεζαριάς (παρακλάδι του Βίκου) και το διασχίζει μέσω δύο μικρών μονότοξων γεφυριών, του Καπεσοβίτικου (Εικόνα 6) και του Βραδετινού, τα οποία έχουν χαρακτηριστεί ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία από το Υπουργείο Πολιτισμού. Στη συνέχεια ελίσσεται με τη βοήθεια 39 στροφών (καγκέλια) στις σχεδόν κάθετες πλαγιές του Βραδέτου και σκαρφαλώνει μέχρι τα 1340 m, καλύπτει δηλαδή μια υψομετρική διαφορά σχεδόν 250 m. Η αρχιτεκτονική της προσδιορίζεται κατ' εξοχήν από την ασβεστολιθική πελεκημένη πέτρα, η οποία συνήθως χρησιμοποιείται χωρίς κανένα κονίαμα.

Εικόνα 6: Το Καπεσοβίτικο γεφύρι στη Σκάλα του Βραδέτου.

Η ημερομηνία κατασκευής της Σκάλας δεν μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια. Είναι γνωστό ότι μέρος της επισκευάστηκε το 1862 από κάτοικο του Καπέσοβου, τον Αλ. Ζαβαλέξη (Λαμπρίδης, 1880). Πιθανολογείται ότι Βραδετινοί που ζούσαν σαν αυλικοί του Τσάρου, στις αρχές του 18ου αιώνα, έστειλαν χρήματα για να χτιστεί και ότι χρειάστηκαν 20 χρόνια για την ολοκλήρωση της κατασκευής της. Επίσης, αναφέρεται ότι για την κατασκευή της χρειάστηκαν 40 φορτώματα αλάτι για τις διατροφικές ανάγκες των εργατών (Χρηστογούλας, 2005). Μέχρι το 1973, οπότε διανοίχτηκε ο δρόμος προς Βραδέτο, ο μόνος τρόπος επικοινωνίας του οικισμού με το υπόλοιπο Ζαγόρι ήταν η Σκάλα. Η ασφαλτόστρωση του δρόμου ολοκληρώθηκε μόλις τα τρία τελευταία χρόνια. Έργα αποκατάστασης γίνονται στην

Σκάλα υπ' ευθύνη του Δήμου Τύμφης σε συνεργασία με την 8η Εφορία Αρχαιοτήτων.

Η αρχιτεκτονική της Σκάλας, η πλήρης εναρμόνισή της με το τοπίο της πέτρας και η θέα, αφενός του ίδιου του μονοπατιού και αφετέρου του Ζαγορίσιου τοπίου, εντυπωσιάζουν τον επισκέπτη και για το λόγο αυτό η Σκάλα αποτελεί πόλο έλξης σημαντικού αριθμού πεζοπόρων κάθε χρόνο.

A.2.2. Το μονοπάτι Βραδέτο - Μπελόη

Η λέξη Μπελόη είναι Σλαβική και θα πει μπαλκόνι. Πρόκειται για τοποθεσία από την οποία φαίνεται ένα μεγάλο μέρος του εντυπωσιακού φαραγγιού του Βίκου (Εικόνα 7).

Εικόνα 7: Το φαράγγι του Βίκου, όπως φαίνεται από την τοποθεσία Μπελόη.

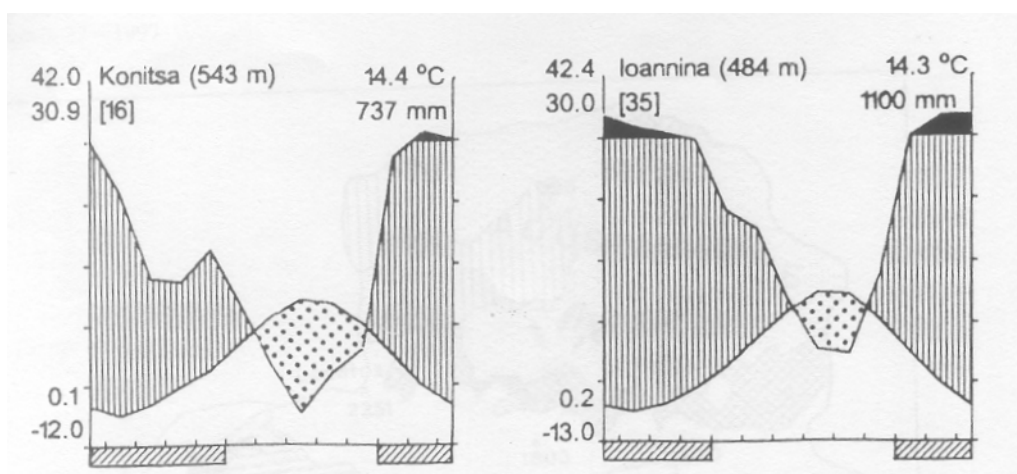
Το μονοπάτι ξεκινά σε απόσταση 800 m από τον οικισμό του Βραδέτου και έχει μήκος περίπου 2 km. Η πεζοπορία είναι αρκετά εύκολη, καθώς δεν υπάρχουν πολύ έντονες κλίσεις και η διαδρομή είναι σχετικά μικρή. Υπάρχει πολύ καλή σήμανση και στο τέρμα του μονοπατιού, στη θέση Μπελόη, έχει κατασκευαστεί από το 1997 ένα παρατηρητήριο.

Η Μπελόη δέχεται μεγάλο αριθμό επισκεπτών σχεδόν καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, λόγω της σύντομης και άνετης διαδρομής, αλλά και της επιβλητικής εικόνας του φαραγγιού που αντικρίζει κανείς στη θέση αυτή.

A.2.3. Γεωλογία - Κλίμα

Η περιοχή μελέτης κυριαρχείται από ασβεστολιθικούς σχηματισμούς του Παλαιόκαινου ή Μέσου - Ανώτερου Ηώκαινου, στους οποίους παρεμβάλλεται κατά θέσεις, στην περιοχή της Μπελόης, φλύσξης του Ανώτερου Ηώκαινου (Κουκούζας κ.ά., 1964). Η ευδιάλυτη φύση των ασβεστολιθικών πετρωμάτων ευνοεί τη δημιουργία σπηλαιοβαράθρων, γνωστότερα από τα οποία η Τρύπα στη Σκάλα του Βραδέτου (35 m), η Τρύπα στα αλώνια του Βραδέτου ή Σπιάρα (65 m) και η Τρύπα της Καλόγριας στην Μπελόη (82 m) (Χρηστογούλας, 2005).

Το κλίμα της περιοχής μελέτης χαρακτηρίζεται ως μεταβατικό από μεσογειακό σε ηπειρωτικό. Χαρακτηρίζεται από ψυχρό, πλούσιο σε βροχές σημαντικής ραγδιότητας, χειμώνα και ζεστό καλοκαίρι με άφθονες τοπικές βροχές. Η μέση ετήσια θερμοκρασία για την πόλη των Ιωαννίνων και την Κόνιτσα, όπου βρίσκονται οι πλησιέστεροι μετεωρολογικοί σταθμοί, είναι 14,3°C και 14,4°C, ενώ οι μέσες ετήσιες τιμές των βροχοπτώσεων φτάνουν τα 1100 mm και τα 737 mm αντίστοιχα (Hanlidou & Kokkini, 1997). Στην Εικόνα 8 παρουσιάζονται τα κλιματικά διαγράμματα των παραπάνω σταθμών.

Εικόνα 8: Κλιματικά διαγράμματα των Ιωαννίνων και της Κόνιτσας (από Hanlidou & Kokkini, 1997).

Με βάση τον ξηροθερμικό δείκτη η περιοχή χαρακτηρίζεται από υπομεσογειακό κλίμα ($0 \leq x \leq 40$) (Tselupidakis & Theoharatos, 1989). Σύμφωνα με το κλιματικό διάγραμμα του Emberger, όπως τροποποιήθηκε από το Μαυρομάτη (1980) για την Ελλάδα, η περιοχή ανήκει στον υγρό βιοκλιματικό όροφο με ψυχρούς χειμώνες.

A.2.4. Χλωρίδα

Η παλαιότερη χλωριδική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην ευρύτερη περιοχή μελέτης είναι αυτή του Γκανιάτσα (1971), ο οποίος κατέγραψε 219 taxa στο φαράγγι του Βίκου.

Οι Hanlidou & Kokkini (1997) κατέγραψαν 466 taxa αγγειόφυτων στον Εθνικό Δρυμό Βίκου - Αώου, από τα οποία τα 187 αποτελούν νέες αναφορές για τη χλωρίδα της περιοχής. Στην ίδια μελέτη περιγράφηκαν συνοπτικά οι κύριοι τύποι βλάστησης και χαρτογραφήθηκε η κατανομή τους στην περιοχή.

Οι εργασίες του Authier (1998, 1999, 2000, 2001) στην ευρύτερη περιοχή αναφέρονται σε οκτώ οικογένειες αγγειόσπερμων: Brassicaceae, Fabaceae, Cyperaceae, Boraginaceae, Verbenaceae, Callitrichaceae, Labiatae, Solanaceae, ενώ 25 taxa αναφέρονται ότι βρέθηκαν στα δύο μονοπάτια της παρούσας εργασίας.

Ο Κάτσαρος (2004) κατέγραψε αυτοφυή φυτά σε τρεις παραδοσιακούς οικισμούς της περιοχής του Ζαγορίου: τους Κήπους, το Τσεπέλοβο και το Βραδέτο.

Τέλος, στο έργο Mountain flora of Greece (Strid, 1986, Strid & Tan, 1991) υπάρχουν πολυάριθμες αναφορές taxa για το ορεινό συγκρότημα της Τύμφης.

A.2.5. Οικότοποι

Στην Οδηγία 92/43/ΕΟΚ δίνονται δύο ορισμοί για την έννοια του οικοτόπου. Ο πρώτος αναφέρεται στους τύπους οικοτόπων του Παραρτήματος I: «φυσικοί οικοτόποι είναι χερσαίες περιοχές ή υγράτοποι που διακρίνονται χάριν στα βιολογικά και μη βιολογικά γεωγραφικά χαρακτηριστικά τους, είτε είναι εξ ολοκλήρου φυσικές είτε ημιφυσικές» (Άρθρο 1 § Β). Ο δεύτερος ορισμός αναφέρεται στην έννοια του ενδιαιτήματος ενός είδους του Παραρτήματος II: «οικότοπος ενός είδους είναι το περιβάλλον οριζόμενο από βιολογικούς και μη βιολογικούς χαρακτηριστικούς παράγοντες, στο οποίο ζει το είδος σε ένα από τα στάδια του βιολογικού του κύκλου» (Άρθρο 1 § στ).

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται οι 18 τύποι οικοτόπων που απαντώνται στους τόπους GR2130001 (Εθνικός Δρυμός Βίκου - Αώου) και GR2130004 (Κεντρικό Τμήμα Ζαγορίου) της ευρύτερης περιοχής μελέτης (Ντάφης κ.ά., 1997). Ανάμεσά τους βρίσκονται και δύο οικοτόποι προτεραιότητας, δηλαδή οικοτόποι που διατρέχουν τον κίνδυνο να εξαφανιστούν και επομένως κρίνεται απαραίτητη η ταχεία λήψη μέτρων για τη διατήρησή τους. Αυτοί είναι οι 9536 (Δάση ορεινών κωνοφόρων με πευκοδάση *Pinus nigra* subsp. *pallasiana*) και 9563 (Δασώδεις φυτοκοινωνίες με *Juniperus foetidissima*).

Πίνακας 1: Τύποι οικοτόπων που απαντώνται στους δύο ΤΚΣ της περιοχής μελέτης (Ντάφης κ.ά., 1997).

Κωδικός	Όνομασία	Εθνικός Δρυμός Βίκου-Αώου	Κεντρικό Τμήμα Ζαγορίου
<i>Αλπικοί και υπαλπικοί σχηματισμοί</i>			
4090	Ορεινά και μεσογειακά χέρσα εδάφη με ακανθώδεις θάμνους	+	+
<i>Ματοράλ, μακκί</i>			
5110	Σταθερές διαπλάσεις με <i>Buxus sempervirens</i> των ασβεστολιθικών βραχωδών κλιτύων (Berberidion p.p.)	+	
5211	Υψηλοί θαμνώνες με <i>Juniperus oxycedrus</i>	+	+
5214	Διαπλάσεις με <i>Juniperus communis</i> σε ασβεστόχους χερσότοπους ή λειμώνες	+	
6310	Δάση σκληρόφυλλων που χρησιμοποιούνται για βοσκή (dehesas) με <i>Quercus ilex</i>	+	
<i>Φρύγανα</i>			
5420	Φρύγανα <i>Sarcopoterium spinosum</i>	+	+
<i>Ασβεστολιθικές και σερπεντινικές σάρες</i>			
8140	Λιθώνες Βαλκανικής χερσονήσου	+	
<i>Εσωτερικοί βραχώδεις σχηματισμοί</i>			
8216	Ευρμεσογειακά ασβεστολιθικά απόκρημνα βράχια της Ελλάδας	+	
8219	Απόκρημνα ορεινά βράχια της κεντρικής Ελλάδας	+	
<i>Ορεινά δάση κωνοφόρων</i>			
9270	Ελληνικά δάση οξυάς με <i>Abies borisii-regis</i>	+	+
*9536	Δάση ορεινών κωνοφόρων με πευκοδάση <i>Pinus nigra</i> subsp. <i>pallasiana</i>	+	+
*9563	Δασώδεις φυτοκοινωνίες με <i>Juniperus foetidissima</i>	+	+
<i>Θερμόφιλα δάση κωνοφόρων</i>			
9540	Μεσογειακά πευκοδάση με ενδημικά είδη πεύκων της Μεσογείου		+
<i>Δάση φυλλοβόλων</i>			
9280	Δάση οξυάς με <i>Quercus frainetto</i>	+	+
9260	Δάση καστανιάς		+

(Συνεχίζεται)

Πίνακας 1 (Συνέχεια)

Κωδικός	Ονομασία	Εθνικός Δρυμός Βίκου-Αώου	Κεντρικό Τμήμα Ζαγορίου
<i>Δάση αείφυλλων-σκληρόφυλλων</i>			
9340	Δάση με <i>Quercus ilex</i>	+	+
<i>Παρόχθια δάση</i>			
92A0	Δάση-στοές με <i>Salix alba</i> και <i>Populus alba</i>	+	+
92C0	Δάση πλατάνου της Ανατολής (<i>Platanion orientalis</i>)	+	

* Οικότοπος προτεραιότητας.

A.3. Η περιοχή του Ζαγορίου

Η λέξη Ζαγόρι είναι Σλαβική και σημαίνει τόπος που βρίσκεται πίσω από βουνά (Λαμπρίδης, 1870). Η ονομασία αυτή αποδίδει με μεγάλη σαφήνεια τη γεωγραφική τοποθέτηση του Ζαγορίου, καθώς περιβάλλεται από τις κορυφές των όρεων Τύμφη, Μαυροβούνι και Μιτσικέλι. Η περιοχή, από γεωμορφολογική άποψη, εμφανίζει τις πιο σημαντικές και θεαματικές αντιθέσεις στο ανάγλυφο: χαράδρα Αώου, φαράγγι Βίκου, ορθοπλαγιές, εκτεταμένα αλπικά και υπαλπικά λιβάδια και υψίπεδα. Το φαράγγι του Βίκου, «η μεγαλύτερα εικών τραγικής θέας και απεριορίστου καλλονής μεθυσκούσης τον επισκέπτη» (Αραβαντινός, 1856), δεσπόζει στα νότια του όρους Τύμφη με ένα κάθετο ανάπτυγμα που φτάνει τα 1250 m.

Η παρουσία του ανθρώπου στην περιοχή είναι συνεχής από την προϊστορική περίοδο. Οστά και λίθινα εργαλεία που βρέθηκαν σε σπηλιές του φαραγγιού του Βίκου μαρτυρούν την ύπαρξη πρωτόγονων κυνηγών στην περιοχή κατά την παλαιολιθική εποχή (15000 - 8000 π.Χ.). Στοιχεία που καταδεικνύουν την ανθρώπινη παρουσία κατά την αρχαιότητα αποτελούν τα λείψανα Πελασγικών τειχών, τάφοι, αρχαία νεκροταφεία και ερείπια οικισμών που βρέθηκαν σε διάφορα σημεία του Ζαγορίου (Κατή κ.ά., 2003).

Κατά τα μεταχριστιανικά χρόνια η περιοχή χαρακτηρίζεται από συνεχείς μετακινήσεις νομαδικών φυλών (Βλάχοι, Αρβανίτες). Την παλαιότερη μαρτυρία για την ύπαρξη του Ζαγορίου ως κοινωνικά συγκροτημένου συνόλου οικισμών βρίσκεται στο Χρυσόβουλλο του Δεσπότη Συμεών του 1352, όπου αναφέρονται τα ονόματα ορισμένων οικισμών. Σύμφωνα με τον Αραβαντινό, πριν από τον 15ο αιώνα, υπήρχαν 25 χωριά στην περιοχή, ενώ οι περισσότεροι οικισμοί, στα ανατολικά κυρίως του Ζαγορίου, ιδρύθηκαν αργότερα (Χαρίσης, 1979).

Η περιοχή γνωρίζει μεγάλη ακμή κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας και κυρίως μετά το 17ο αιώνα, οπότε το Ζαγόρι αποτελεί πλέον διοικητική υποδιαίρεση. Μετά την παράδοση της πόλης των Ιωαννίνων στους Τούρκους, τα χωριά του Ζαγορίου αναφέρονται με την ονομασία Βοϊνίκο και οι κάτοικοι Βοϊνίκιδες (ιπποκόμοι), από την ομώνυμη συνθήκη υποταγής που υπογράφηκε το 1430 (Λαμπρίδης, 1870). Με τη συνθήκη αυτή οι Ζαγορίσιοι εξασφαλίζουν αυτονομία, τοπική αυτοδιοίκηση, φοροαπαλλαγές και ελεύθερη άσκηση του θρησκευόμενου, αλλά υποχρεώνονται να στρατολογούν έναν αριθμό ανδρών που υπηρετούν την Πύλη ως ιπποκόμοι. Η υποχρέωση αυτή βέβαια ήταν η απαρχή του φαινομένου αποδημίας των Ζαγορίσιων, προς διάφορα μέρη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, της Ρωσίας και της Ευρώπης, φαινόμενο το οποίο γενικεύτηκε και κορυφώθηκε από τα μέσα του 18ου έως τα μέσα του 19ου αιώνα. Η οικονομική και κοινωνική πρόοδος και ευμάρεια που απέφερε η αποδημία των Ζαγορίσιων και η ενασχόλησή τους με το εμπόριο αντικατοπτρίζεται μέχρι σήμερα στους οικισμούς, το ευρύτερα ανεπτυγμένο οικιστικό δίκτυο (γεφύρια, δρόμοι, σκάλες, βρύσες) και τα σχολεία ή σχολές που κατασκευάστηκαν την εποχή εκείνη (Κατή κ.ά., 2003).

Πόλεμοι, επιδημίες, όπως αυτή της πανώλης στις αρχές του 19ου αιώνα, κλιματολογικές συνθήκες και ληστρικές επιθέσεις, αλβανικών κυρίως, συμμοριών έχουν ως συνέπεια ερημώσεις χωριών και μετακινήσεις πληθυσμών ήδη από τον 16ο και 17ο αιώνα (Παπαγεωργίου, 1995). Η μαζική φυγή όμως συμβαίνει από το 19ο αιώνα κι έπειτα και κυρίως μετά το θάνατο του Αλή πασά (1823). Μετά το 1868 οι Οθωμανοί καταργούν εντελώς τα προνόμια των Ζαγορίσιων με την αιτιολογία ότι στην περιοχή καλλιεργείται πνεύμα ανταρσίας (Χρηστογούλας, 2005). Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την ανεξέλεγκτη και αποτρόπαια δράση ελληνικών αυτή τη φορά ληστρικών συμμοριών, οδηγεί στη μεγάλη φυγή των κατοίκων και στην παρακμή του τόπου (Λαμπρίδης, 1889). Αργότερα, οι Παγκόσμιοι και ο Εμφύλιος πόλεμος θα οδηγήσουν πολλά χωριά στα όρια της ερήμωσης.

Από τα τέλη της δεκαετίας του '80 γίνεται μια προσπάθεια ανάπτυξης της περιοχής με τον τουρισμό. Η ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, που έμεινε σχεδόν αναλλοίωτη, και ο παραδοσιακός χαρακτήρας των οικισμών σε συνδυασμό με το υπέροχο φυσικό τοπίο αποτελούν πόλο έλξης για έναν ικανοποιητικό αριθμό επισκεπτών, όλες τις εποχές του χρόνου. Από τους οικισμούς του Ζαγορίου 61 χαρακτηρίστηκαν ως παραδοσιακοί από το ΥΠΕΧΩΔΕ, με βάση το ΠΔ 26/09/79 (ΦΕΚ 615/Δ/01/11/79), όπως τροποποιήθηκε από το ΠΔ 15/06/95 (ΦΕΚ 423/Δ/20/06/95). Επιπλέον οι οικισμοί Μονοδένδρι, Πάπιγκο, Δίλοφο και Καπέσοβο έχουν χαρακτηριστεί ως τόποι ιδιαίτερου φυσικού κάλλους από το ΥΠΠΟ.

A.3.1. Τα φυτά στη ζωή και την παράδοση των Ζαγορίσιων

Σημαντική πλευρά του παραδοσιακού πολιτισμού που αναπτύχθηκε στο Ζαγόρι συνδέεται με την οικολογία και ειδικότερα με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα Βακούφικα δάση, αφιερωμένα σε αγίους, στα οποία απαγορεύεται η ξύλευση ή οποιαδήποτε εκμετάλλευσή τους, με βάση το εθνικό δίκαιο των κοινοτήτων. Ο Παπαγεωργίου (1995) αναφέρει έγγραφο της κοινότητας του Καπεσόβου της 12 Ιουνίου 1842, στο οποίο αναφέρεται ότι η μικρή δασική έκταση που βρίσκεται από αρχαιοτάτων χρόνων στη Γραδίστα (ύψωμα πάνω από το Καπέσοβο), αφιερωμένη στον Άγιο Νικόλαο, κυρήσσεται ως Βακούφι (Βάκφι) «για να φυλαχθεί για πάντα άβλαβη και ακέραια, καθώς κινδυνεύει να κατακοπεί». Το έγγραφο ορίζει μάλιστα και ποινή στους πιθανούς παραβάτες.

Πολλά στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, ανάμεσά τους δέντρα και φυτά, έχουν συνδεθεί με διάφορες κοινωνικές, οικονομικές, θρησκευτικές και πολιτισμικές λειτουργίες ή συμμετέχουν στην καθημερινότητα των Ζαγορίσιων ως κομμάτια θρύλων και δοξασιών. Πολύ γνωστό στο Ζαγόρι είναι το έθιμο της παπαρούνας. Σύμφωνα με αυτό, σε περιόδους ανομβρίας οι γυναίκες του χωριού κατάβρεχαν ένα παιδί, την παπαρούνα, το οποίο ήταν ντυμένο με άνθη και κλαδιά, ενώ τα υπόλοιπα παιδιά τραγουδούσαν: «Παπαρούνα περπατεί, το Θεό παρακαλεί, Θεέ μου δώσε μια βροχή...» (Λαμπρίδης, 1870). Επίσης, οι Σαρακατσάνοι πίστευαν ότι αν κάποιος φάει ένα βολβό φιδόχορτου (*Allium sphaerocephalon*) τη πρώτη του Μάη, τότε δε διατρέχει κανέναν κίνδυνο σε όλη του τη ζωή να τον δαγκώσει φίδι. Εάν όμως αυτός ο άνθρωπος σκοτώσει ένα φίδι, τότε η προφυλακτική ιδιότητα του φυτού χάνεται (Λαζαρίδης, 1986β). Η αποδημία ήταν συνδεδεμένη με δύο φυτά, τις χινοπωριάτικες διώχνες (*Colchicum autumnalis*), το οποίο εμφανιζόταν όταν ξεκινούσαν τα караβάνια για τη Ρουμανία, τη Ρωσία, κ.α. (Λαζαρίδης, 1986α), και τη κρυνιά (*Cornus mas*), από την οποία έκοβαν λίγα κλαδάκια οι συγγενείς των ξενιτεμένων για να γυρίσουν οι αγαπημένοι τους γεροί (Μπασγιουράκης, 2007). Τέλος, υπήρχαν διάφορες χρήσεις φυτών στην καθημερινή ζωή των Ζαγορίσιων, όπως η χρήση των καρπών της φροξυλιάς (*Sambucus nigra*), τα βούζια, για να φτιάξουν μελάνι ή να βάψουν υφάσματα, η χρήση της σπάθας (*Iris germanica*) σε κράσπεδα αμπελιών για να προστατεύουν με το ριζωμά τους το έδαφος από διάβρωση, κ.ά. (Λαζαρίδης, 1986β).

Η χρήση φυτών στο Ζαγόρι στο πλαίσιο παραδοσιακών πρακτικών διαφαίνεται ίσως καλύτερα στην ιδιαίτερη λαϊκή θεραπευτική που αναπτύχθηκε στην περιοχή.

A.3.2. Βικογιατροί

Το Ζαγόρι κατά τη διάρκεια του 17^{ου}, 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα απέκτησε τη φήμη του διασημότερου κέντρου λαϊκής ιατρικής της Βαλκανικής χερσονήσου (Νοκου *et al.*, 1993). Στην ευρύτερη περιοχή της χαράδρας του Βίκου έζησαν και έδρασαν οι περίφημοι πρακτικοί γιατροί ή βοτανοθεραπευτές, οι Βικογιατροί ή Κομπογιαννίτες, για τους οποίους ο Βίκος ήταν ένα μεγάλο φυσικό φαρμακείο με τα άφθονα εκεί φυόμενα φαρμακευτικά φυτά, ή αλλιώς βότανα (Γκανιάτσας, 1980).

Οι εμπειρικοί αυτοί θεραπευτές αντλούσαν τις συνταγές τους από τα Γιατροσόφια, δηλαδή διάφορες λαϊκές ιατρικές συνταγές. Πολλά από τα γιατροσόφια έχουν ως πυρήνα τους άλλα, παλαιότερα γραμμένα, κατά τους υστεροβυζαντινούς χρόνους, που κι αυτά με τη σειρά τους είχαν τις ρίζες τους στην ιατρική του Γαληνού και του Ιπποκράτη (Κρεκκούκας, 1974). Τα γιατροσόφια εμπλουτίστηκαν κατά το πέρασμα των αιώνων και ανάλογα με τις προλήψεις, συνήθειες και παραδόσεις κάθε τόπου, με στοιχεία παγανιστικά και συνήθως ανόητα. Βασίζονται στη χρήση των βοτάνων και περιέχουν ενδιαφέρουσες οδηγίες για τη μορφολογία τους και την παρασκευή και χρήση σκευασμάτων από βότανα για διάφορες ασθένειες (Γκανιάτσας, 1974).

Από αυτήν ακριβώς τη χρήση βοτάνων προς θεραπεία των ασθενών τους, οι πρακτικοί γιατροί του Ζαγορίου ονομάστηκαν Βικογιατροί και Σακουλιαραίοι, καθώς τα βότανα που μάζευαν προέρχονταν από τη χαράδρα του Βίκου ή τη γύρω από αυτήν περιοχή και τα τοποθετούσαν μέσα σε σάκους (Πατσέλης, 1952). Η ονομασία «Κομπογιαννίτες» είναι μάλλον μεταγενέστερη (Γκανιάτσας, 1974) και μπορεί να αποδοθεί ετυμολογικά με διάφορες ερμηνείες, επικρατέστερες των οποίων θεωρούνται οι ακόλουθες: η λέξη «κόμπος» μπορεί να σημαίνει ρίζα, καθώς χρησιμοποιούσαν ρίζες φυτών για να θεραπεύσουν τους ασθενείς τους, ή κόμπος μαντηλιού, μέσα στα οποία έδεναν τα βότανά τους. Το «γιαννίτης» προέρχεται είτε από το ρήμα γιάννω, δηλαδή θεραπεύω, ή από το «ιωαννίτης», που δηλώνει καταγωγή από τα Ιωάννινα (Πατσέλης, 1952). Η λέξη «κομπογιαννίτες» άλλαξε νόημα με το πέρασμα των αιώνων, ως αποτέλεσμα εισβολών στο χώρο, οι οποίοι θησαύριζαν από την εκμετάλλευση της άγνοιας του κόσμου (Νοκου *et al.*, 1993).

Οι κομπογιαννίτες του Ζαγορίου προέρχονταν κυρίως από το Λιασκοβέτσι, Τσεπέλοβο, Φραγκάδες, Πάπιγκο, Σκαμνέλι, Καλωτά, Τζονδήλα, Νεγάδες, Μονοδένδρι, Βίτσα και Καπέσοβο. Ήταν τόσο περίφημοι, ώστε εξασκούσαν το επάγγελμά τους όχι μόνο στην Ήπειρο, αλλά και στη Θράκη, τη Μακεδονία, τη Στερεά Ελλάδα, την Πελοπόννησο, ακόμη και στη Βουλγαρία και τη Σερβία. (Πατσέλης, 1952).

Οι Βικογιατροί μετέδιδαν την εμπειρική ιατρική τους γνώση από πατέρα σε γιο ή σε μαθητές τους (τσιράκια) (Γκανιάτσας, 1980). Συνήθως χρησιμοποιούσαν ένα ιδιόρρυθμο γλωσσικό ιδίωμα, ακατάληπτο στους πολλούς, τα λεγόμενα «κομπογιαννίτικα» ή «σφινιάρικη» γλώσσα, με την οποία συνεννοούνταν και αναγνωρίζονταν (Πατσέλης, 1952).

Οι πρακτικοί γιατροί του Ζαγορίου αμφισβητήθηκαν από πολλούς μελετητές της εποχής και ακόμη έγιναν αντικείμενο σάτιρας και χλευασμού. Η ονομασία καταφιανοί, δηλαδή καταφαγianoί, τους αποδόθηκε με τον ισχυρισμό ότι κατέτρωγαν τα χρήματα των εύπιστων (Αραβαντινός, 1856). Εντούτοις, η εμπειρική τους θεραπευτική ικανότητα αποτέλεσε σημείο θαυμασμού για άλλους, ανάμεσά τους και ξένοι περιηγητές. Ο Γάλλος γιατρός και περιηγητής Rouqueville αναφέρει: «Αν και δεν είχαν ιδέα της ανατομίας, εκτελούσαν εν τούτοις πολλές χειρουργικές επεμβάσεις και με τόση επιδεξιότητα, ώστε μπορούσαν να καταπλήξουν και τους πλέον επιδέξιους χειρουργούς...» και «Οι αγράμματοι αυτοί χειρουργοί του Ζαγορίου, χωρίς να διδαχθούν την θεωρίαν από τον Ασκληπιόν,...δεν έχουν περισσότερα θύματα από αρκετούς πτυχιούχους δικούς μας καθηγητάς». Ο επίσης Γάλλος περιηγητής Dumont θεωρεί τους Βικογιατρούς ως τους μακρινούς απόγονους των αρχαίων Ασκληπιιάδων, αφού κατά τη μυθολογία ο περίφημος Μαχάων, ο γιος του Ασκληπιού, γεννήθηκε στην Πίνδο, όχι μακριά από την περιοχή του Ζαγορίου (σε Πατσέλη, 1952).

Σήμερα, στο Ζαγόρι, πολλά φυτά χρησιμοποιούνται ακόμη για θεραπεία και ανακούφιση από τα συμπτώματα διάφορων ασθενειών, αλλά από λίγους κατοίκους της περιοχής και προπάντων τους γηραιότερους (Malamas & Marselos, 1992, Vokou *et al.*, 1993). Μάλιστα, οι λίγοι συνεχιστές της παράδοσης της βοτανοθεραπείας εμπιστεύονται μόνο τον εαυτό τους στη συλλογή βοτάνων και παρασκευή φαρμάκων από αυτά (Vokou *et al.*, 1993). Στις περισσότερες περιπτώσεις, η χρήση βοτάνων μπορεί να θεωρηθεί ορθή, υπό το πρίσμα των σύγχρονων χημικών και φαρμακολογικών δεδομένων. Παραμένουν, ωστόσο, πολλά φυτά τα οποία χρήζουν επιστημονικής έρευνας (Malamas & Marselos, 1992).

B. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

B.1. Χαρτογράφηση μονοπατιών και τύπων οικοτόπων - Διάκριση τμημάτων

Η διάκριση των τύπων οικοτόπων έγινε σύμφωνα με το Εγχειρίδιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Interpretation Manual of European Union Habitats, European Commission, 2007) και τον Τεχνικό Οδηγό Χαρτογράφησης των Ντάφη κ.ά. (2001).

Για τη χαρτογράφηση των μονοπατιών και της εξάπλωσης των διαφορετικών τύπων οικοτόπων σε αυτά χρησιμοποιήθηκε GPS (Magellan Explorist 400) και γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών της ESRI® ArcGIS v.9.1.

Με βάση την εξάπλωση των οικοτόπων διακρίθηκαν στη Σκάλα του Βραδέτου οι περιοχές Π1 - Π6 και στο μονοπάτι Βραδέτο - Μπελόη οι περιοχές ΠΑ - ΠΕ.

B.2. Συλλογή ειδών - Ταξινομικός προσδιορισμός

Συνολικά πραγματοποιήθηκαν 6 επισκέψεις στην περιοχή μελέτης για τη συλλογή φυτικών δειγμάτων. Η ακριβής ημερομηνία επίσκεψης στην περιοχή φαίνεται στον Πίνακα 2. Παράλληλα με τις συλλογές γινόταν φωτογράφιση του κάθε είδους για τη δημιουργία αρχείου φωτογραφιών. Οι φωτογραφίες της παρούσας εργασίας, εάν στη λεζάντα δεν αναφέρεται κάποιο άλλο όνομα, λήφθηκαν από τη συγγραφέα.

Πίνακας 2: Ημερομηνίες κατά τις οποίες έγιναν οι επισκέψεις στην περιοχή μελέτης, συλλέκτες και αριθμοί δειγμάτων ερμπαρίου.

α/α επίσκεψης	συλλέκτες	ημερομηνία	αριθμοί δειγμάτων
1	Γούλα & Καντσά	5-6/08/2006	1101-1366
2	Γούλα & Χανλίδου	22-23/10/2006	1371-1441
3	Γούλα & Καντσά	1/04/2007	1450-1511
4	Γούλα & Καντσά	12-13/05/2007	1516-1790
5	Γούλα, Καντσά, Κυριακίδου & Φωτίου	30/06-01/07/2007	1800-2100
6	Γούλα	24-25/08/2007	2110-2128

Τα δείγματα αποξηράνθηκαν με τη βοήθεια ξύλινης πρέσας με ιμάντες, αριθμήθηκαν και κατατέθηκαν στο ερμπάριο του εργαστηρίου Συστηματικής Βοτανικής και Φυτογεωγραφίας του ΑΠΘ (ΤΑΥ).

B.2.1. Ταξινομικός προσδιορισμός

Η ταξινόμηση και ονοματολογία των taxa είναι σύμφωνα με τα Flora Hellenica (Strid & Tan, 1997) και Mountain Flora of Greece (Strid, 1986, Strid & Tan, 1991). Συμπληρωματικά, χρησιμοποιήθηκε η Flora Europaea (Tutin et al., 1968-1980, 1993) για όσα taxa δεν περιλαμβάνονται στα προηγούμενα.

Επιπλέον, η ταξινόμηση και ονοματολογία του γένους *Medicago* είναι σύμφωνα με τους Lesins & Lesins (1979), του γένους *Trifolium* σύμφωνα με τους Zohary & Heller (1984), του γένους *Crataegus* σύμφωνα με τον Christensen (1994), του γένους *Allium* σύμφωνα με τον Τζανουδάκη (2000), του γένους *Anchusa* σύμφωνα με τους Selvi & Bigazzi (2003), του γένους *Mentha* σύμφωνα με την Κοκκίνη (1983), του γένους *Satureja* σύμφωνα με τη Δαρδιώτη (2005) και του γένους *Ophrys* με τον Delforge (2006).

Επικουρικά, χρησιμοποιήθηκαν η *Flora of Turkey and the East Aegean Islands* (Davis, 1965-1985), η *Flora d' Italia* (Pignatti, 1982), το λεξικό ειδικών όρων των Harris & Woolf (1994) και το εικονογραφημένο χλωριδικό σύγγραμμα των Rothmaler et al. (1995).

B.2.2. Βιοτικές μορφές

Η διάκριση των βιοτικών μορφών των ειδών που συλλέχθηκαν βασίζεται στο σύστημα του Raunkiaer (1934). Χρησιμοποιήθηκαν πληροφορίες από τον κατάλογο που διένειμε ο Pignatti στο 16ο workshop της European Vegetation Survey (Κατάνη, Ιταλία, 2006). Στη συνέχεια αναφέρονται οι κατηγορίες βιοτικών μορφών και σημειώνονται οι συντομογραφίες που χρησιμοποιήθηκαν για τις κατηγορίες αυτές.

P: Φανερόφυτα

- NP: Νανοφανερόφυτα
- P caesp: Θυσανοειδή φανερόφυτα
- P scap: Βλαστοειδή φανερόφυτα
- P lian: Αναρριχώμενα φανερόφυτα
- P ep: Επίφυτα

Ch: Χαμαίφυτα

- Ch frut: Θαμνώδη χαμαίφυτα
- Ch suffr: Ημιθαμνώδη χαμαίφυτα
- Ch rept: Έρποντα χαμαίφυτα
- Ch succ: Σαρκώδη χαμαίφυτα.
- Ch pulv: Στρωματοειδή χαμαίφυτα

H: Ημικρυπτόφυτα

- H caesp: Θυσσανοειδή ημικρυπτόφυτα.
- H ros: Ροδακώδη ημικρυπτόφυτα.
- H scap: Βλαστοειδή ημικρυπτόφυτα.
- H bienn: Διετή ημικρυπτόφυτα.

G: Γεώφυτα

- G rhiz: Ριζωματώδη γεώφυτα.
- G rad: Ριζώδη γεώφυτα.
- G bulb: Κονδυλώδη και Βολβώδη γεώφυτα.

Th: Θερόφυτα

- T scap: Βλαστοειδή θερόφυτα.
- T par: Παρασιτικά θερόφυτα.

B.2.3. Χωρολογία

Σε κάθε φυτικό ταχον αντιστοιχεί ένας χωρολογικός τύπος, που δείχνει την προέλευσή του. Για τα φυτικά είδη της περιοχής που μελετάται οι χωρολογικοί τύποι προέρχονται κατά κύριο λόγο από έναν εκτενή κατάλογο που διένειμε ο Pignatti στο 16ο workshop της European Vegetation Survey (Κατάνη, Ιταλία, 2006). Για τα taxa που δεν περιλαμβάνονται εκεί χρησιμοποιήθηκαν τα: Flora of Turkey and the East Aegean Islands (Davis, 1965- 1985), Flora Hellenica (Strid & Tan, 1997, 2002), Mountain Flora of Greece (Strid, 1986, Strid & Tan, 1991) και Flora Europaea (Tutin et al., 1968- 1980, Tutin et al., 1993).

Στον Πίνακα 3 φαίνονται οι χωρολογικοί τύποι που αντιστοιχούν στα προσδιορισμένα taxa και οι χωρολογικές ενότητες στις οποίες ομαδοποιούνται.

Πίνακας 3: Χωρολογικοί τύποι και χωρολογικές ενότητες στις οποίες ομαδοποιούνται

ΧΩΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΧΩΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ
Ατλαντικό	Europ.(Subatl.), Stenomedit.Atl., W-Europ.(Atl.)
Βαλκανικό	Balk.
Βόρειο	Art.Alp.(Euramer.), Circumbor., (Circum.)Art.Alp., Eurosib.
Ενδημικό Ελλάδας	Endem.
Ευρασιατικό	C-Europ., Eurasiat., Euras.-Temper., Europ., Europ.-Caucas., Europ.-Westasiat., Paleotemp., Pontica, S- & C-Europ., SE-Europ., SE-Europ.-Pontica, SE-Europ.-Sudsib., S-Europ., S-Europ.-Sudsib.
Ευρυσσογειακό	E-Eurimedit., Eurimedit., NE-Eurimedit., N-Eurimedit.
Κοσμοπολιτικό	Adv. Naturalized, Cosmopol., Eurimedit.-Turan, Orof.S-Europ., Paleosubtrop., Paleotrop., Subcosmopol., Subtrop.
Ορεινό Μεσογειακό	E-Medit.-Mont., Medit.-Mont., NE-Medit.-Mont., N-Medit.-Mont.
Ορεινό Νοτιοευρωπαϊκό	Orof.E-Alp.-Carpat., Orof.SE-Europ., Orof.S-Europ., Orof.S-Europ.-Caucas.
Στενομεσογειακό	E-Stenomedit., NE-Stenomedit., N-Stenomedit., Stenomedit., S-Stenomedit., W-Stenomedit.

B.4. Φυτά που χρήζουν προστασίας

Ταχα που χρήζουν προστασίας χαρακτηρίστηκαν όσα περιλαμβάνονται:

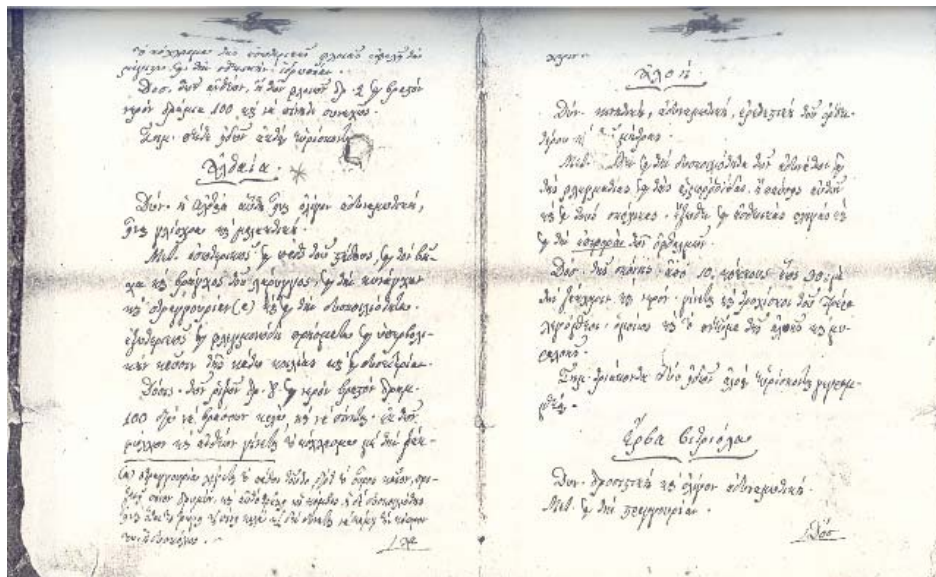
- I. Στα Παραρτήματα II, IV και V της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ.
- II. Στο Παράρτημα I της Σύμβασης της Βέρνης για την Προστασία της Άγριας Ζωής και του Φυσικού Περιβάλλοντος (1979).
- III. Στο Προεδρικό Διάταγμα 67/1981 του Ελληνικού Κράτους για την προστασία της άγριας πανίδας και χλωρίδας.
- IV. Στα Παραρτήματα I, II και III της Συνθήκης για το Διεθνές Εμπόριο των Απειλούμενων με Εξαφάνιση Ειδών Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας (CITES, 2006).
- V. Στο Κόκκινο Βιβλίο των Σπάνιων και Απειλούμενων Φυτών της Ελλάδας (Phitos *et al.*, 1995).
- VI. Στον Κόκκινο Κατάλογο Απειλούμενων Ειδών της Παγκόσμιας Ένωσης Προστασίας της Φύσης (IUCN, 2007).
- VII. Στον παγκόσμιο κατάλογο των φυτικών ειδών που χρήζουν προστασίας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (UNEP-WCMC, 2007).

VIII. Στον κατάλογο των Άλλων Σημαντικών Ειδών της ελληνικής χλωρίδας (Kokkini et al., 1996).

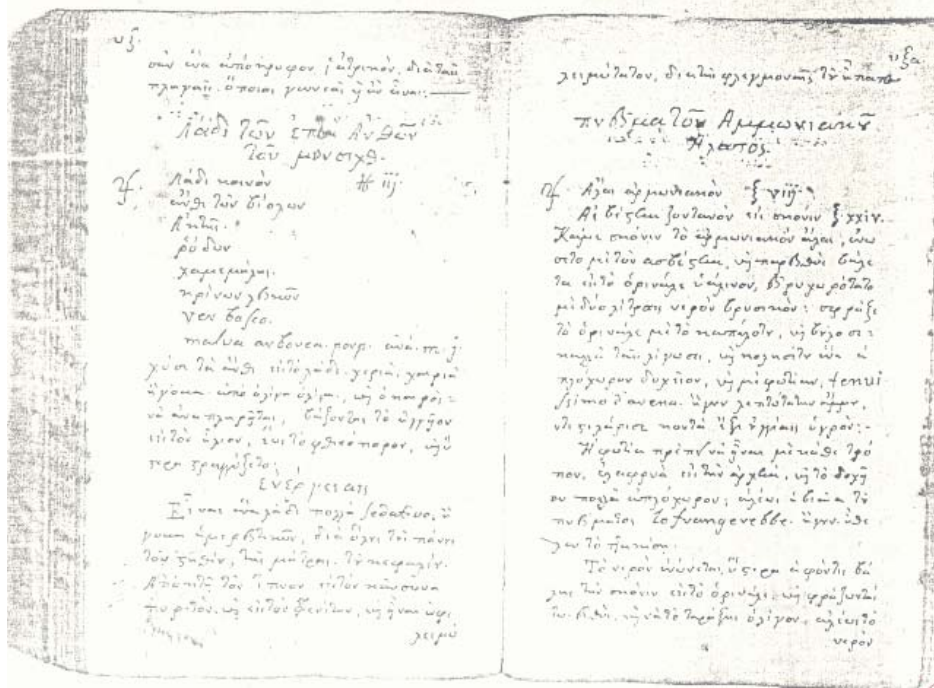
IX. Στα κύρια χλωριδικά συγγράμματα ως ενδημικά της Ελλάδας ή της Βαλκανικής Χερσονήσου (Tutin et al., 1968-1980, Tutin et al., 1993, Strid, 1986, Strid & Tan, 1991, Strid & Tan, 1997, 2002).

B.5. Φαρμακευτικά φυτά

Για τον εντοπισμό φυτών που χρησιμοποιήθηκαν στη βοτανοθεραπεία χρησιμοποιήθηκαν δύο ανέκδοτα χειρόγραφα από την περιοχή του Ζαγορίου (Χειρόγραφα 1 και 2, Εικόνες 1 και 2). Το Χειρόγραφο 1 προέρχεται από τον οικισμό του Σκαμνελίου και πιθανότατα άνηκε στο Φραγκούλη, πρακτικό γιατρό της περιοχής μέχρι το 1896, που υπήρξε μαθητής του Αδάμ Γοργίδα, διακεκριμένου γιατρού επίσης από το Σκαμνέλι (Πατσέλης, 1952).

Εικόνα 9: Χειρόγραφο που πιθανόν να ανήκε στον πρακτικό γιατρό του Σκαμνελίου Φραγκούλη.

Εικόνα 10: Χειρόγραφο ανώνυμου.

Επιπλέον, χρησιμοποιήθηκαν αναφορές από την ακόλουθη βιβλιογραφία: Vokou *et al.* (1993), Malamas & Marselos (1992), Λαζαρίδης (1986), Γκανιάτσας (1980), Κρεκκούκας (1974), Πατσέλης (1952).

Για την αντιστοίχιση των κοινών ονομάτων των φυτών με τις σύγχρονες επιστημονικές ονομασίες χρησιμοποιήθηκαν, εκτός της προηγούμενης βιβλιογραφίας, τα λεξικά των Γκανιάτσα (1974), Φραγκάκι (1969), Καββάδα (1950) και Χελντράιχ (1909).

Γ. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Γ.1. Χλωριδική ανάλυση

Γ.1.1 Φυτοκατάλογος

Από τον ταξινομικό προσδιορισμό των 989 φυτικών δειγμάτων που συλλέχθηκαν προέκυψαν τα taxa, τα οποία παρουσιάζονται στο φυτοκατάλογο που ακολουθεί. Οι οικογένειες, τα γένη, τα είδη και τα υποείδη είναι κατά αλφαβητική σειρά, μέσα στις τέσσερις μεγάλες ταξινομικές μονάδες: Πτεριδόφυτα, Γυμνόσπερμα, Δικότυλα και Μονοκότυλα. Για κάθε taxon δίνονται οι ακόλουθες πληροφορίες:

1. Η βιοτική μορφή.
2. Ο χωρολογικός τύπος.
3. Οι ενδείξεις:
 - Βέρνη για όσα περιλαμβάνονται στο παράρτημα της ομώνυμης σύμβασης,
 - ΠΔ 67/81 για όσα περιλαμβάνονται στο αντίστοιχο Προεδρικό Διάταγμα,
 - CITES για taxa που περιλαμβάνονται στα παραρτήματα της ομώνυμης Συνθήκης, καθώς και το παράρτημα (Annex) στο οποίο αναφέρονται,
 - RDB για όσα περιλαμβάνονται στο Red Data Book of Rare and Threatened Plants of Greece, καθώς και ο χαρακτηρισμός τους,
 - UNEP-WCMC και IUCN για όσα περιλαμβάνονται στους αντίστοιχους καταλόγους, καθώς και ο χαρακτηρισμός τους, όπου βρέθηκε,
 - ΑΣΕΦ για όσα περιλαμβάνονται στα Άλλα Σημαντικά Είδη Φυτών της Ελλάδας (Kokkini *et al.*, 1996),
 - ΕΕ και ΒΕ για τα ελληνικά και βαλκανικά ενδημικά αντίστοιχα, καθώς και η ακριβής εξάπλωσή τους στις περιπτώσεις που αυτή είναι αρκετά περιορισμένη.
 - Φ για τα φαρμακευτικά φυτά, δίπλα στην οποία σημειώνεται η αναφορά ή το χειρόγραφο από το οποίο εντοπίστηκαν και η κοινή τους ονομασία ή η ονομασία με την οποία εντοπίστηκαν.
4. Εάν πρόκειται για νέα αναφορά στην περιοχή σημειώνεται ένας αστερίσκος (*) μπροστά από το όνομα κάθε taxon.
5. Το όνομα του συλλέκτη ως ακολούθως: Γ για Γούλα Κατερίνα, Γ και Κ για Γούλα Κατερίνα και Καντσά Αφροδίτη, Γ και Χ για Γούλα Κατερίνα και Χανλίδου Έφη, Γ

κ.ά. για Γούλα Κατερίνα, Καντσά Αφροδίτη, Κυριακίδου Πολύμνια και Φωτίου Χριστίνα, και ο αριθμός του δείγματος ερμπαρίου, μέσα σε παρένθεση.

7. Ο κωδικός της περιοχής από την οποία συλλέχθηκε το δείγμα.

8. Για taxa τα οποία καταγράφηκαν από μια περιοχή, αλλά δε συλλέχθηκαν, σημειώνεται η σύντμηση Obs.

PTERIDOPHYTA

Aspidiaceae

Dryopteris villarii (Bellardi) Woyнар ex. Schinz & Thell. subsp. *pallida* (Bory) Heywood

G rhiz, Orof.S-Europ.

Γ και X (1400): Π3, Γ και K (1617): Π3, Γ και K (1190): Π4, Γ και K (1295): ΠΑ, Γ και X (1427): ΠΑ

Aspleniaceae

Asplenium ruta-muraria L.

H ros, Circumbor.

UNEP-WCMC

Γ και K (1298): ΠΑ

A. trichomanes L. subsp. *inexpectans* Lovis

H ros, NE-Medit.Mont.

Γ και X (1429): ΠΑ, Obs: Π3, ΠΕ

Ceterach officinarum DC.

H ros, Euras.-Temper.

UNEP-WCMC: Φ (Vokou *et al.*, 1993), σκορπίδι

Γ και K (1172): Π5, Γ και K (1173): Π5, Γ και K (1287): ΠΑ, Obs: Π1, Π2, Π3, ΠΕ

Hypolepidaceae

Pteridium aquilinum (L.) Kuhn in Kersten subsp. *aquilinum*

G rhiz, Cosmopol.

Φ (Χειρόγραφο 1), πτέρις του Βουνού

Γ και Κ (1255): Π1, Γ και Κ (1526): Π1, Γ κ.ά. (2066): ΠΓ, Γ και Κ (1338): ΠΕ, Obs: Π2, Π5, Π6, ΠΒ, ΠΔ

GYMNOSPERMAE

Cupressaceae

Juniperus communis L. subsp. *communis*

P caesp (SV), Circumbor.

IUCN - LR/lc

Obs: Π1, ΠΑ, ΠΓ

Juniperus communis L. subsp. *nana* (Willd.) Syme in Sowerby

NP (SV), Eurasiat.

IUCN - LR/lc · UNEP-WCMC

Γ (2117): ΠΒ, Obs: ΠΓ, ΠΔ

J. foetidissima Willd.

NP, Orof.-S-Europ.-Caucas.

IUCN - LR/lc · UNEP-WCMC

Γ και Χ (1376): Π1, Γ και Χ (1424): Π5, Γ και Χ (1425): Π5, Γ και Χ (1434): ΠΑ, Γ και Χ (1435): ΠΑ, Obs: Π2, Π3, ΠΒ, ΠΓ, ΠΔ

J. oxycedrus L. subsp. *oxycedrus*

P caesp (SV), Eurimedit.

IUCN - LR/lc · Φ (Vokou *et al.*, 1993), κέδρος, κέντρος

Γ και Κ (1131): Π6, Obs: Π1, Π2, Π3, Π4, Π5, ΠΑ, ΠΒ, ΠΓ, ΠΔ, ΠΕ

Pinaceae

Pinus nigra J.F. Arnold

P scap (SV), NE-Eurimedit.

IUCN - LR/lc · Φ (Χειρόγραφο 2)

Γ (2127): Π5

ANGIOSPERMAE - DICOTYLEDONES

Acanthaceae

Acanthus balcanicus Heywood & I.B.K. Richardson

H scap, Balk.

UNEP-WCMC: ΒΕ, Φ (Vokou *et al.*, 1993)

Γ κ.ά. (1840): Π2, Γ κ.ά. (1842): Π2, Γ κ.ά. (1881): Π3, Γ και Κ (1209): Π4, Γ κ.ά. (1910): Π4, Obs: Π5

Aceraceae

Acer monspessulanum L.

P caesp, Eurimedit.

UNEP-WCMC

Γ και Κ (1253): Π1, Obs: Π2, ΠΑ, ΠΕ

Anacardiaceae

Pistacia terebinthus L.

P caesp (SV), Eurimedit.

UNEP-WCMC: Φ (Χειρόγραφα 1 και 2), *τερμεντίν αγάτς - τερεβινθέα*

Γ (2110): Π2, Γ και Κ (1281): Π3, Γ και Κ (1232): Π3, Γ και Κ (1189): Π4

* *Rhus coriaria* L.

P caesp, S-Stenomedit.

Φ (Κρεκούκιας, 1974, Χειρόγραφα 1 και 2), *ρούδι*

Γ και Χ (1404): Π4, Obs: Π5

Apiaceae

Athamanta macedonica (L.) Sprengel in Roemer & Schultes

H scap, SE-Europ.

UNEP-WCMC

Γ και Κ (1214): Π4, Γ και Χ (1402): Π4

Chaerophyllum aromaticum L.

H scap, S-Europ.-Sudsib.

Γ και Κ (1288): ΠΑ, Γ κ.ά. (2035): ΠΑ

Eryngium amethystinum L.

H scap, SE-Europ.-Pontica

Γ και Κ (1235): Π3, Γ και Κ (1273): ΠΒ, Obs: ΠΓ, ΠΔ, ΠΕ

Malabaila involucrata Boiss. & Spruner

H scap, Balk. (Αλβανία, Γιουγκοσλαβία, Ελλάδα)

ΒΕ

Γ κ.ά. (1827): Π1, Γ κ.ά. 1867: Π2, Γ και Κ (1187): Π4, Γ κ.ά. (1988): ΠΑ, Obs: Π3, Π5

Orlaya daucooides (L.) Greuter

T scap, Stenomedit.

Γ και Κ (1139): Π6, Γ και Κ (1142): Π6, Γ και Κ (1143): Π6, Γ και Κ (1337): ΠΕ, Γ και Κ (1362): ΠΕ

O. daucorlaya Murb.

T scap, E-Eurimedit.

ΑΣΕΦ

Γ κ.ά. (1816): Π1, Γ κ.ά. (1825): Π1, Γ κ.ά. (1924): Π5, Γ κ.ά. (1987): ΠΑ, Γ και Κ (1336): ΠΕ, Obs: Π4, ΠΒ, ΠΓ, ΠΔ

Scandix australis L. subsp. *grandiflora* (L.) Thell.

T scap, E-Eurimedit.

Γ και Κ (1531): Π1, Γ και Κ (1574): Π2, Γ και Κ (1599): Π2, Γ και Κ (1681): Π6

Tordylium apulum L.

T scap, Stenomedit.

Γ κ.ά. (2075): ΠΕ

Torilis japonica (Houtt.) DC.

T scap, Paleotrop.

Γ και Κ (1120): Π5, Γ και Κ (1152): Π5

Araliaceae

Hedera helix L.

P lian(SV), Eurimedit.

Φ (Vokou *et al.*, 1993), κισσός

Γ και Κ (1118): ΠΑ, Obs: Π1, Π5

Betulaceae

Carpinus orientalis Miller

P caesp, Pontica

Γ και Χ (1417A): Π5, Γ και Χ (1417B): Π5, Γ και Κ (1108): Π6, Γ και Κ (1715): ΠΑ,

Obs: Π1, Π2, Π4,

Corylus avellana L.

P caesp, Europ.-Caucas.

Φ (Vokou *et al.*, 1993), φουντουκιά, λεπτοκαριά

Γ και Κ (1124): Π6, Γ (2112): Π5

Ostrya carpinifolia Scop.

P caesp, Circumbor.

UNEP-WCMC

Γ κ.ά. (1850): Π2, Γ (2111): Π5, Γ και Κ (1284): ΠΑ, Γ και Χ (1426): ΠΑ, Obs: Π1

Boraginaceae

* *Anchusa arvensis* (L.) Bieb. subsp. *arvensis*

T scap, Eurasiat.

Γ και Κ (1181): Π5

A. officinalis L.

H scap, Pontica

UNEP-WCMC

Γ και Κ (1491): Π3, Obs: Π2, Π4, Π5

* *A. thessala* Boiss. & Spruner in Boiss.

T scap, NE-Eurimedit.

UNEP-WCMC

Γ και Κ (1754): ΠΓ, Γ και Κ (1759): ΠΓ, Obs: ΠΕ

Buglossoides arvensis (L.) I.M. Johnston subsp. *gasparrinii* (Heldr. ex Guss.)

Fernandes T scap, Medit.-Mont.

Φ (Χειρόγραφο 2), *Lithopsermum* sp.

Γ και Κ (1535): Π1, Γ και Κ (1784): ΠΕ

Cerintho minor L. subsp. *auriculata* (Ten.) Domac

H scap, NE-Stenomedit.

Γ και Κ (1649): Π3, Γ και Κ (1496): Π4

Cynoglossum columnae Ten.

T scap, NE-Medit.-Mont.

Γ και Κ (1718): ΠΒ, Γ και Κ (1775): ΠΕ

C. officinale L.

H bienn, Eurasiat.

Obs: ΠΒ

Cynoglottis barrelieri (All.) Vural & Kit Tan subsp. *serpentinicola* (Reich. Fil.) Vural & Kit Tan

H scap, NE-Stenomedit.

ΠΔ 67/81` ΑΣΕΦ

Γ και Κ (1678): Π5

Echium italicum L.

H bienn, Eurimedit.

Γ κ.ά. (1938): Π6

E. vulgare L.

H bienn, Europ.

Γ κ.ά. (1943): Π6

* *Myosotis stricta* Link ex Roemer & Schultes

T scap, Eurimedit.

Γ και Κ (1763): ΠΓ

M. arvensis (L.) Hill subsp. *arvensis*

T scap, Europ.-Caucas.

Γ και Κ (1270): ΠΑ

M. sylvatica Ehrh. ex Hoffm. subsp. *cyanea* (Boiss. & Heldr. ex Hayek) Vestergren

H scap, NE-Stenomedit.

Γ και Κ (1683): Π5, Γ και Κ (1716): ΠΑ, Γ και Κ (1769): ΠΕ

Symphytum ottomanum Friv.

G rhiz, NE-Stenomedit.

Γ και Κ (1698): ΠΑ, Γ κ.ά. (2019): ΠΑ

Campanulaceae

* *Campanula sparsa* Friv. subsp. *frivaldskyi* (Steudel) Hayek

T scap, Balk. (Αλβανία, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία, Ελλάδα)

ΒΕ

Γ και Κ (1588): Π2, Γ κ.ά. (1870): Π2, Γ και Κ (1663): Π4, Γ κ.ά. (1994): ΠΑ, Γ κ.ά. (2031): ΠΑ, Γ και Κ (1762): ΠΓ, Obs: ΠΒ, ΠΔ

* *C. sparsa* Friv. subsp. *sparsa*

T scap, Balk.

ΒΕ

Γ και Κ (1218): Π4, Γ κ.ά. (1930): Π5, Γ κ.ά. (1936): Π5

C. sparsa Friv. subsp. *sphaerotherix* (Griseb.) Hayek

T scap, Balk. (Βουλγαρία, Ελλάδα, Γιουγκοσλαβία)

UNEP-WCMC: ΒΕ

Γ και Κ (1250): Π2, Γ και Κ (1279): ΠΑ, Γ και Κ (1292): ΠΑ, Obs: ΠΒ

C. versicolor Andrews

H scap, NE-Medit.-Mont.

UNEP-WCMC

Γ και Κ (1268): ΠΑ, Γ και Κ (1291): ΠΑ

Caprifoliaceae

Lonicera etrusca G. Santi

P lian (SV), Eurimedit.

Γ και Χ (1373): Π1, Γ κ.ά. (1805): Π1, Γ και Χ (1385): Π2, Γ και Κ (1165): Π5, Γ και Κ (1113): Π6

Sambucus nigra L.

P caesp, Europ.-Caucas.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφα 1 και 2), *κουφοξυλιά*, *φροξυλιά*, *φροξυλάνθι*
Γ (2128): ΠΑ

Caryophyllaceae

* *Arenaria leptoclados* (Reichenb.) Guss.

T scap, Paleotemp.

Γ και Κ (1680): Π5, Γ και Κ (1745): ΠΒ

Cerastium fontanum Baumg.

H scap, Circumbor.

Γ και Κ (1564): Π2, Γ και Κ (1571): Π2, Obs: Π3

Dianthus cruentus Griseb.

H caesp, Balk.

ΑΣΕΦ´ ΒΕ

Γ κ.ά. (1852): Π2, Γ κ.ά. (1906): Π4, Γ κ.ά. (1998): ΠΑ, Obs: Π5, ΠΒ, ΠΓ, ΠΔ, ΠΕ

* *D. deltoides* L. subsp. *deltoides*

H caesp, Eurasiat.

Γ κ.ά. (1900): ΠΒ

D. sylvestris Wulfen in Jaquin

H scap, Medit.-Mont.

Γ και Κ (1127): Π5, Γ κ.ά. (1939): Π5, Γ κ.ά. (1960): Π5

D. viscidus Bory & Chaub.

H scap, Balk. (Νότιο τμήμα Βαλκανικής Χερσονήσου)

ΑΣΕΦ´ ΒΕ

Γ και Κ (1105): Π5, Γ και Κ (1119): Π5, Γ και Κ (1133): Π5, Γ κ.ά. (1996): ΠΑ, Γ κ.ά. (2059): ΠΓ, Obs: ΠΒ

Minuartia verna (L.) Hiern subsp. *collina* (Neilr.) Domin
Ch suffr, NE-Eurimedit.

ΑΣΕΦ

Γ και Κ (1285): ΠΒ, Γ και Κ (1723): ΠΒ

Petrorhagia illyrica (Ard.) P.W. Ball & Heywood subsp. *illyrica*
H caesp, S-Stenomedit.

ΑΣΕΦ

Γ και Κ (1249): Π2, Γ κ.ά. (1839): Π2, Γ και Κ (1330): ΠΓ, Γ κ.ά. (2067): ΠΓ

P. prolifera (L.) P.W. Ball & Heywood

T scap, Eurimedit.

Γ κ.ά. (1844): Π2, Γ (2122): Π3, Γ και Κ (1217): Π4, Γ και Κ (1183): Π5, Γ και Κ (1278): ΠΑ, Γ και Κ (1320): ΠΓ, Γ και Κ (1328): ΠΓ, Γ κ.ά. (2065): ΠΓ, Obs: ΠΒ

Saponaria calabrica Guss.

T scap, SE-Europ.

Φ (Χειρόγραφο 2), *Saponaria* sp.

Γ και Κ (1578): Π2, Γ και Κ (1602): Π2, Γ και Κ (1650): Π3, Γ και Κ (1657): Π4, Obs: Π5

Silene fabarioides Hausskn.

H scap, Balk. (Αλβανία, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία, Ελλάδα)

ΑΣΕΦ` ΒΕ

Γ κ.ά. (2081): ΠΕ, Γ κ.ά. (2094): ΠΕ

S. italica (L.) Pers.

H ros, Eurimedit.

Γ και Κ (1625): Π3, Γ και Κ (1661): Π4, Obs: Π2

S. parnassica Boiss. & Spruner in Boissier subsp. *parnassica*

Ch suffr, Balk. (Αλβανία, Ελλάδα)

ΑΣΕΦ` ΒΕ

Γ κ.ά. (2007): ΠΑ, Γ κ.ά. (2024): ΠΑ

S. vulgaris (Moench) Garcke

H scap, Paleotemp.

Γ και Κ (1665): Π4, Obs: Π5

Cistaceae

* *Cistus incanus* L. subsp. *incanus*

NP(SV), Stenomedit.

Φ (Χειρόγραφο 1), *κύστος Λύδων, λάδανον*

Γ κ.ά. (1915): Π5

Helianthemum nummularium (L.) Miller subsp. *nummularium*

Ch suffr, Europ.-Caucas.

Φ (Χειρόγραφο 2), *Nummularia*

Γ και Κ (1121): Π6, Γ και Κ (1730): ΠΑ, Obs: Π4, Π5, ΠΒ

H. nummularium (L.) Miller subsp. *tomentosum* (Scop.) Schinz & Thell.

Ch suffr, Europ.-Caucas.

Φ (Χειρόγραφο 2), *Nummularia*

Γ και Κ (1575): Π2, Γ και Χ (1405): Π4, Γ και Κ (1135): Π6

Compositae

Achillea holosericea Sibth. & Sm.

H rhiz, Balk. (Νοτιοδυτικό τμήμα Βαλκανικής Χερσονήσου)

ΑΣΕΦ´ ΒΕ

Γ κ.ά. (1845): Π2

A. millefolium L.

H scap, Eurosib.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφο 1), *αγριαψιθιά, αχίλλειον χόρτον*

Γ και Κ (1265): ΠΑ, Γ κ.ά. (1984): ΠΑ, Γ κ.ά. (1990): ΠΑ, Obs: ΠΒ, ΠΓ

A. setacea Waldst. & Kit

H scap, SE-Europ.

UNEP-WCMC

Γ και Κ (1257): Π1, Γ κ.ά. (1832): Π1, Γ και Κ (1324): ΠΓ

* *Anthemis cretica* L. subsp. *columnae* (Ten.) Franzén

H scap, Orof.-S.Europ.

ΠΔ 67/81: UNEP-WCMC: ΑΣΕΦ

Γ και Κ (1614): Π3, Γ και Κ (1626): Π3

Artemisia absinthium L.

Ch suffr, E-Medit.-Mont.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφα 1 και 2), *αψιθιά, αρτεμησία, αβρότανος, επτάφυλλον*

Γ και Χ (1390Α): Π2, Γ κ.ά. (1972): ΠΒ

A. alba Turra

Ch suffr, N-Eurimedit.

Γ και Χ (1390Β): Π2

* *Bellis annua* L. subsp. *annua*

T scap, Stenomedit.

Γ και Κ (1528): Π1, Γ και Κ (1486): Π3, Γ και Κ (1751): ΠΓ, Γ και Κ (1454): ΠΕ, Obs: Π2, Π4, Π5, Π6, ΠΔ

Carlina acanthifolia All.

H ros, S-Europ.-Sudsib.

Obs: ΠΕ

C. vulgaris L. subsp. *intermedia* (Schur) Hayek

H scap, NE-Eurimedit.

Γ και Κ (1125): Π6, Γ και Κ (1149): Π6

* *Carthamus lanatus* L. subsp. *lanatus*

T scap, Eurimedit.

Γ και Κ (1302): ΠΓ

* *Centaurea alba* L.

H bien, S. Europ.

Φ (Χειρόγραφα 1 και 2), *κενταύριον*

Γ κ.ά. (1992): ΠΑ, Obs: ΠΒ

* *C. alba* L. subsp. *albanica* (Halácsy) Dostál

H bien , Endem. (ΒΔ Ελλάδα)

UNEP-WCMC· ΑΣΕΦ· ΕΕ· Φ (Χειρόγραφα 1 και 2), *κενταύριον*

Γ και Κ (1312): ΠΓ, Γ και Κ (1313): ΠΓ, Γ και Κ (1331): ΠΓ, Γ κ.ά. (2053): ΠΓ, Γ κ.ά.

(2056): ΠΓ, Γ κ.ά. (2078): ΠΕ, Obs: ΠΔ

* *C. alba* L. subsp. *brunnea* (Halácsy) Dostál

H bien , Endem. (ΒΔ Ελλάδα)

ΠΔ 67/81· ΕΕ· Φ (Χειρόγραφα 1 και 2), *κενταύριον*

Γ και Κ (1256): Π1, Γ κ.ά. (1810): Π1

C. grisebachii (Nyman) Heldr.

H scap, Balk. (Αλβανία, Γιουγκοσλαβία, Ελλάδα)

ΒΕ· Φ (Χειρόγραφα 1 και 2), *κενταύριον*

Γ και Χ (1393): Π2, Γ και Κ (1122): Π6, Γ και Κ (1150): Π6, Γ κ.ά. (1959): Π6, Γ και

Κ (1353): ΠΕ, Obs: ΠΔ

C. rawlowskii Phitos & Damboldt

H scap, Balk. (Β Πίνδος, ΝΔ Γιουγκοσλαβία)

ΠΔ 67/81· IUCN - *rare*· UNEP-WCMC· ΑΣΕΦ· ΒΕ· Φ (Χειρόγραφα 1 και 2),
κενταύριον

Γ και Κ (1648): Π3, Γ κ.ά. (1877): Π3

* *Cephalorrhynchus tuberosus* (Steven) Schchian

H scap, E-Stenomedit.

Γ κ.ά. (1821): Π1

Cichorium intybus L.

H scap, Paleotemp.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφο 2), *ραδίκι, πικραλίδι, πικροράδικο, αντίδιον*

Γ και Χ (1412): Π5, Γ και Κ (1305): ΠΓ, Γ και Κ (1345): ΠΕ, Obs: Π1, ΠΔ

Cirsium appendiculatum Griseb.

G rad, Balk. (Αλβανία, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία, Ελλάδα)

ΑΣΕΦ· ΒΕ· Φ (Χειρόγραφο 1), *γαϊδουράγγαθος*

Γ και Κ (1319): ΠΓ

C. arvensis (L.) Scop.
G rad, Eurasiat.
Φ (Χειρόγραφο 1), γαιδουράγγαθος
Γ και Κ (1354): ΠΕ

Crepis dioscoridis L.
T scap, Adv. Naturalized
Γ κ.ά. (1879): Π3, Γ και Κ (1221): Π4

C. neglecta L.
T scap, NE-Eurimedit.
Γ και Κ (1204): Π4

Crupina vulgaris Cass.
T scap, S-Europ.-Sudsib.
Φ (Χειρόγραφο 2), *Crupina*
Γ και Κ (1583): Π2, Γ κ.ά. (2077): ΠΕ, Obs: ΠΔ

Doronicum columnae Ten.
G rhiz, Orof.SE-Europ.
Γ και Κ (1746): ΠΑ

Echinops ritro L.
H scap, Stenomedit.
Γ και Κ (1192): Π4, Obs: Π3

Hieracium cymosum L. subsp. *heldreichianum* Nägeli & Peter
H scap, Balk. (Νότιο τμήμα Βαλκανικής Χερσονήσου)
ΑΣΕΦ´ ΒΕ
Γ και Κ (1760): ΠΓ

H. ravichii Heuffel
H scap, SE-Europ.
Γ και Κ (1117): Π6

* *H. pilosella* L. subsp. *micradenium* Naegeli & Peter
H ros, Europ.-Caucas.

Γ και Κ (1259): Π1, Γ και Κ (1147): Π6, Γ κ.ά. (1947): Π6, Γ κ.ά. (2010): ΠΑ, Γ κ.ά. (2045): ΠΑ, Obs: ΠΒ, ΠΕ

Hypochoeris cretensis (L.) Bory & Chaub. in Bory

H scap, NE-Medit.-Mont.

Γ κ.ά. (2071): ΠΕ, Γ κ.ά. (2082): ΠΕ

Inula conyza DC.

H bienn, Europ.-Caucas.

Γ(2120): Π5, Obs: Π6

I. oculus-christi L.

H scap, SE-Europ.-Pontica

Γ κ.ά. (1814): Π1, Γ κ.ά. (1855): Π2, Γ κ.ά. (1997): ΠΑ, Γ και Κ (1303): ΠΓ, Γ και Κ (1323): ΠΓ, Γ κ.ά. (2058): ΠΓ, Γ κ.ά. (2091): ΠΕ, Obs : ΠΒ, ΠΔ

* *I. verbascifolia* (Willd.) Hausskn. subsp. *verbascifolia*

Ch suffr, NE-Medit.-Mont.

Γ κ.ά. (1953): Π5

Lactuca viminea (L.) J. & C. Presl. subsp. *ramosissima* (All.) Bonnier

H bienn, E-Eurimedit.

Φ (Χειρόγραφο 2), μαρούλι

Γ και Χ (1396): Π3, Γ και Κ (1216): Π4, Γ και Κ (1347): ΠΕ

* *L. virosa* L.

T scap, Stenomedit. Atl.

Φ (Χειρόγραφο 2), μαρούλι

Γ κ.ά. (1908): Π4

* *Leontodon cichoraceus* (Ten.) Sanguinetti

H ros, Orof.SE-Europ.

Γ και Κ (1750): ΠΓ

L. crispus Vill. subsp. *asper* (Waldst. & Kit.) Rohlena

H ros, SE-Europ.-Pontica

Γ και Κ (1559): Π2, Γ και Κ (1643): Π3, Γ κ.ά. (1995): ΠΑ, Obs: Π5, ΠΒ

L. hispidus L. subsp. *hispidus* var. *hispidus*

H ros, Europ.-Caucas.

Γ και Κ (1281): ΠΑ, Γ και Κ (1282): ΠΑ, Γ και Κ (1296): ΠΑ, Obs: ΠΒ

* *Onopordum illyricum* L.

H bienn, Stenomedit.

Φ (Χειρόγραφο 1), γαιόδουράγγαθος

Γ και Κ (1558): Π2, Γ κ.ά. (1841): Π2, Γ κ.ά. (1851): Π2, Obs: ΠΒ

* *Picris hieracioides* L. subsp. *hieracioides*

H scap, Eurosib.

Γ και Χ (1422): Π5, Γ και Χ (1423): Π5, Γ και Κ (1106): Π6

* *P. pauciflora* Willd.

T scap, N-Eurimedit.

UNEP-WCMC

Γ και Κ (1205): Π4

* *Scorzonera laciniata* L.

H bienn, Paleotemp.

Φ (Χειρόγραφο 2), *Scorzonera*

Γ κ.ά. (1830): Π1, Γ κ.ά. (2051): ΠΓ, Γ και Κ (1348): ΠΕ, Obs: ΠΔ

S. mollis Bieb. subsp. *mollis*

H scap, E-Eurimedit.

Φ (Χειρόγραφο 2), *Scorzonera*

Γ και Κ (1761): ΠΓ

Senecio vernalis Waldst. & Kit.

T scap, Stenomedit.

Γ και Κ (1498): Π4

Sonchus asper (L.) Hill subsp. *asper*

T scap, Eurasiat.

Γ και Κ (1630): Π3

* *Tanacetum corymbosum* (L.) Schultz Bip.

H scap, Eurimedit.

Φ (Χειρόγραφα 1 και 2), καρυοφίλι (*Tanacetum vulgare*)

Γ κ.ά. (1933): Π5

Taraxacum sp.

Φ (Χειρόγραφα 1 και 2), πικραλίδες, πικραλίδες άγριες, ραδίκια

Obs: Π1, Π2, Π3, Π4, Π5, Π6, ΠΕ

* *Tragopogon crocifolius* L. subsp. *samaritani* (Heldr. & Sart. ex Boiss.) I.B.K.

Richardson

H bienn, Orof.SE-Europ.

Γ κ.ά. (1834): Π1, Γ κ.ά. (1926): Π5, Γ κ.ά. (1985): ΠΑ, Γ κ.ά. (2044): ΠΒ, Γ και Κ (1314): ΠΓ, Obs: Π2, ΠΔ, ΠΕ

* *Tussilago farfara* L.

G rhiz, Paleotemp.

Φ (Χειρόγραφο 2), *Tussilaginis*

Γ και Κ (1510): Π5, Γ και Κ (1462): ΠΕ

Convolvulaceae

Convolvulus arvensis L.

G rhiz, Paleotemp.

Γ και Κ (1322): ΠΓ, Obs: ΠΒ

C. cantabrica L.

H scap, Eurimedit.

Γ κ.ά. (1835): Π2, Γ και Κ (1234): Π3, Γ και Κ (1236): Π3, Γ και Κ (1240): Π3, Γ και Χ (1399): Π3, Γ κ.ά. (1878): Π3, Γ και Κ (1180): Π5, Obs: Π4

Cuscuta approximata Bab. subsp. *approximata*

T par, Paleosubtrop.

Γ κ.ά. (1815): Π1, Obs: Π2

Cornaceae

Cornus mas L.

P caesp, S-Europ.-Sudsib.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφο 1), κρανιά

Γ και Χ (1377): Π1, Γ και Κ (1471): Π1, Γ και Κ (1500): Π4, Γ και Χ (1437): ΠΓ, Obs: Π2, ΠΑ, ΠΒ, ΠΕ

C. sanguinea L. subsp. *australis* (C.A. Meyer) Jáv. in Soó & Jáv.

P caesp, NE-Stenomedit.

Φ (Χειρόγραφο 1), ροδόδεντρο

Γ και Κ (1540): Π1, Γ και Χ (1403): Π4, Γ και Χ (1430): ΠΑ, Obs: Π2

Crassulaceae

Sedum acre L.

Ch succ, Europ.-Caucas.

Φ (Vokou *et al.*, 1993), πετρόχορτο, αμάραντο

Γ κ.ά. (1800): Π1, Γ κ.ά. (1803): Π1, Γ κ.ά. (1838): Π2

S. album L.

Ch succ, Eurimedit.

Γ κ.ά. (1802): Π1, Γ κ.ά. (1846): Π2, Γ και Κ (1220): Π4, Γ κ.ά. (1980): ΠΑ, Γ κ.ά. (2092): ΠΕ, Obs: ΠΒ

S. amplexicaule DC. subsp. *tenuifolium* (Sm.) Greuter & Burdet

Ch succ, Stenomedit.

Γ κ.ά. (1983): ΠΑ, Γ κ.ά. (2093): ΠΕ

S. dasyphyllum L.

Ch succ, Eurimedit.

Γ και Κ (1492): Π3, Γ κ.ά. (1975): ΠΑ

S. hispanicum L.

T scap, SE-Europ.

Γ κ.ά. (1982): ΠΑ, Γ κ.ά. (2097): ΠΕ, Obs: ΠΒ, ΠΔ

* *S. ochroleucum* Chaix in Vill.

Ch succ, N-Medit.-Mont.

Γ κ.ά. (1971): ΠΑ

S. urvillei DC.

Ch succ, Centro-Europ.

Γ και Κ (1290): ΠΑ, Γ κ.ά. (1974): ΠΑ, Γ κ.ά. (1979): ΠΑ

* *Umbilicus luteus* (Hudson) Webb & Berthel.

G bulb, E-Medit.-Mont.

Φ (Χειρόγραφο 2), *ombilico di venere*

Γ κ.ά. (1978): ΠΑ, Γ κ.ά. (1981): ΠΑ

Cruciferae

Aethionema saxatile (L.) R.Br subsp. *graecum* (Boiss. & Spruner) Hayek

Ch suffr, Balk. (Νότιο τμήμα Βαλκανικής Χερσονήσου)

UNEP-WCMC· ΑΣΕΦ· ΒΕ

Γ και Κ (1543): Π1, Γ και Χ (1389): Π2, Γ και Κ (1568): Π2, Γ και Κ (1577): Π2, Γ και Κ (1246): Π3, Γ και Χ (1398): Π3, Γ και Κ (1636): Π3, Γ και Κ (1163): Π5, Γ και Κ (1738): ΠΑ, Obs: ΠΒ

Alyssum montanum L. subsp. *repens* (Baumg.) Baumgartner var. *trichostachyum* (Rupr.) Baumgartner

Ch suffr, Orof.E-Alp.-Carpat.

Γ και Κ (1475): Π1, Γ και Κ (1520): Π1, Γ και Κ (1483): Π2, Γ και Κ (1565): Π2, Γ και Κ (1580): Π2, Γ και Κ (1627): Π3, Γ και Κ (1638): Π3, Γ και Κ (1668): Π4, Γ και Κ (1706): ΠΒ, Γ και Κ (1764): ΠΓ, Γ και Κ (1452): ΠΕ, Obs: Π5, ΠΔ

Arabis alpina L. subsp. *caucasica* (Willd.) Briq.

H scap, Art.Alp.(Euramer.)

Γ και Κ (1476): Π2, Γ και Κ (1485): Π2, Γ και Κ (1494): Π4, Γ και Κ (1720): ΠΒ, Obs: Π3

A. glabra (L.) Bernh.

H bienn, (Circum.)Art.Alp.

Γ και Κ (1607): Π2

A. sagittata (Bertol.) DC.

H bienn, SE-Europ.

Γ και Κ (1541): Π1, Γ και Κ (1654): Π4, Γ κ.ά. (1904): Π4, Γ κ.ά. (1918): Π5, Γ και Κ (1688): Π6, Γ και Κ (1719): ΠΑ, Γ και Κ (1729): ΠΑ, Γ και Κ (1732): ΠΑ, Γ και Κ (1771): ΠΕ, Obs: Π2, ΠΒ, ΠΓ, ΠΔ

Aurinia saxatilis (L.) Desv. subsp. *orientalis* (Ard.) Dudley

H scap, NE-Stenomedit.

ΑΣΕΦ

Γ και Κ (1664): Π4, Obs: Π5, Π6

Cardamine hirsuta L.

T scap, Cosmopol.

Γ και Κ (1511): Π5

Erophila verna (L.) Chevall.

T scap, Circumbor.

Γ και Κ (1472): Π1, Γ και Κ (1509): Π5, Γ και Κ (1457): ΠΕ

Erysimum cephalonicum Polatschek

H scap, Endem.

ΑΣΕΦ´ ΕΕ

Γ και Κ (1518): Π1, Γ και Κ (1233): Π3, Γ και Κ (1299Β): ΠΒ, Γ και Κ (1724): ΠΒ, Γ κ.ά. (2026): ΠΒ, Γ και Κ (1316): ΠΓ, Obs: Π2

Hesperis laciniata All. subsp. *laciniata*

H scap, N-Medit.-Mont.

Γ και Κ (1605): Π2, Γ και Κ (1707): ΠΒ

Iberis sempervirens L.

Ch suffr, NE-Medit.-Mont.

Γ και Κ (1736): ΠΒ

Isatis tinctoria L. subsp. *tinctoria*

H bienn, Adv. Naturalized

Γ και Κ (1612): Π3

Lunaria annua L. subsp. *pachyrhiza* (Borbás) Hayek

H bienn, NE-Stenomedit.

Γ και Κ (1502): Π4

Malcolmia orsiniana (Ten.) Ten. subsp. *serbica* (Pančić) Greuter & Burdet

H bienn, Balk. (Δ Ελλάδα, Αλβανία, Σερβία, Δ Βουλγαρία)

ΒΕ

Γ και Κ (1595): Π2, Γ και Κ (1299Α): ΠΑ, Γ και Κ (1271): ΠΑ, Γ και Κ (1699): ΠΑ, Γ κ.ά. (2029): ΠΑ, Γ κ.ά. (2036): ΠΑ, Obs: ΠΕ

Thlaspi perfoliatum L. subsp. *perfoliatum*

T scap, Paleotemp.

Γ και Κ (1463): Π1, Γ και Κ (1499): Π4, Γ και Κ (1458): ΠΕ

Dipsacaceae

Cephalaria ambrosioides (Sibth. & Sm.) Roemer & Schultes

H scap, Balk. (Β και Κ Ελλάδα, Ν Γιουγκοσλαβία, Ν Αλβανία)

ΒΕ

Γ κ.ά. (1903): Π4, Γ και Κ (1177): Π5

Knautia integrifolia (L.) Bertol

T scap, Eurimedit.

Γ και Κ (1260): Π1, Γ κ.ά. (1811): Π1, Γ κ.ά. (1991): ΠΒ, Γ κ.ά. (2028): ΠΒ, Γ και Κ (1335): ΠΕ, Γ και Κ (1365): ΠΕ, Γ κ.ά. (2072): ΠΕ, Γ κ.ά. (2079): ΠΕ, Obs: Π2, Π3, Π4, ΠΔ

Pterocephalus perennis Coulter subsp. *bellidifolius* (Boiss.) Vierh.

Ch suffr, Balk. (Δ και ΒΔ Ελλάδα, Αλβανία)

UNEP-WCMC`ΑΣΕΦ`ΒΕ

Γ κ.ά. (1907): Π4, Γ και Κ (1159): Π5, Γ και Κ (1275): ΠΒ, Γ και Κ (1286): ΠΒ, Obs: Π6

Scabiosa crenata Cyr. subsp. *crenata*

Ch suffr, S-Stenomedit.

Φ (Χειρόγραφο 2), σκαμπιόζη

Γ και Κ (1414): Π5, Γ κ.ά. (1948): Π6

S. tenuis Spruner ex Boiss.

T scap, Balk. (Κ και ΒΔ Ελλάδα, Αλβανία)

ΑΣΕΦ` ΒΕ` Φ (Χειρόγραφο 2), σκαμπιόζη

Γ κ.ά. (1831): Π1, Γ κ.ά. (1837): Π2, Γ και Κ (1238): Π3, Γ κ.ά. (1885): Π3, Γ και Κ (1194): Π4, Γ και Κ (1198): Π4, Γ και Κ (1219), Γ και Κ (1123): Π6, Γ και Κ (1129): Π6, Γ και Κ (1162): Π6, Γ κ.ά. (2030): ΠΑ, Γ και Κ (1311): ΠΓ, Γ κ.ά. (2083): ΠΕ, Γ κ.ά. (2086): ΠΕ, Obs: Π5, ΠΒ, ΠΔ

Euphorbiaceae

Euphorbia myrsinites L.

Ch rept, S-Europ.-Sudsib.

Φ (Χειρόγραφο 2), ευφόρβιο

Γ και Κ (1465): Π1, Γ και Κ (1480): Π2, Γ και Κ (1611): Π3, Γ και Κ (1145): Π6, Γ και Κ (1325): ΠΓ, Γ και Κ (1358): ΠΕ, Γ και Κ (1450): ΠΕ, Obs: Π4, Π5, ΠΔ

Fabaceae

Anthyllis vulneraria L. subsp. *bulgarica* (Sargoski) Cullen

H scap, Balk.

ΑΣΕΦ` ΒΕ

Γ και Κ (1523): Π1, Γ και Κ (1556): Π2, Γ και Κ (1572): Π2, Γ και Κ (1635): Π3, Γ και Κ (1196): Π4, Γ και Κ (1197): Π4, Γ και Κ (1201): Π4, Γ και Κ (1712): ΠΒ

A. vulneraria L. subsp. *pindicola* Cullen

H scap, Balk. (Αλβανία, Γιουγκοσλαβία, Ελλάδα)

ΑΣΕΦ` ΒΕ

Γ και Κ (1126): Π6, Γ και Κ (1727): ΠΑ

A. vulneraria L. subsp. *pulchella* (Vis.) Bornm.

H scap, NE-Stenomedit.

Γ και Κ (1225): Π3

Astragalus angustifolius Lam.

Ch frut , E-Stenomedit.

Φ (Χειρόγραφο 1), τραγάκανθον

Γ και Κ (1549): Π1, Γ και Κ (1684): Π6, Γ και Κ (1733): ΠΑ, Obs: Π2, ΠΒ, ΠΓ, ΠΕ

A. depressus L.

H ros, S-Europ.-Sudsib.

UNEP-WCMC

Γ και Κ (1544): Π1, Γ και Κ (1562): Π2, Γ και Κ (1585): Π2, Γ και Κ (1710): ΠΑ, Obs:
ΠΒ

Colutea arborescens L. subsp. *arborescens*

P caesp, Eurimedit.

Γ κ.ά. (1809): Π1

Coronilla emerus L. subsp. *emeroides* (Boiss. & Spruner) Hayek

NP, SE-Europ.-Caucas.

Γ και Κ (1545): Π1, Γ κ.ά. (1818): Π1, Γ και Κ (1601): Π2, Obs: Π3, Π4, ΠΑ, ΠΒ

Dorycnium pentaphyllum Scop. subsp. *herbaceum* (Vill.) Rouy

H scap, S-Europ.-Sudsib.

Γ κ.ά. (1829): Π1, Γ και Κ (1410A): Π5, Γ και Κ (1410B): Π5, Γ και Κ (1111B): Π6, Γ
και Κ (1116): Π6, Γ και Κ (1155B): Π6, Γ και Κ (1157): Π6, Γ κ.ά. (1999): ΠΑ, Γ κ.ά.
(2068): ΠΓ, Obs: Π2, ΠΒ, ΠΔ, ΠΕ

Hippocrepis comosa L.

H caesp, S- & C-Europ.

Γ και Κ (1542): Π1, Γ και Κ (1481): Π2, Γ και Κ (1566): Π2, Γ και Κ (1242): Π3, Γ και
Κ (1633): Π3, Γ και Κ (1739): ΠΑ, Obs: Π4, Π5, Π6, ΠΒ, ΠΓ, ΠΔ, ΠΕ

Lathyrus cicera L.

T scap, Eurimedit.

Γ και Κ (1524): Π1, Γ και Κ (1555): Π2, Γ και Κ (1644): Π3, Γ και Κ (1662): Π4, Γ και
Κ (1757): ΠΓ, Γ και Κ (1785): ΠΕ, Obs: Π5, Π6, ΠΔ

L. laxiflorus (Desf.) O. Kuntze

H scap, S-Europ.-Sudsib.

Γ και Κ (1176): Π5, Γ και Κ (1682): Π6

Lotus corniculatus L.

H scap, Paleotemp.

Γ και Κ (1589): Π2, Γ και Κ (1597): Π2, Γ και Κ (1111Α): Π6, Γ και Κ (1155Α): Π6, Γ και Κ (1517): ΠΑ, Γ και Κ (1329): ΠΓ, Γ και Κ (1361): ΠΕ, Obs: ΠΒ, ΠΔ

L. stenodon (Boiss. & Heldr.) Heldr.

H scap, Balk. (Αλβανία, Γιουγκοσλαβία, Ελλάδα)

ΒΕ

Γ και Κ (1130): Π6, Γ και Κ (1132): Π6

Medicago lupulina L.

T scap, Paleotemp.

Γ και Κ (1185): Π5, Γ και Κ (1138): Π6

Medicago minima (L.) Bartal.

T scap, Eurimedit.

Γ και Κ (1536): Π1, Γ και Κ (1567): Π2, Γ και Κ (1587): Π2, Γ και Κ (1737): ΠΑ

Medicago sativa L. subsp. *falcata* (L.) Arcangeli

H scap, Eurasiat.

Γ κ.ά. (1817): Π1, Γ και Κ (1269): ΠΑ, Obs: ΠΒ

Ononis spinosa L. subsp. *antiquorum* (L.) Arcangeli

Ch suffr, E-Eurimedit.

Φ (Χειρόγραφο 1), *ονονίς ακανθώδης*

Γ και Κ (1107): Π6, Γ και Κ (1109): Π6

Psoralea bituminosa L.

H scap, Eurimedit.

Φ (Vokou *et al.*, 1993), *βρωμόχορτο*, *βρωμούσα*, *αγριοτριφύλλι*

Γ και Κ (1406): Π4, Γ και Κ (1671): Π4, Γ κ.ά. (1898): Π4, Γ κ.ά. (1909): Π4

Trifolium arvense L.

T scap, Paleotemp.

Φ (Κρεκούκας, 1974), *ταροφίλι*

Γ και Κ (1134): Π6, Γ κ.ά. (1958): Π6, Γ και Κ (1301): ΠΑ, Γ κ.ά. (2040): ΠΑ

T. campestre Schreber

T scap, Paleotemp.

Φ (Κρεκούκιας, 1974), *ταροφίλι*

Γ κ.ά. (1916): Π5

T. dalmaticum Vis.

T scap, Balk. (Νότιο τμήμα Βαλκανικής Χερσονήσου)

ΒΕ` Φ (Κρεκούκιας, 1974), *ταροφίλι*

Γ κ.ά. (1808): Π1, Γ κ.ά. (1853): Π2, Γ κ.ά. (1873): Π2, Γ και Κ (1144): Π6, Γ και Κ (1146): Π6, Γ κ.ά. (2009): ΠΑ, Obs: Π3

T. medium L.

G rhiz, Europ.-Westasiat.

Φ (Κρεκούκιας, 1974), *ταροφίλι*

Γ κ.ά. (1965): Π6

T. medium L. subsp. *balcanicum* Velen.

G rhiz, Balk.

ΒΕ` Φ (Κρεκούκιας, 1974), *ταροφίλι*

Γ κ.ά. (1819): Π1, Γ κ.ά. (2008): ΠΒ, Obs: Π2, Π4

T. ochroleucon Hudson

H caesp, S-Europ.-Sudsib.

Φ (Κρεκούκιας, 1974), *ταροφίλι*

Γ και Κ (1170): Π5, Γ κ.ά. (1927): Π5, Γ κ.ά. (1913): Π5, Γ και Κ (1101): Π6, Γ κ.ά. (1945): Π6

T. physodes Steven ex Bieb.

H scap, E-Stenomedit.

Φ (Κρεκούκιας, 1974), *ταροφίλι*

Γ και Κ (1522): Π1, Γ κ.ά. (1812): Π1, Γ και Κ (1603): Π2, Γ και Κ (1634): Π3, Γ κ.ά. (2100): Π6, Γ κ.ά. (2021): ΠΓ, Obs: ΠΒ, ΠΕ

T. pignantii Fauché & Chaub. in Bory

G rhiz, Balk. (Αλβανία, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία, Ελλάδα)

ΑΣΕΦ` ΒΕ` Φ (Κρεκούκιας, 1974), *ταροφίλι*

Γ και Κ (1525): Π1, Γ και Κ (1673): Π5, Γ και Κ (1693): Π6, Obs: Π2

* *Trigonella graeca* (Boiss. & Spruner) Boiss.

T scap, Endem. (N και Δ Ελλάδα)

UNEP-WCMC: ΕΕ

Γ και Κ (1251): Π2, Γ και Κ (1560): Π2, Γ κ.ά. (1859): Π2

Vicia hybrida L.

T scap, Eurimedit.

Γ και Κ (1530): Π1, Γ και Κ (1621): Π3, Obs: Π2, Π5

V. villosa Roth subsp. *varia* (Host) Corb.

T scap, Eurimedit.

Γ και Κ (1616): Π3, Γ κ.ά. (1889): Π3, Γ και Κ (1206): Π4, Γ και Κ (1212): Π4, Γ και Κ (1685): Π5, Γ κ.ά. (2038): ΠΑ, Γ και Κ (1780): ΠΕ

Fagaceae

Quercus cerris L.

P scap, N-Eurimedit.

Φ (Χειρόγραφα 1 και 2), *δρυς, βαλανιδιά*

Γ και Χ (1421): Π5, Γ (2125): ΠΑ

Q. coccifera L.

P caesp (SV), W-Stenomedit.

Obs: Π2, Π3, Π4, Π5

Q. pubescens Willd.

P caesp, SE-Europ.

UNEP-WCMC: Φ (Χειρόγραφα 1 και 2), *δρυς, βαλανιδιά*

Γ και Κ (1174): Π5, Γ και Χ (1420): Π5, Γ (2126): Π5

Fumariaceae

Corydalis solida (L.) Clairv. subsp. *incisa* Lidén

G bulb, Balk.

BE

Γ και Κ (1469): Π1

Gentianaceae

Centaurium erythraea Rafn

H bienn, Paleotemp.

Φ (Vokou *et al.*, Χειρόγραφα 1 και 2), θερμόχορτο, αλόη

Γ κ.ά.(1956): Π6, Γ (2121): Π6

Geraniaceae

Erodium cicutarium (L.) L' Hér.

T scap, Subcosmor.

Φ (Χειρόγραφο 1), ερόδιον

Γ και Χ (1392): Π2, Γ και Κ (1576): Π2

* *Geranium dissectum* L.

T scap, Eurasiat.

Φ (Χειρόγραφο 2), γεράνιον

Γ και Κ (1590): Π2, Γ και Κ (1247): Π3

G. lucidum L.

T scap, Eurimedit.

Φ (Χειρόγραφο 2), γεράνιον

Γ και Κ (1646): Π3, Γ και Κ (1647): Π3, Obs: Π5

G. macrorrhizum L.

G rhiz, Orof.SE-Europ.

Γ και Κ (1741): ΠΑ, Γ κ.ά.(2034): ΠΑ

G. macrostylum Boiss.

G rhiz, NE-Stenomedit.

ΑΣΕΦ

Γ και Κ (1704): ΠΑ, Γ και Κ (1777): ΠΕ

* *G. molle* L. subsp. *molle*

T scap, Eurasiat.

Φ (Χειρόγραφο 2), γεράνιον

Γ και Κ (1613): Π3, Γ και Κ (1783): ΠΕ, Γ και Κ (1789): ΠΕ, Obs: ΠΔ

G. pusillum L.

T scap, Eurasiat.

Φ (Χειρόγραφο 2), γεράνιον

Γ και Κ (1300): ΠΑ, Obs: ΠΒ

G. rotundifolium L.

T scap, Paleotemp.

Φ (Χειρόγραφο 2), γεράνιον

Γ και Κ (1283): ΠΑ, Obs: ΠΒ

G. subcaulescens L' Hér. ex DC.

H ros, E-Stenomedit.

ΠΔ 67/81

Γ και Κ (1747): ΠΑ, Obs: ΠΒ

Guttiferae

Hypericum perforatum L.

H scap, Paleotemp.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφα 1 και 2), χελωνόχορτο, βαλσαμόχορτο, βάλσαμο

Γ κ.ά. (1856): Π2, Γ κ.ά. (1871): Π2, Γ και Κ (1156): Π6, Γ κ.ά. (2015): ΠΑ, Γ και Κ (1340): ΠΕ, Obs: Π5, ΠΒ, ΠΔ

H. rumeliacum Boiss. subsp. *apollinis* (Boiss. & Heldr.) Robson & Strid

H scap, Balk. (Κ και ΒΔ Ελλάδα, Ν Αλβανία)

ΑΣΕΦ´ ΒΕ

Γ και Κ (1570): Π2, Γ και Κ (1618): Π3, Γ και Κ (1632): Π3, Γ κ.ά. (1888): Π3, Γ κ.ά. (1894): Π3, Γ κ.ά. (1875): Π3, Γ κ.ά. (1931): Π5, Γ κ.ά. (1935): Π5, Γ κ.ά. (1950): Π6, Γ και Κ (1717): ΠΑ

Juglandaceae

Juglans regia L.

P scap, Adv. Naturalized

Φ (Malamas & Marselos, 1992, Χειρόγραφο 1), καρυδιά

Γ και Κ (1264): ΠΑ

Lamiaceae

Acinos alpinus (L.) Moench subsp. *majoranifolius* (Miller) P.W. Ball

Ch suffr, Balk.

BE

Γ και Κ (1213): Π4, Γ και Κ (1656): Π4, Γ και Κ (1786): ΠΕ

A. alpinus (L.) Moench subsp. *meridionalis* (Nyman) P.W. Ball

Ch suffr, Orof.-S-Europ.

Γ και Κ (1521): Π1, Γ και Χ (1387): Π2, Γ και Κ (1689): Π6, Γ και Κ (1280): ΠΑ, Γ και Κ (1297): ΠΑ, Γ και Κ (1756): ΠΓ, Γ και Κ (1334): ΠΕ, Γ και Κ (1346): ΠΕ, Γ και Κ (1778): ΠΕ, Obs: ΠΒ, ΠΔ

A. suaveolens (Sibth. & Sm.) G. Don Fil. in Loudon

Ch suffr, NE-Stenomedit.

UNEP-WCMC

Γ κ.ά. (1801): Π1, Γ και Κ (1191): Π4, Γ και Κ (1193): Π4, Γ και Κ (1164): Π5, Γ και Κ (1184): Π5

Ajuga chamaepitys (L.) Schreber subsp. *chia* (Schreber) Arcangeli

T scap, Eurimedit.

Γ και Κ (1573): Π2, Γ και Κ (1642): Π3

A. orientalis L.

H scap, E-Medit.-Mont.

Γ και Κ (1708): ΠΑ, Γ και Κ (1725): ΠΑ, Γ και Κ (1772): ΠΕ, Γ και Κ (1779): ΠΕ

Clinopodium vulgare L.

H scap, Circumbor.

Γ κ.ά. (1932): Π5, Γ και Κ (1110): Π6, Γ και Κ (1115): Π6, Γ και Κ (1151): Π6, Γ κ.ά. (1946): Π6, Γ και Κ (1272): ΠΑ

Lamium amplexicaule L. subsp. *amplexicaule*

T scap, Paleotemp.

Γ και Κ (1497): Π4

L. bifidum Cyr.

T scap, Stenomedit.

Φ (Vokou *et al.*, 1993), λαβρόχορτο

Γ και Κ (1782): ΠΕ

L. garganicum L. subsp. *laevigatum* Arcangeli

H scap, E-Medit.-Mont.

Γ και Κ (1596): Π2, Γ και Κ (1493): Π4, Γ και Κ (1743): ΠΑ, Obs: Π5

Mentha longifolia (L.) Hudson subsp. *longifolia*

H scap, Paleotemp.

Φ (Χειρόγραφα 1 και 2), ηδύοσμος μέντα

Γ και Κ (1416): Π5, Γ κ.ά. (1955): Π6, Γ και Κ (1304): ΠΓ, Γ και Κ (1315): ΠΓ

M. spicata L.

H scap, Eurimedit.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφα 1 και 2), ηδύοσμος μέντα

Γ κ.ά. (2070): ΠΕ

Micromeria juliana (L.) Bentham ex Reichenb.

Ch suffr, Stenomedit.

Φ (Malamas & Marselos, 1992, Χειρόγραφα 1 και 2), ύσωπος

Γ και Κ (1231): Π3, Γ και Κ (1652): Π3, Γ κ.ά. (1883): Π3, Γ και Κ (1203): Π4, Γ και Κ (1160): Π5

Nepeta spruneri Boiss.

H scap, Balk. (Στερεά Ελλάδα, Πίνδος, Ν Αλβανία)

UNEP-WCMC· ΑΣΕΦ· ΒΕ· Φ (Χειρόγραφο 2), *Nepeta*

Γ και Χ (1408): Π5, Γ κ.ά. (1957): Π6, Γ κ.ά. (1967): Π6, Obs: Π3, ΠΑ

Origanum vulgare L. subsp. *hirtum* (Link) Letswaart

H scap, NE-Stenomedit.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφα 1 και 2), ρίγανι, ρίγανι

Γ και Κ (1226): Π3, Γ και Χ (1413): Π5, Γ και Κ (1128): Π6, Γ και Κ (1140): Π6, Γ κ.ά. (1969): Π6

Phlomis fruticosa L.

NP (SV), N-Stenomedit.

Γ και Χ (1384): Π2, Γ και Κ (1669): Π4, Γ και Κ (1161): Π5

Prunella laciniata (L.) L.

H scap, Eurimedit.

Γ κ.ά. (1922): Π5, Γ κ.ά. (1966): Π6, Γ κ.ά. (2022): ΠΒ, Γ κ.ά. (2063): ΠΓ, Γ και Κ (1366): ΠΕ, Γ κ.ά. (2088): ΠΕ

Salvia amplexicaulis Lam.

H scap, Balk.

ΒΕ

Γ κ.ά. (1824): Π1, Γ κ.ά. (2090): ΠΕ, Obs: Π2

S. officinalis L.

Ch suffr, N-Medit.-Mont.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφα 1 και 2), αλιφασκιά, ελελίσφακος, ελελίσφακος
Γ κ.ά. (1868): Π2, Γ κ.ά. (1872): Π2, Γ και Κ (1645): Π3, Γ και Κ (1222): Π4

S. sclarea L.

H bienn, Eurimedit.

Φ (Vokou *et al.*, 1993), αγιάννης, αγιαννίτης

Γ κ.ά. (1880): Π3, Γ και Κ (1215): Π4, Γ και Κ (1179): Π5

Satureja horvatii Šilic subsp. *macrophylla* (Halácsy) Baden

Ch suffr, Endem.

ΑΣΕΦ´ ΕΕ´ Φ (Χειρόγραφο 2), *Satureja*

Γ και Κ (1306): ΠΓ

Scutellaria rupestris Boiss. & Heldr. in Boiss. subsp. *adenotricha* (Boiss. & Heldr.)

Greuter & Burdet

H scap, Balk. (Αλβανία, Ελλάδα)

ΠΔ 67/81´ IUCN - *rare*´ UNEP-WCMC´ ΑΣΕΦ´ ΒΕ

Γ κ.ά. (1858): Π2, Γ κ.ά. (1891): Π3, Γ και Κ (1199): Π4, Γ κ.ά. (1921): Π5

Sideritis montana L. subsp. *montana*

T scap, Eurimedit.-Turan

Γ κ.ά. (1866): Π2, Γ κ.ά. (1836): Π2, Γ και Κ (1241): Π3, Γ κ.ά. (2062): ΠΓ

S. raeseri Boiss. & Heldr. in Boiss. subsp. *raeseri*
Ch suffr, Balk. (Δυτικό τμήμα Βαλκανικής Χερσονήσου)
ΑΣΕΦ` ΒΕ` Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφο 1), τσάι
Γ και Κ (1691): Π6

Stachys germanica L. subsp. *heldreichii* (Boiss.) Hayek
H scap, Balk. (Νότιο τμήμα Βαλκανικής Χερσονήσου)
ΒΕ
Γ και Κ (1267Α): ΠΑ, Γ και Κ (1267Β): ΠΑ, Γ κ.ά. (1987): ΠΑ, Γ κ.ά. (2005): ΠΑ, Γ
κ.ά. (2057): ΠΓ, Γ και Κ (1359): ΠΕ, Γ κ.ά. (2074): ΠΕ, Γ κ.ά. (2089): ΠΕ, Obs: ΠΒ,
ΠΑ

S. menthifolia Vis.
H scap, Balk. (Αλβανία, Γιουγκοσλαβία, Ελλάδα)
ΒΕ
Γ και Χ (1397): Π3, Γ κ.ά. (1882): Π3

Teucrium chamaedrys L. subsp. *chamaedrys*
Ch suffr, Eurimedit.
Φ (Vokou *et al.*, Χειρόγραφα 1 και 2), χαμαϊδρυον
Γ κ.ά. (1869): Π2, Γ και Κ (1243): Π3, Γ κ.ά. (1886): Π3, Γ και Κ (1167): Π5, Γ και Κ
(1171): Π5, Γ και Κ (1137): Π6, Γ κ.ά. (1946): Π6, Γ και Κ (1289): ΠΑ, Γ κ.ά. (2025):
ΠΑ, Γ κ.ά. (2011): ΠΑ, Γ κ.ά. (2020): ΠΑ

T. polium L. subsp. *capitatum* (L.) Arcangeli
Ch suffr, Stenomedit.
Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφο 1), λαγοβότανο, βοτάνι της αγάπης, αμάραντος,
στομαχοβότανο, παναγιόχορτο
Γ κ.ά. (1857): Π2, Γ και Κ (1237): Π3, Γ και Κ (1321): ΠΓ, Obs: Π5, ΠΔ, ΠΕ

Thymus longicaulis C. Presl
Ch rept, Eurimedit.
Φ (Χειρόγραφο 1), θυμάριον
Γ και Κ (1546): Π1, Γ και Κ (1557): Π2, Γ και Κ (1591): Π2, Γ και Κ (1586): Π2, Γ και
Κ (1561): Π2, Γ και Κ (1674): Π5, Γ και Κ (1726): ΠΑ, Γ και Κ (1776): ΠΕ, Obs: Π6,
ΠΒ, ΠΔ

T. striatus Vahl

Ch rept, SE-Europ.

Φ (Χειρόγραφο 1), *θυμάριον*

Γ κ.ά. (1993): ΠΑ, Γ κ.ά. (2006): ΠΑ, Γ κ.ά. (2050): ΠΓ

Linaceae

* *Linum catharticum* L.

T scap, Eurimedit.

Φ (Χειρόγραφο 1), *λινάριον*

Γ κ.ά. (2004): ΠΒ

* *L. hologynum* Reichenb.

Ch suffr, Balk.

ΑΣΕΦ´ ΒΕ´ Φ (Χειρόγραφο 1), *λινάριον*

Γ κ.ά. (2001): ΠΒ, Γ κ.ά. (2002): ΠΒ

L. tenuifolium L.

Ch suffr, S-Europ.-Sudsib.

Φ (Χειρόγραφο 1), *λινάριον*

Γ και Κ (1175): Π5, Γ κ.ά. (1928): Π5, Γ και Κ (1136): Π6, Γ κ.ά. (1952): Π6, Γ κ.ά. (1963): Π6

Loranthaceae

Viscum album L. subsp. *album*

P ep (SV), Eurasiat.

Φ (Χειρόγραφο 2), *ιξός*

Γ και Χ (1438): ΠΕ, Obs: ΠΔ

Malvaceae

* *Althaea officinalis* L.

H scap, SE-Europ.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφα 1 και 2), *αλθαία, ροδαλθέα, δενδρομολόχα*

Γ και Κ (1195): Π4

Oleaceae

Fraxinus ornus L.

P scap, S-Europ.-Sudsib.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφα 1 και 2), φράξος, φράξινος, βαφόρριζα

Γ (2113): ΠΑ, Obs: Π1, Π2, Π3, Π4, Π5, ΠΒ, ΠΓ, ΠΕ

Onagraceae

Epilobium dodonaei Vill.

H scap, Orof.S-Europ.

Γ (2118): ΠΕ, Γ (2119): ΠΕ

* *E. lanceolatum* Sebastiani & Mauri

H scap, W-Europ.(Atl.)

Γ κ.ά. (1940): Π6, Γ κ.ά. (1968): Π6

Orobanchaceae

* *Orobanche alba* Stephan ex Willd.

T scap, Eurasiat.

Γ και Κ (1658): Π4

* *O. caryophyllacea* Sm.

T scap, Europ. (Subatl.)

UNEP-WCMC

Γ και Κ (1653): Π3

* *O. lutea* Baumg.

T scap, Centro-Europ.

Γ και Κ (1550): Π1, Γ και Κ (1604): Π2, Γ και Κ (1704): ΠΒ, Γ και Κ (1749): ΠΓ, Γ και Κ (1768): ΠΕ

* *O. major* L.

T scap, S-Europ.-Sudsib.

Γ και Κ (1659): Π4

Papaveraceae

Papaver dubium L. subsp. *lecoqii* (Lamotte) Syme

T scap, W-Europ.(Atl.)

Γ και Κ (1622): Π3

Plantaginaceae

Plantago argentea Chaix in Vill.

H ros, S-Europ.-Sudsib.

Γ και Κ (1600): Π2

P. lanceolata L.

H ros, Eurasiat.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφο 2), πεντάνευρο

Γ και Κ (1527): Π1, Γ και Κ (1579): Π2, Γ κ.ά. (1854): Π2, Γ και Κ (1667): Π4, Γ και Κ (1701): ΠΑ, Obs: Π5, ΠΒ, ΠΓ, ΠΔ, ΠΕ

Polygalaceae

Polygala nicaeensis Risso ex Koch in Röhling subsp. *mediterranea* Chodat

H scap, Eurimedit.

Φ (Χειρόγραφο 1), πολύγαλα

Γ και Κ (1261): Π1, Γ και Κ (1467): Π1, Γ και Κ (1534): Π1, Γ και Χ (1415): Π5, Γ και Κ (1679): Π5, Γ και Κ (1713): ΠΒ, Γ και Κ (1753): ΠΓ, Γ και Κ (1455): ΠΕ, Obs: Π6, ΠΔ

Portulacaceae

* *Portulaca oleracea* L. subsp. *oleracea*

T scap, Subcosmor.

Φ (Χειρόγραφο 2), γλυστρίδα

Γ και Κ (1224): Π4

Primulaceae

* *Cyclamen graecum* Link

G bulb, E-Stenomedit.

CITES (Appendix II) · UNEP-WCMC

Γ και Χ (1401): Π3

* *Primula vulgaris* Hudson

H ros, Europ.-Caucas.

Φ (Χειρόγραφο 1), πασχαλούδες

Γ και Κ (1507): Π5, Obs: Π6

Ranunculaceae

Clematis flammula L.

P lian(SV), Eurimedit.

Γ και Κ (1248): Π2

C. vitalba L.

P lian, Europ.-Caucas.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφο 1), αγράμπελη, χελιδρονιά, λευκάμπελος

Γ κ.ά. (1806): Π1, Γ και Κ (1239): Π3, Γ και Κ (1266): ΠΑ, Γ και Χ (1431): ΠΑ, Γ και

Χ (1433): ΠΑ, Obs: Π4, Π5

Consolida regalis S.F. Gray

T scap, Eurimedit.

Φ (Χειρόγραφο 2), *Consolida minore*

Γ κ.ά. (1923): Π5

* *Delphinium balcanicum* Pawl.

T scap, Balk.

BE

Γ (2123): Π3

D. peregrinum L.

T scap, SE-Europ.

Γ και Χ (1388): Π2, Γ και Κ (1210): Π4

Helleborus odorus Waldst. & Kit. in Willd. subsp. *cyclophyllus* (A. Braun) Strid

G rhiz, Balk.

ΑΣΕΦ · ΒΕ · Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφα 1 και 2), ελλέβορος, σκάρφη, κάρπη

Γ και Κ (1466): Π1, Γ και Κ (1461): ΠΕ, Obs: Π2, Π3, Π4, Π5, Π6, ΠΔ

Nigella arvensis L. subsp. *arvensis*

T scap, Eurimedit.

Φ (Χειρόγραφο 2)

Γ κ.ά. (1813): Π1, Γ κ.ά. (2064): ΠΓ, Obs: Π4, ΠΔ

Ranunculus millefoliatus Vahl

H scap, Medit.-Mont.

Γ και Κ (1721): ΠΑ

* *R. neapolitanus* Ten.

H scap, NE-Medit.-Mont.

Γ και Κ (1533): Π1, Obs: Π2

R. psilostachys Griseb.

H scap, SE-Europ.

UNEP-WCMC

Γ και Κ (1629): Π3, Γ και Κ (1714): ΠΑ

Rhamnaceae

* *Rhamnus alaternus* L.

P caesp (SV), Eurimedit.

Γ και Κ (1227): Π3, Γ και Χ (1395): Π3

Rosaceae

Agrimonia eupatoria L. subsp. *eupatoria*

H scap, Subcosmop.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφο 2), φονόχορτο, ασπροσάκι

Γ και Κ (1254): Π1, Γ και Κ (1153): Π6, Γ κ.ά. (1951): Π6, Γ κ.ά. (2087): ΠΕ, Obs: Π2, Π3, Π4

Crataegus monogyna Jacquin

P caesp, Paleotemp.

Φ (Vokou *et al.*, 1993), μουρτζιά, βουρβουλιά, μπουρμπουλιά

Γ και Κ (1383): Π1, Γ και Χ (1440): ΠΕ, Γ και Κ (1773): ΠΕ, Obs: Π2, ΠΑ, ΠΒ, ΠΓ, ΠΔ

Fragaria vesca L.

Ch rept, Eurosib.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφο 1), χαμοκέρασα, φράουλα

Γ και Κ (1686): Π6

Geum urbanum L.

H scap, Circumbor.

Γ κ.ά. (1962): Π6

Potentilla argentea L.

H scap, Circumbor.

Γ κ.ά. (1944): Π6

* *P. detommasii* Ten.

H scap, Orof.SE-Europ.

Φ (Χειρόγραφα 1 και 2), πεντάφυλλον

Γ και Κ (1584): Π2, Γ και Κ (1670): Π4, Γ κ.ά. (2043): ΠΑ, Γ και Κ (1344): ΠΕ, Γ και Κ (1355): ΠΕ, Γ κ.ά. (2095): ΠΕ

P. micrantha Ramond ex DC. in Lam. & DC.

H ros, Eurimedit.

Γ και Κ (1464): Π1, Γ και Κ (1505): Π5, Γ και Κ (1451): ΠΕ

* *Prunus mahaleb* L.

P caesp, S-Europ.-Sudsib.

Γ και Κ (1539): Π1, Γ κ.ά. (1847): Π2, Γ και Κ (1740): ΠΒ, Γ και Κ (1752): ΠΓ, Γ και Κ (1755): ΠΓ, Obs: ΠΕ

* *P. spinosa* L.

P caesp, Europ.-Caucas.

Φ (Vokou *et al.*, 1993), τσαπουρνιά, βουρβουλιά, μαμουσιά

Γ και Κ (1327): Π1, Γ (2114): Π1, Γ (2116): Π2, Obs: ΠΒ

Pyrus amygdaliformis Vill.

P caesp, Stenomedit.

Φ (Χειρόγραφο 1), *απιδιά*
Γ (2115): Π1, Obs: Π2, ΠΓ, ΠΕ

* *P. pyraister* Burgsd.
P scap, Eurasiat.
Γ και Χ (1371): Π1, Γ και Χ (1439): ΠΕ, Obs: Π2, ΠΓ

Rosa agrestis Savi
NP, Eurimedit.
Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφα 1 και 2), *αγριοτριανταφυλλιά*
Γ και Χ (1375): Π1, Γ και Κ (1310): ΠΓ, Γ και Χ (1436): ΠΓ, Γ κ.ά. (2049): ΠΓ, Obs:
ΠΒ

R. arvensis Hudson
NP, S-Stenomedit.
UNEP-WCMC: ΑΣΕΦ
Γ κ.ά. (1970): Π5

R. pulverulenta Bieb.
NP, Medit.-Mont.
Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφα 1 και 2), *αγριοτριανταφυλλιά*
Γ και Χ (1407): Π5, Γ και Κ (1114): Π6, Γ κ.ά. (1937): Π6, Obs: Π4

Rubus canescens DC.
NP, N-Eurimedit.
Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφο 1), *βατσινιά, Βάτος*
Γ και Χ (1418): Π5, Γ κ.ά. (1941): Π6, Γ κ.ά. (1942): Π6

R. ulmifolius Schott
NP (SV), Eurimedit.
Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφο 1), *βατσινιά, Βάτος*
Γ και Χ (1382): Π1, Γ κ.ά. (1848): Π2, Γ κ.ά. (1954): Π6, Obs: Π4, Π5

Sanguisorba minor Scop. subsp. *minor*
H scap, Paleotemp.
Γ και Κ (1606): Π2, Γ και Κ (1276): ΠΑ

S. minor Scop. subsp. *muricata* Briq.

H scap, S- & C-Europ.

Γ και Κ (1615): Π3, Γ και Κ (1676): Π5, Γ και Κ (1703): ΠΑ, Γ και Κ (1765): ΠΓ, Obs:
Π4, Π6, ΠΒ, ΠΔ, ΠΕ

Sorbus aucuparia L.

P caesp, Europ.

Γ και Χ (1404): Π4, Γ και Χ (1419): Π5

S. umbellata (Desf.) Fritsch in A. Kerner

P caesp, E-Eurimedit.

UNEP-WCMC

Γ και Χ (1409): Π5, Γ και Χ (1432): ΠΒ

Rubiaceae

Asperula aristata L. subsp. *condensata* (Heldr. ex Boiss.) Ehrend. & Krendl

H scap, Balk. (N Γιουγκοσλαβία, ΝΔ Βουλγαρία, Β και Κ Ελλάδα)

ΑΣΕΦ` ΒΕ

Γ και Κ (1188): Π4, Γ και Κ (1158): Π5

A. chlorantha Boiss. & Heldr.

H scap, Balk. (ΝΑ Αλβανία, ΝΔ και Κ Ελλάδα)

UNEP-WCMC` ΒΕ

Γ κ.ά. (1925): Π5, Γ κ.ά. (1964): Π6

Cruciata laevipes Opiz

H scap, Eurasiat.

Γ και Κ (1537): Π1, Γ και Κ (1692): Π6, Γ και Κ (1788): ΠΕ, Obs: Π2

Galium oreophilum Krendl

H scap, Balk. (N Αλβανία, N Γιουγκοσλαβία, Ελλάδα)

ΑΣΕΦ` ΒΕ

Γ και Κ (1263): Π1, Γ κ.ά. (1822): Π1, Γ κ.ά. (1884): Π3, Γ κ.ά. (1895): Π3, Γ κ.ά.
(1929): Π5, Γ κ.ά. (2041): ΠΑ, Γ κ.ά. (2061): ΠΓ, Γ και Κ (1342): ΠΕ, Γ κ.ά. (2080):
ΠΕ, Obs: Π2, ΠΒ

* *Sherardia arvensis* L.

T scap, Eurimedit.

Γ και Κ (1787): ΠΕ

Rutaceae

Haplophyllum coronatum Griseb.

H scap, Balk. (N Αλβανία, Β και Κ Ελλάδα)

ΒΕ

Γ και Κ (1655): Π4, Γ κ.ά. (1901): Π4

Saxifragaceae

Saxifraga federici-augusti Biasol. subsp. *federici-augusti*

Ch pulv, Balk. (Αλβανία, Γιουγκοσλαβία, Β Ελλάδα)

ΑΣΕΦ´ ΒΕ´ Φ (Χειρόγραφο 2), σαξυφραγία

Γ και Κ (1477): Π2

S. glabella Bertol.

Ch pulv, Orof.SE-Europ.

ΠΔ 67/81´ ΑΣΕΦ´ Φ (Χειρόγραφο 2), σαξυφραγία

Γ και Κ (1532): Π1, Γ και Κ (1563): Π2

S. marginata Sternb.

Ch pulv, Orof.SE-Europ.

ΠΔ 67/81´ ΑΣΕΦ´ Φ (Χειρόγραφο 2), σαξυφραγία

Γ και Κ (1484): Π2

S. tridactylites L.

T scap, Eurimedit.

Φ (Χειρόγραφο 2), σαξυφραγία

Γ και Κ (1624): Π3, Γ και Κ (1790): ΠΕ

Scrophulariaceae

Digitalis ferruginea L.

H scap, NE-Medit.-Mont.

ΠΔ 67/81` ΑΣΕΦ` Φ (Χειρόγραφο 1), *διγιτάλι κόκκινη*
Γ κ.ά. (1973): ΠΑ, Γ και Κ (1360Α): ΠΕ, Γ και Κ (1360Β): ΠΕ

Euphrasia liburnica Wettst.

T scap, Orof.SE-Europ.

Φ (Χειρόγραφο 2), *ευφρασία*

Γ κ.ά. (2000): ΠΑ, Γ και Κ (1327): ΠΓ, Γ κ.ά. (2054): ΠΓ, Obs: ΠΒ

Linaria peloponnesiaca Boiss. & Heldr. in Boiss. var. *parnassica* (Boiss. & Heldr.)

Halácsy

H scap, Balk. (Αλβανία, Ν Γιουγκοσλαβία, Ελλάδα)

ΒΕ

Γ και Κ (1274): ΠΑ, Γ και Κ (1277): ΠΑ, Γ κ.ά. (2016): ΠΑ, Γ κ.ά. (2023): ΠΑ, Γ κ.ά.
(2037): ΠΑ

* *Odontites verna* (Bellardi) Dumort. subsp. *serotina* (Dumort.) Corb.

T scap, Eurasiat.

Γ και Χ (1411): Π5, Γ (2124): Π6

Parentucellia latifolia (L.) Caruel

T scap, Eurimedit.

Γ και Κ (1758): ΠΓ, Γ και Κ (1774): ΠΕ

Scrophularia canina L. subsp. *bicolor* (Sibth. & Sm.) Greuter

H scap, SE-Europ.-Pontica

Φ (Χειρόγραφο 2), *Scrophularia*

Γ και Κ (1690): Π6, Γ κ.ά. (2055): ΠΓ, Obs: ΠΔ

Verbascum epixanthinum Boiss. & Heldr. in Boiss.

H bienn, Endem. (Βουνά της Ελλάδας)

UNEP-WCMC` ΑΣΕΦ` ΕΕ

Γ κ.ά. (2048): ΠΓ

V. phlomooides L. var. *phlomooides*

H bienn, Eurimedit.

Φ (Vokou *et al.*, 1993), *φλώμος, σπλώνος*

Γ κ.ά. (1912): Π5, Γ κ.ά. (2098): ΠΕ, Obs: ΠΔ

V. speciosum Schrader subsp. *megaphlomos* (Boiss. & Heldr.) Nyman

H bienn, Endem. (Βουνά της Κ και Ν Ελλάδας)

ΑΣΕΦ´ ΕΕ

Γ κ.ά. (2096): ΠΕ

Veronica chamaedrys L. subsp. *chamaedryoides* (Bory & Chaub.) M.A. Fischer

H scap, Endem.

ΑΣΕΦ´ ΕΕ´ Φ (Χειρόγραφο 2), *βερόνικα*

Γ και Κ (1677): Π5, Obs: Π6

V. hederifolia L.

T scap, Eurasiat.

Φ (Χειρόγραφο 2), *βερόνικα*

Γ και Κ (1470): Π1, Γ και Κ (1489): Π3, Γ και Κ (1456): ΠΕ

Thymeleaceae

Daphne oleoides Schreber

Ch frut, NE-Medit.-Mont.

Γ και Χ (1374): Π1, Γ κ.ά. (1843): Π2, Obs: Π5, ΠΑ, ΠΒ, ΠΕ

Urticaceae

Urtica dioica L.

H scap, Subcosmor.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφα 1 και 2), *τσουκνίδα*, *τζικνίδα*, *ήμερη αγκίδα*

Obs: ΠΑ

Valerianaceae

Valeriana italica Lam.

H scap, E-Stenomedit.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφα 1 και 2), *βαλεριάνα*

Γ και Κ (1640): Π3, Γ και Κ (1641): Π3, Γ και Κ (1504): Π4, Γ και Κ (1666): Π4, Γ και Κ (1711): ΠΑ, Obs: Π5

Valerianella coronata L.) DC. in Lam. & DC.

T scap, Eurimedit.

Γ και Κ (1569): Π2, Γ και Κ (1623): Π3, Γ και Κ (1639): Π3, Obs: ΠΑ, ΠΒ

Violaceae

Viola alba Besser subsp. *dehnhardtii* (Ten.) W. Becker

H ros, Eurimedit.

Φ (Χειρόγραφο 1), *μανουσάκια άγρια*

Γ και Κ (1506): Π5, Obs: Π6

V. epirota (Halácsy) Raus

H scap, Endem. (ΒΔ Ελλάδα, ίσως και σε γειτονικές περιοχές της Αλβανίας)

ΑΣΕΦ´ ΕΕ

Γ και Κ (1770): ΠΕ

* *V. odorata* L.

H ros, Eurimedit.

Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφα 1 και 2), *πασχαλομάν'σες, μανουσάκια, βιόλα*

Γ και Κ (1468): Π1, Γ και Κ (1453): ΠΕ, Obs: Π2

ANGIOSPERMAE - MONOCOTYLEDONES

Cyperaceae

Carex caryophyllea Latourr.

H scap, Eurasiat.

Γ και Κ (1474): Π1

Iridaceae

Iris germanica L.

G rhiz, Adv. Naturalized

Φ (Χειρόγραφο 2), *σίλος, σιλέρι ορινής*

Γ και Κ (1660): Π4, Γ και Κ (1672): Π5, Obs: ΠΒ

Liliaceae

* *Allium ampeloprasum* L.

G bulb, Eurimedit.

Γ κ.ά. (1874): Π3, Γ κ.ά. (1911): Π5

A. flavum L. subsp. *flavum*

G bulb, Eurimedit.

UNEP-WCMC

Γ και Κ (1357): ΠΕ

A. guttatum Steven subsp. *sardoum* (Moris) Stearn

G bulb, Stenomedit.

UNEP-WCMC

Γ κ.ά. (1876): Π3, Γ και Κ (1326): ΠΓ, Obs: Π4, Π5, ΠΔ

* *A. sphaerocephalon* L. subsp. *sphaerocephalon*

G bulb, Paleotemp.

Φ (Malamas & Marselos, 1992), *φιδόχορτο*, *φιδοχόρτι*

Γ και Κ (1245): Π3, Γ κ.ά. (1897): Π4, Γ και Κ (1186): Π5, Γ και Κ (1318): ΠΓ, Obs: ΠΔ

A. vineale L.

G bulb, Eurimedit.

Γ κ.ά. (1977): ΠΑ

Asparagus acutifolius L.

NP, Stenomedit.

Φ (Vokou *et al.*, 1993), *αγριοσπαράγγι*, *κατσααγρέλλα*

Γ και Κ (1208): Π4

Asphodeline liburnica (Scop.) Reichenb.

G rhiz, NE-Stenomedit.

Γ κ.ά. (1917): Π5

A. lutea (L.) Reichenb.

G rhiz, E-Eurimedit.

Γ και Κ (1631): Π3, Γ και Κ (1503): Π4, Γ και Κ (1695): ΠΒ, Obs: ΠΓ, ΠΔ, ΠΕ

Colchicum autumnale L.

G bulb, Centro-Europ.

Γ και Κ (1495): Π4

Fritillaria thessala (Boiss.) Kamari subsp. *ionica* (Halácsy) Kamari

G bulb, Balk. (ΒΔ Ελλάδα, ΝΑ Αλβανία, ΝΔ Γιουγκοσλαβία)

Βέρνη· ΠΔ 67/81· UNEP-WCMC· ΑΣΕΦ· ΒΕ

Γ και Κ (1728): ΠΑ, Γ και Κ (1781): ΠΔ, Γ κ.ά. (2099): ΠΔ, Obs: ΠΒ

* *Gagea pratensis* (Pers.) Dumort.

G bulb, Centro-Europ.

UNEP-WCMC

Γ και Κ (1473): Π1, Γ και Κ (1460): ΠΕ, Obs: ΠΔ

* *Lilium candidum* L.

G bulb, Balk. (Ν και Δ Ελλάδα, Ν Αλβανία)

ΠΔ 67/81· ΑΣΕΦ· ΒΕ· Φ (Χειρόγραφα 1 και 2), κρίνος λευκός

Γ και Κ (1202): Π4, Γ κ.ά. (1896): Π4, Obs: Π5

Muscari botryoides (L.) Miller

G bulb, Eurimedit.

Φ (Χειρόγραφο 2), υάκινθος

Γ και Κ (1593): Π2, Γ και Κ (1488): Π3, Obs: Π4

* *M. comosum* (L.) Miller

G bulb, Eurimedit.

Φ (Χειρόγραφο 2), υάκινθος

Obs: Π4

M. neglectum Guss. ex Ten.

G bulb, Eurimedit.

Φ, υάκινθος (Χειρόγραφο 2)

Γ και Κ (1548): Π1, Γ και Κ (1519): Π2, Γ κ.ά. (1849): Π2, Γ και Κ (1637): Π3, Γ και

Κ (1709): ΠΑ, Γ και Κ (1742): ΠΑ, Obs: Π4, Π5, ΠΒ, ΠΓ, ΠΔ, ΠΕ

* *Ornithogalum montanum* Ten.

G bulb, NE-Medit.-Mont.

Γ και Κ (1547): Π1, Γ και Κ (1592): Π2, Γ και Κ (1598): Π2, Γ και Κ (1744): ΠΑ, Obs: ΠΒ

O. oligophyllum E.D. Clarke

G bulb, NE-Stenomedit.

ΑΣΕΦ

Γ και Κ (1478): Π2, Γ και Κ (1487): Π3, Obs: Π4, Π5

* *O. refractum* Kit. ex Schlecht. in Willd.

G bulb, SE-Europ.

ΑΣΕΦ· UNEP-WCMC

Γ και Κ (1459): ΠΕ, Obs: ΠΓ

Orchidaceae

Anacamptis pyramidalis (L.) L.C.M. Richard

G bulb, Eurimedit.

ΠΔ 67/81· CITES (Appendix II)

Γ κ.ά. (1804): Π1, Γ κ.ά. (1976): ΠΒ, Obs: ΠΔ, ΠΕ

Dactylorhiza sambucina (L.) Soó subsp. *sambucina*

G bulb, Europ.-Caucas.

ΠΔ 67/81· CITES (Appendix II)· ΑΣΕΦ

Γ και Κ (1766): ΠΕ, Γ και Κ (1767): ΠΕ

* *Ophrys cornuta* Steven

G bulb, Eurimedit.

Βέρνη· ΠΔ 67/81· CITES (Appendix II)· UNEP-WCMC· ΑΣΕΦ· Φ (Vokou *et al.*, 1993)

Γ και Κ (1608): Π3

* *O. helenae* Renz

G bulb, Endem. (ΒΔ Ελλάδα)

ΠΔ 67/81· CITES (Appendix II)· RDB - *rare*· IUCN - *rare*· UNEP-WCMC· ΑΣΕΦ· ΕΕ·

Φ (Vokou *et al.*, 1993)

Obs: ΠΕ

* *O. mammosa* group

G bulb

ΠΔ 67/81` CITES (Appendix II)` Φ (Vokou *et al.*, 1993)

Obs: ΠΔ

* *Orchis morio* L.

G bulb, Europ.-Caucas.

ΠΔ 67/81` CITES (Appendix II)` ΑΣΕΦ` Φ (Vokou *et al.*, 1993, Χειρόγραφα 1 και 2),
σαλεπόχορτο, όρχεις

Γ και Κ (1552): Π1, Γ και Κ (1694): Π6, Γ και Κ (1748): ΠΓ, Obs: Π4

* *O. quadripunctata* Cyr. ex Ten.

G bulb, NE-Stenomedit.

ΠΔ 67/81` CITES (Appendix II)` UNEP-WCMC` ΑΣΕΦ` Φ (Vokou *et al.*, 1993,
Χειρόγραφα 1 και 2), *σαλεπόχορτο, όρχεις*

Γ και Κ (1551): Π1, Γ και Κ (1594): Π2, Γ και Κ (1610): Π3, Γ και Κ (1731): ΠΑ, Obs:
Π5, Π6, ΠΒ, ΠΓ, ΠΕ

O. tridentata Scop. subsp. *tridentata*

G bulb, Eurimedit.

ΠΔ 67/81` CITES (Appendix II)` UNEP-WCMC` ΑΣΕΦ` Φ (Vokou *et al.*, 1993,
Χειρόγραφα 1 και 2), *σαλεπόχορτο, όρχεις*

Γ και Κ (1609): Π3, Obs: Π4, Π5, ΠΔ

O. ustulata L.

G bulb, Europ.-Caucas.

ΠΔ 67/81` CITES (Appendix II)` UNEP-WCMC` ΑΣΕΦ` Φ (Vokou *et al.*, 1993,
Χειρόγραφα 1 και 2), *σαλεπόχορτο, όρχεις*

Obs: ΠΔ

Poaceae

* *Aegilops neglecta* Req. ex Bertol.

T scap, Eurimedit.-Turan

UNEP-WCMC

Γ κ.ά. (2060): ΠΓ

Brachypodium pinnatum (L.) P. Beauv.

H caesp, Eurasiat.

Γ κ.ά. (1961): Π6, Γ κ.ά. (2018): ΠΑ, Γ κ.ά. (2047): ΠΑ, Obs: ΠΒ

B. rupestre (Host) Roemer & Schultes

H caesp, Europ.(Subatl.)

Γ κ.ά. (1826): Π1, Γ κ.ά. (2084): ΠΕ, Obs: ΠΔ

Bromus squarrosus L.

T scap, Paleotemp.

Γ κ.ά. (1860): Π2, Γ και Κ (1230): Π3, Γ και Κ (1244): Π3, Γ κ.ά. (1887): Π3, Γ κ.ά. (1920): Π5, Γ και Κ (1293): ΠΑ, Γ κ.ά. (2017): ΠΑ, Obs: ΠΔ, ΠΕ

Cynosurus echinatus L.

T scap, Eurimedit.

Γ κ.ά. (2085): ΠΕ

Dactylis glomerata L.

H caesp, Paleotemp.

Γ και Κ (1178): Π5, Γ και Κ (1102): Π6, Γ και Κ (1112): Π6, Γ και Κ (1341): ΠΕ, Γ και Κ (1352): ΠΕ, Obs: Π2, Π3, Π4, ΠΑ, ΠΒ, ΠΔ

Dasypyrum villosum (L.) P.Candargy

T scap, Eurimedit.-Turan

Γ κ.ά. (1864): Π2, Γ και Κ (1211): Π4, Γ κ.ά. (1919): Π5, Γ και Κ (1317): ΠΓ, Γ κ.ά. (2069): ΠΓ, Obs: ΠΔ, ΠΕ

* *Desmazeria rigida* (L.) Tutin in Clapham, Tutin & E.F. Warlburg

T scap, Eurimedit.

Γ κ.ά. (1914): Π5

Koeleria cristata (L.) Pers.

H caesp, Circumbor.

Γ κ.ά. (2014): ΠΑ, Γ κ.ά. (2042): ΠΑ, Γ κ.ά. (2052): ΠΓ, Obs : ΠΒ, ΠΔ, ΠΕ

* *Lolium rigidum* Gaudin subsp. *rigidum*

T scap, Subtrop.

Γ και Κ (1262): Π1, Γ κ.ά. (1986): ΠΑ, Γ κ.ά. (2027): ΠΑ

Melica ciliata L.

H caesp, Eurimedit.

Γ κ.ά. (1823): Π1, Γ κ.ά. (1833): Π1, Γ κ.ά. (1861): Π2, Γ και Κ (1166): Π5, Γ και Κ (1307): ΠΓ

Phleum montanum C. Koch

H caesp, SE-Europ.

Γ και Κ (1378): Π1, Γ κ.ά. (1862): Π2, Γ κ.ά. (1905): Π4, Γ και Κ (1294B): ΠΑ, Obs: Π3, Π5, ΠΒ

P. pratense L. subsp. *bertolonii* (DC.) Bornm.

H caesp, Eurimedit.

Γ και Κ (1308): ΠΓ, Γ και Κ (1332): ΠΓ, Γ και Κ (1343): ΠΕ, Γ και Κ (1350): ΠΕ, Γ και Κ (1356): ΠΕ

Poa bulbosa L.

H caesp, Paleotemp.

Γ και Κ (1554): Π2, Γ και Κ (1582): Π2, Γ και Κ (1619): Π3, Γ και Κ (1628): Π3, Γ και Κ (1700): ΠΑ, Γ και Κ (1735): ΠΑ, Obs: Π4, ΠΒ

* *P. compressa* L.

H caesp, Circumbor.

Γ και Κ (1675): Π5, Γ και Κ (1697): ΠΑ, Γ και Κ (1705): ΠΑ

P. thessala Boiss. & Orph. in Boiss.

H caesp, Balk.

ΠΔ 67/81` ΑΣΕΦ` ΒΕ

Γ κ.ά. (1828): Π1

P. timoleontis Heldr. ex Boiss.

H caesp, E-Eurimedit.

Γ και Κ (1529): Π1, Γ και Κ (1687): Π6

* *Secale montanum* Guss.

H caesp, Medit.-Mont.

Γ κ.ά. (1863): Π2, Γ κ.ά. (2013): ΠΒ

Stipa pennata L. subsp. *pulcherrima* (C. Koch) Freitag

H caesp, SE-Europ.-Sudsib.

ΠΔ 67/81

Γ και Κ (1553): Π2, Γ και Κ (1696): ΠΑ, Obs: Π1, Π3, ΠΒ, ΠΓ, ΠΔ, ΠΕ

Trisetum flavescens (L.) P. Beauv. subsp. *tenue* (Hackel ex Form.) Strid

H caesp, Balk. (Ελλάδα, Αλβανία, Ν Γιουγκοσλαβία)

ΑΣΕΦ´ ΒΕ

Γ και Κ (1538): Π1, Γ και Κ (1581): Π2, Γ και Κ (1620): Π3, Γ και Κ (1651): Π3, Γ και Κ (1501): Π4

Γ.1.2. Γενικά σχόλια

Μετά τον ταξινομικό προσδιορισμό των δειγμάτων προέκυψαν 347 taxa, από τα οποία τα 5 είναι Πτεριδόφυτα και από τα υπόλοιπα 342 Σπερματόφυτα τα 5 είναι Γυμνόσπερμα και τα 337 Αγγειόσπερμα (288 Δικότυλα και 49 Μονοκότυλα).

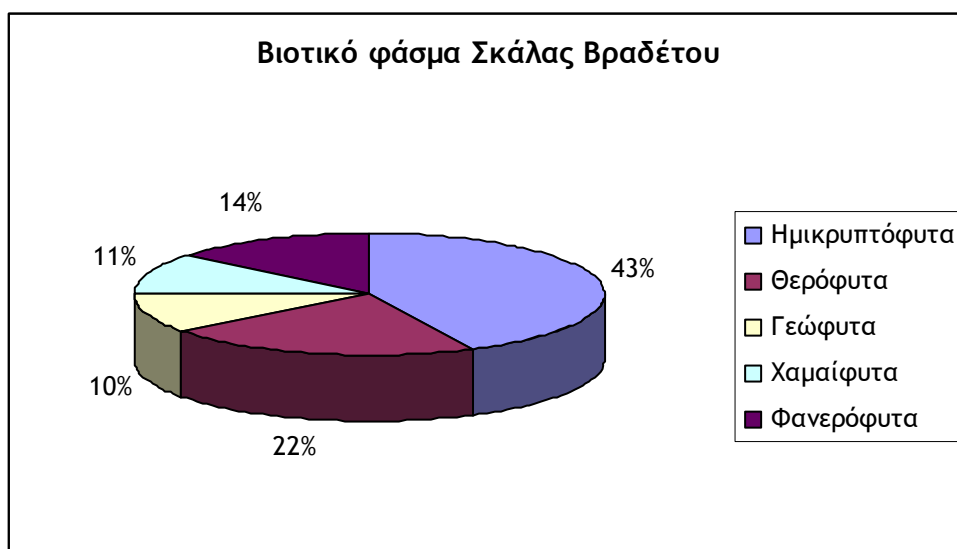
Από τις 58 οικογένειες που προέκυψαν κατά τον ταξινομικό προσδιορισμό των δειγμάτων, οι 8 πολυπληθέστερες είναι οι ακόλουθες: Compositae (47 taxa ή 13,6% του συνόλου), Fabaceae (29 taxa ή 8,4%), Lamiaceae (29 taxa ή 8,4%), Poaceae (20 taxa ή 5,8%), Rosaceae (20 taxa ή 5,8%), Liliaceae (17 taxa ή 4,9%), Cruciferae (15 taxa ή 4,3%), Boraginaceae (14 taxa ή 4%), Caryophyllaceae (14 taxa ή 4%). Οι ίδιες οικογένειες θεωρούνται ως πλουσιότερες, αν και με μικρές διαφορές σε σχέση με την ιεράρχησή τους, και σε άλλα όρη της Ελλάδας (Karagiannakidou, 1991, Κωνσταντινίδης, 1997, Δημητρέλλος, 2005, Χοχλιούρος, 2005).

Αντίστοιχα, τα γένη που περιλαμβάνουν το μεγαλύτερο αριθμό ειδών και υποειδών είναι τα εξής: *Geranium* και *Trifolium* με 8 taxa, *Sedum* με 7 taxa, *Allium* και *Centaurea* με 5 taxa, *Campanula*, *Dianthus*, *Orchis*, *Orobanche*, *Poa*, *Saxifraga* και *Silene* με 4 taxa το καθένα.

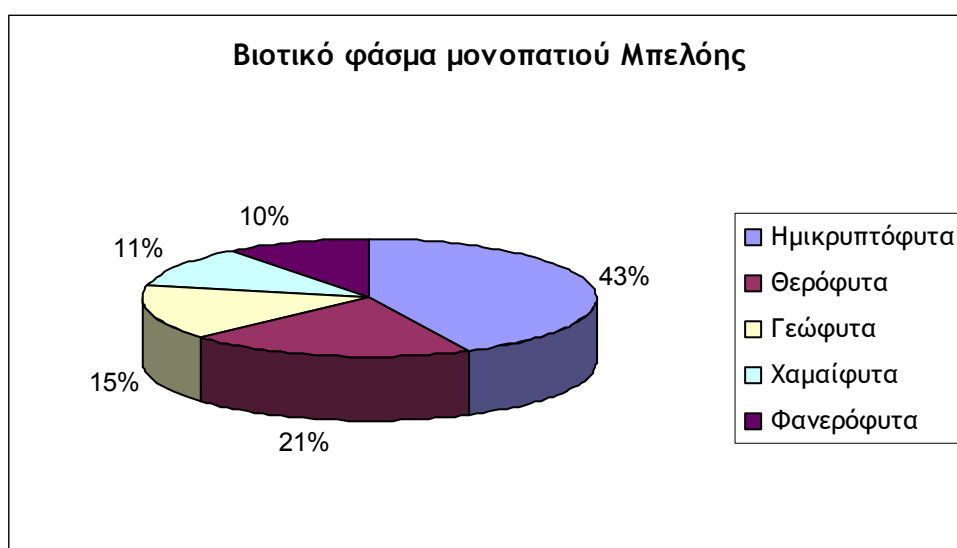
Από τα 347 taxa που εντοπίστηκαν, τα 70 αποτελούν νέες αναφορές για την ευρύτερη περιοχή του όρους Τύμφη (Βλ. Παράρτημα 2).

Γ.1.3. Βιοτικές μορφές - Βιοτικό φάσμα

Στις Εικόνες 11 και 12 που ακολουθούν φαίνονται τα βιοτικά φάσματα της Σκάλας του Βραδέτου και του μονοπατιού Βραδέτο - Μπελόη, αντίστοιχα. Τα δύο φάσματα δεν παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές και, όπως φαίνεται, η κυρίαρχη βιοτική μορφή και στα δύο είναι τα ημικρυπτόφυτα (42%). Η υπεροχή των ημικρυπτόφυτων σχετίζεται με τον ηπειρωτικό κλιματικό χαρακτήρα του βουνού με ψυχρό χειμώνα και μικρή ξηρή περίοδο. Ο Emberger (1967) υποστηρίζει ότι εύκρατες περιοχές με ψυχρό χειμώνα και δροσερό καλοκαίρι μπορούν βιοκλιματικά να χαρακτηριστούν ως ζώνες ημικρυπτοφύτων. Ανάλογα υψηλά ποσοστά σε βιοτικά φάσματα φαίνεται να καταλαμβάνουν τα ημικρυπτόφυτα και σε άλλα όρη της Ελλάδας, όπου έγιναν παρόμοιες μελέτες (Μενοίκιο - Karagiannakidou, 1991, Τυμφρηστός - Δημητρέλλος, 2005, Βέρμιο - Χοχλιούρος, 2005).

Εικόνα 11: Βιοτικό φάσμα των φυτικών ειδών που βρέθηκαν στη Σκάλα του Βραδέτου.

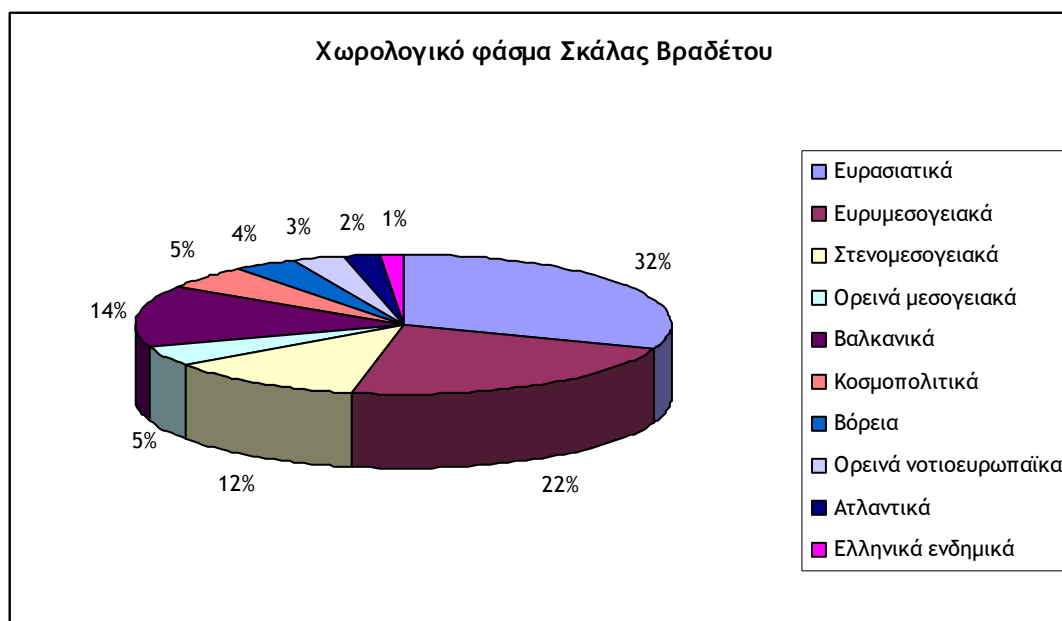
Εικόνα 12: Βιοτικό φάσμα των φυτικών ειδών που βρέθηκαν στο μονοπάτι Βραδέτο - Μπελόη.

Γ.1.4. Χωρολογία - Χωρολογικό φάσμα

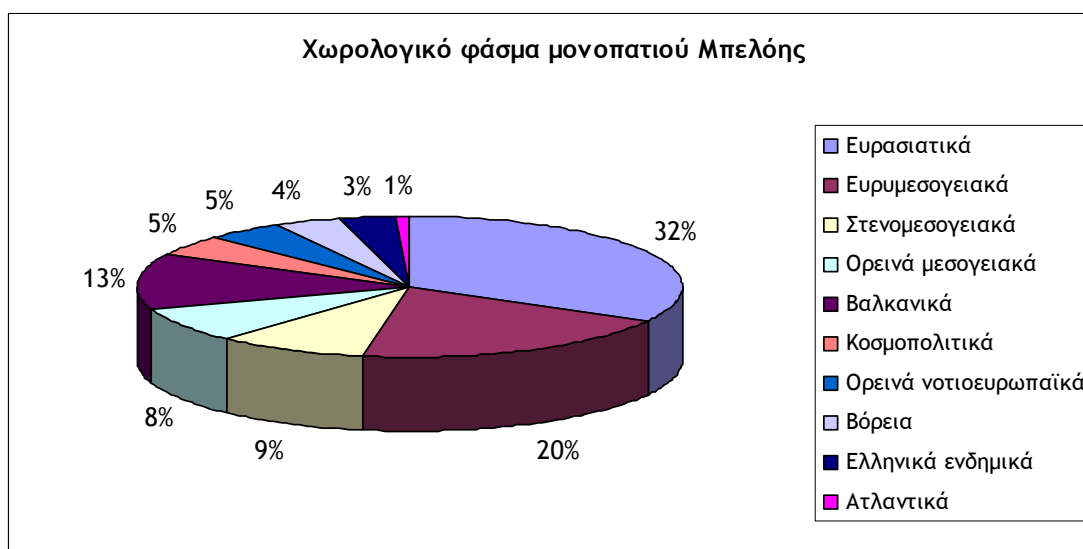
Από τα χωρολογικά φάσματα των δύο μονοπατιών που ακολουθούν (Εικόνες 13 και 14) φαίνεται ότι μεγαλύτερο ποσοστό καταλαμβάνουν τα taxa ευρασιατικής προέλευσης (32%). Η επικράτηση αυτή των Ευρασιατικών ανατρέπεται εάν ομαδοποιηθούν τα Μεσογειακά taxa, δηλαδή εάν ενωθούν οι κατηγορίες των Ευρυμεσογειακών, Στενομεσογειακών και Ορεινών Μεσογειακών. Σε αυτήν την

περίπτωση το ποσοστό των Μεσογειακών φτάνει το 39% για τη Σκάλα του Βραδέτου και 37% για το μονοπάτι Βραδέτο - Μπελόη. Η μεγάλη συμμετοχή των Μεσογειακών ειδών πιθανόν να οφείλεται στο πετρώδες έδαφος και την περιορισμένη κάλυψή του από δενδρώδη είδη, που σε συνδυασμό με τη Νότια έκθεση ευνοούν την ανάπτυξη περισσότερο θερμόφιλων ειδών.

Μεγάλο ποσοστό καταλαμβάνουν τα Βαλκανικά ενδημικά (14% για τη Σκάλα και 13% για την Μπελόη), ενώ η σημαντικότερη διαφορά μεταξύ των δύο φασμάτων αφορά τα ελληνικά ενδημικά, τα οποία συμμετέχουν με παρουσία 4 taxa (1%) στη Σκάλα του Βραδέτου και 7 taxa (3%) στο μονοπάτι Βραδέτο - Μπελόη.

Εικόνα 13: Χωρολογικό φάσμα των φυτικών ειδών που βρέθηκαν στην Σκάλα του Βραδέτου.

Εικόνα 14: Χωρολογικό φάσμα των φυτικών ειδών που βρέθηκαν στο μονοπάτι Βραδέτο - Μπελόη.

Γ.2. Τύποι οικοτόπων - αντιπροσωπευτικά φυτά

Οι τύποι οικοτόπων του Παραρτήματος Ι της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ χαρακτηρίζονται είτε από τα φυτοκοινωνιολογικά τους γνωρίσματα, δηλαδή αντιστοιχούν σε μονάδες βλάστησης, είτε με καθαρά φυσιολογικά - οικολογικά χαρακτηριστικά (Ντάφης κ.ά., 2001). Στον Πίνακα 4 παρουσιάζονται οι 6 διαφορετικοί τύποι οικοτόπων που βρέθηκαν στην περιοχή μελέτης. Οι οικοτόποι 5350, 925Α, 5210, 5160 και 5150 αντιστοιχούν σε τύπους βλάστησης, ενώ ο 8210 ορίζεται με βάση φυσιολογικά - οικολογικά χαρακτηριστικά, δηλαδή το υπόστρωμα. Στην Εικόνα 15 διακρίνεται η διαφοροποίηση των τύπων οικοτόπων στο φαράγγι της Μεζαριάς, όπου βρίσκεται η Σκάλα του Βραδέτου, ανάλογα με την έκθεση. Στις νότιες εκθέσεις (δεξιά) επικρατεί ο τύπος οικοτόπου «Ψευδομακκί» (5350), δηλαδή θαμνώδεις σχηματισμοί με αείφυλλα και φυλλοβόλα είδη, ενώ στις βόρειες εκθέσεις (αριστερά) ο τύπος οικοτόπου «Δάση οστράας, ανατολικού γαύρου και μεικτά θερμόφιλα δάση» (925Α), που αποτελείται από φυλλοβόλα κυρίως είδη.

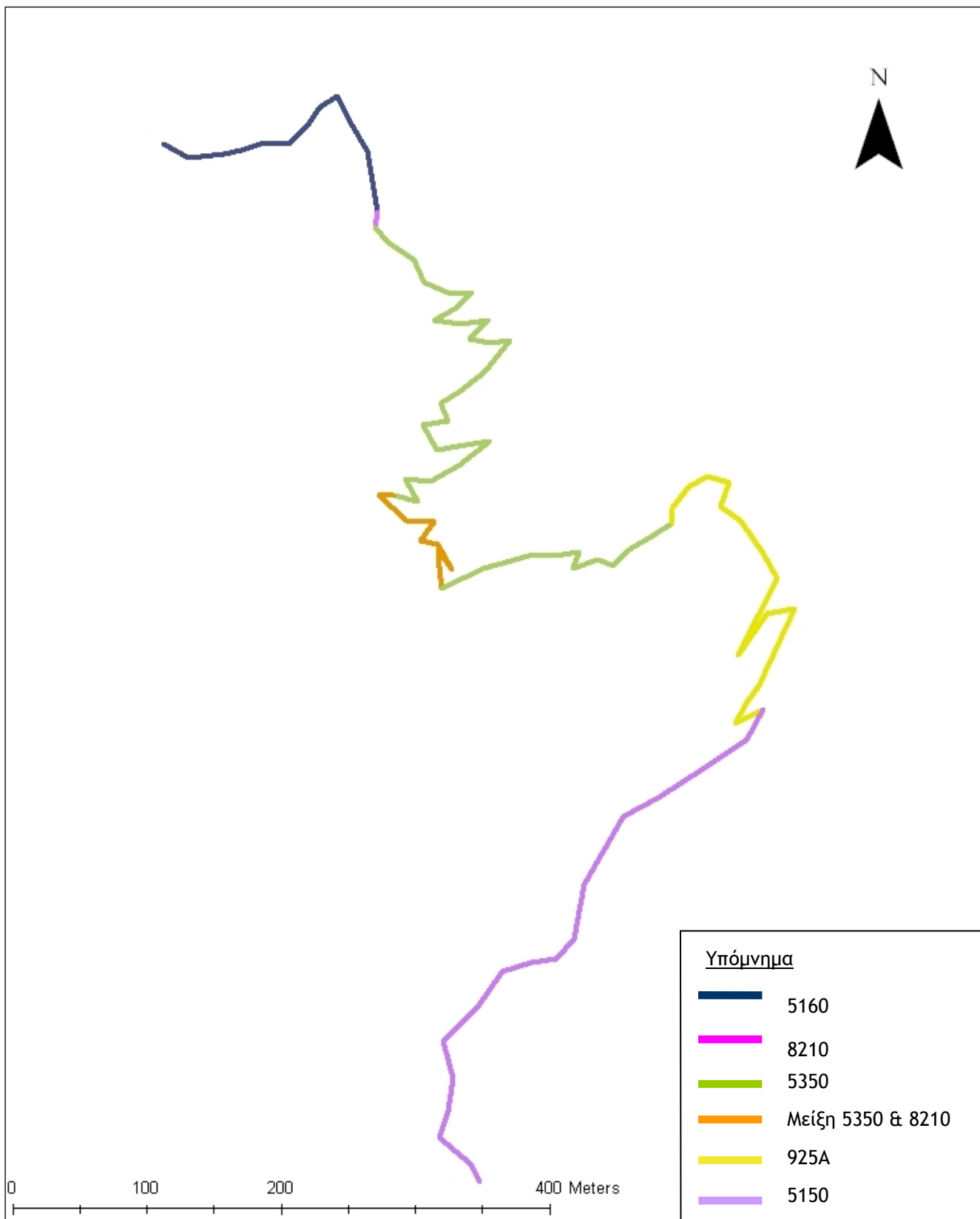
Εικόνα 15: Διαφοροποίηση των τύπων οικοτόπων ανάλογα με την έκθεση.

Πίνακας 4: Τύποι οικοτόπων της περιοχής μελέτης και οι περιοχές των μονοπατιών στις οποίες βρέθηκαν. Οι κωδικοί είναι σύμφωνα με το Interpretation Manual of European Union Habitats (European Commission, 2007) τους Ντάφη κ.ά. (2001).

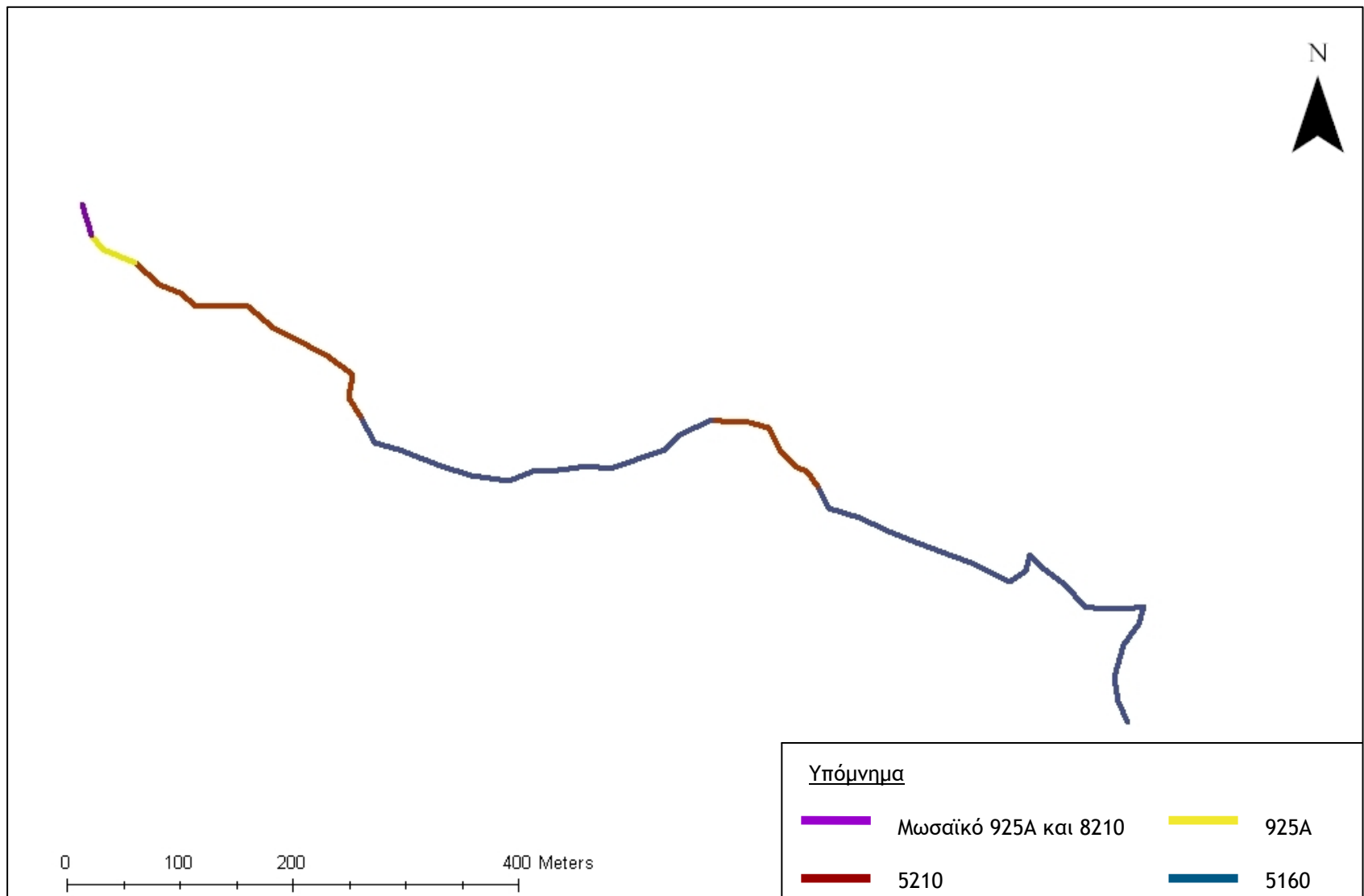
Κωδικός	Ονομασία	Περιοχές
5350	Ψευδομακκί	Π2, Π3, Π4
925A	Δάση οστράας, ανατολικού γαύρου και μεικτά θερμόφιλα δάση	Π5, Π6, ΠΑ
5210	Σχηματισμοί με αρκεύθους	ΠΒ, ΠΔ
5160	Νοτιο-ανατολικές υπο-Μεσογειακές λόχμες φυλλοβόλων	Π1, ΠΓ, ΠΕ
5150	Χέρσες εκτάσεις με φτέρη (πτεριάδες)	Π6
8210	Ασβεστολιθικά βραχώδη πρανή με χασμοφυτική βλάστηση	Π2, Π3, ΠΑ

Από τους τύπου οικοτόπων που εντοπίστηκαν στην περιοχή μελέτης οι 5210 και 8210 περιλαμβάνονται στην Οδηγία 92/43. Για τους τόπους GR2130001 και GR2130004 αναφέρονται οι τύποι οικοτόπων 5211 και 5214, οι οποίοι είναι υποκατηγορίες του 5210, ενώ, αντίστοιχα, για τον τόπο GR2130001 αναφέρεται ο 8216, ο οποίος είναι υποκατηγορία του 8210. Από τους υπόλοιπους τύπους οικοτόπων που βρέθηκαν στην περιοχή μελέτης, κανένας δεν αναφέρεται για τους τόπους GR2130001 και GR2130004.

Στις Εικόνες που ακολουθούν φαίνεται η χαρτογράφηση των τύπων οικοτόπων, όπως προέκυψε για το μονοπάτι της Σκάλας (Εικόνα 16) και αυτό της Μπελόης (Εικόνα 17) (για αντιστοίχιση των κωδικών με τους τύπους οικοτόπων βλ. Πίνακα 4).

Εικόνα 16: Τύποι οικοτόπων στο μονοπάτι της Σκάλας (για επεξήγηση βλ. Πίνακα 4).

Εικόνα 17: Τύποι οικοτόπων στο μονοπάτι της Μπελός (για επεξήγηση βλ. Πίνακα 4).

Στη συνέχεια δίνεται μια σύντομη περιγραφή για κάθε τύπο οικοτόπου σύμφωνα με τους Ντάφη κ.ά. (2001), καθώς και τα αντιπροσωπευτικά φυτά για καθέναν από αυτούς.

Γ.2.1. Ψευδομακκί (5350)

Πρόκειται για θαμνώδεις σχηματισμούς, ενδιάμεσους μεταξύ μεσογειακών θαμνώνων (maquis) και Schibljak, που δημιουργούνται από την υποβάθμιση του Ostryo-Carpinion στην Ελλάδα, τα Βαλκάνια και την Ιταλία, με μείξη αείφυλλων και φυλλοβόλων ειδών. Ο οικοτόπος αυτός απαντά σε μια ποικιλία εδαφών, από σχετικά ρηχά και βραχώδη, μέχρι βαθιά και γόνιμα. Οι θαμνώνες αυτοί συνήθως είναι πυκνοί και αδιαπέραστοι με σχετικά φτωχό όροφο ποών, αν και σε περιπτώσεις υποβάθμισης, λόγω υπερβόσκησης ή πυρκαγιάς, η βλάστηση μπορεί να είναι πιο αραιή και χαμηλή και ο ποώδης όροφος πλουσιότερος (Ντάφης κ.ά., 2001).

Στην περιοχή μελέτης αυτός ο τύπος οικοτόπου απαντάται στη Σκάλα του Βραδέτου (Π2, Π3, Π4, Εικόνα 18) σε υψόμετρο από 1080 έως 1289 m, με έκθεση κυρίως νότια.

Αντιπροσωπευτικά του οικοτόπου ή άφθονα στις παραπάνω περιοχές βρέθηκαν τα *Quercus coccifera* (Εικόνα 19β), *Juniperus oxycedrus* (Εικόνα 23β), *Carpinus orientalis* (Εικόνα 21α), *Ostrya carpinifolia*, *Pistacia terebinthus*, *Fraxinus ornus*, *Agrimonia eupatoria* (Εικόνα 19γ) και *Silene italica* (Εικόνα 19α).

Εικόνα 18: Άποψη της Π4 στη Σκάλα, όπου διακρίνεται ο οικοτόπος «Ψευδομακκί».

Εικόνα 19: Αντιπροσωπευτικά είδη του οικοτόπου «Ψευδομακκί»: α) *Silene italica*, β) *Quercus coccifera*, γ) *Agrimonia eupatoria*.

Γ.2.2. Δάση οστράδας, ανατολικού γαύρου και μεικτά θερμόφιλα δάση (925A)

Σύμφωνα με τους Ντάφη κ.ά. (2001), ο συγκεκριμένος τύπος οικοτόπου απαντάται κύρια σε ασβεστόλιθους και σε υψόμετρο μέχρι 1500 m. Οι σχηματισμοί αυτοί έχουν μεγάλη οικολογική σημασία για την Ελλάδα, καθώς η χλωριδική τους σύνθεση είναι πλούσια τόσο σε δενδρώδη, θαμνώδη όσο και σε ποώδη είδη.

Στην περιοχή μελέτης αυτός ο τύπος οικοτόπου βρέθηκε και στα δύο μονοπάτια. Στη Σκάλα απαντάται στην περιοχή Π5, η οποία βρίσκεται στο χαμηλότερο υψομετρικά σημείο του μονοπατιού, μέσα στη χαράδρα της Μεζαριάς, σε υψόμετρο 1064 έως 1093 m. Στην Μπελόη απαντάται στην ΠΑ, στην αρχή του μονοπατιού (Εικόνα 20), γύρω από το «Μπαλκόνι», στο σημείο δηλαδή που ξεκινούν οι ορθοπλαγιές του φαραγγιού του Βίκου και σε υψόμετρο 1389 m.

Αντιπροσωπευτικά του οικοτόπου ή άφθονα στις παραπάνω περιοχές βρέθηκαν τα *Ostrya carpinifolia*, *Carpinus orientalis* (Εικόνα 21α), *Acer monspessulanum* (Εικόνα 21γ), *Fraxinus ornus* (Εικόνα 21γ), *Juniperus oxycedrus* (Εικόνα 23β), *Quercus rubescens* (Εικόνα 21β) και *Cornus mas* (Εικόνα 26β).

Εικόνα 20: Ο οικοτόπος «Δάση οστράδας, ανατολικού γαύρου και μεικτά θερμόφιλα δάση» στη Μπελόη, ΠΑ (Φωτογραφία: Χ. Φωτίου).

Εικόνα 21: Αντιπροσωπευτικά είδη του οικοτόπου «Δάση οστράας, ανατολικού γαύρου και μεικτά θερμόφιλα δάση»: α) *Carpinus orientalis*, β) *Quercus rubescens*, γ) *Acer monspessulanum*, *Fraxinus ornus*.

Γ.2.3. Σχηματισμοί με αρκεύθους (5210)

Πρόκειται για μεσογειακούς και υπομεσογειακούς θαμνώνες γύρω από είδη *Juniperus*. Το υπόστρωμα ποικίλει και μπορεί να είναι ασβεστόλιθος, σχιστόλιθος, φλύσχης, μάρμαρα, όξινα γρανιτικά ή βασικά οφιολιθικά πετρώματα. Όλοι οι σχηματισμοί με αρκεύθους αποτελούν υποβαθμισμένο στάδιο οπισθοδρομικής διαδοχής ή εδαφικά εξαρτώμενα οικοσυστήματα. Παίζουν σημαντικό ρόλο στην προστασία του εδάφους από περαιτέρω διάβρωση και υποβάθμιση. Αποτελούν ενδιαιτήματα διαφόρων ζώων και σπάνιων φυτών.

Στην περιοχή μελέτης αυτός ο τύπος οικοτόπου βρέθηκε στο μονοπάτι της Μπελόης στις ΠΒ (Εικόνα 22) και ΠΔ, σε υψόμετρο 1402-1407 m και 1370-1388 m αντίστοιχα.

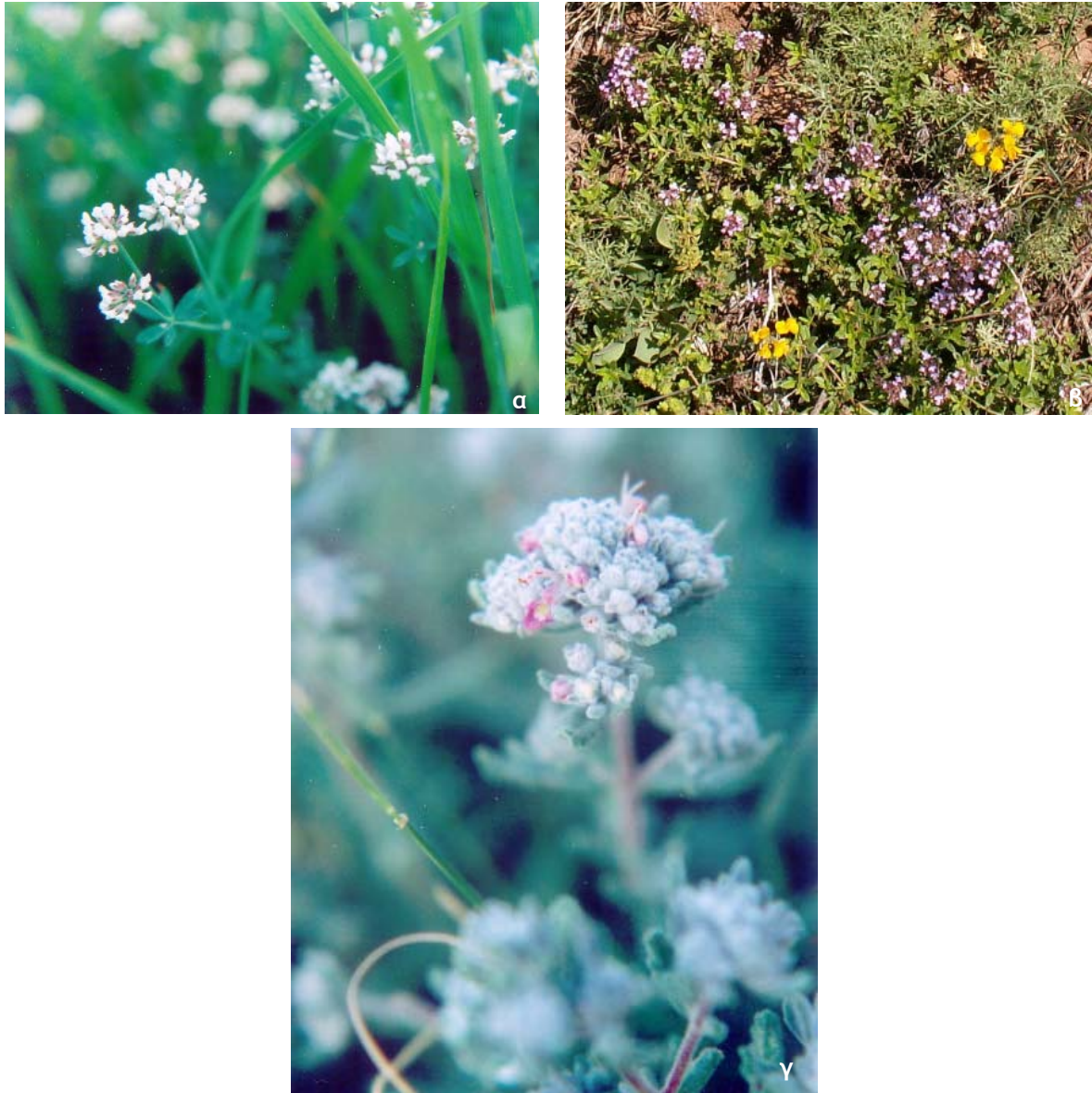

Εικόνα 22: Ο οικότοπος «Σχηματισμοί με αρκεύθους» στην Μπελόη, ΠΑ.

Εικόνα 23: Τα τρία είδη κέδρων που εντοπίστηκαν στον οικότοπο «Σχηματισμοί με αρκεύθους»: α) *Juniperus communis*, β) *J. oxycedrus*, γ) *J. foetidissima*.

Αντιπροσωπευτικά του οικοτόπου ή άφθονα στις παραπάνω περιοχές βρέθηκαν τα *Juniperus oxycedrus* (Εικόνα 23β), *J. foetidissima* (Εικόνα 23γ), *J. communis* (Εικόνα 23α), *Teucrium polium* subsp. *capitatum* (Εικόνα 24γ), *Thymus longicaulis* (Εικόνα 24β), *Pteridium aquilinum* (Εικόνα 28α), *Brachypodium pinnatum* και *Dorycnium pentaphyllum* (Εικόνα 24α).

Εικόνα 24: Αντιπροσωπευτικά είδη του οικοτόπου «Σχηματισμοί με αρκέυθους»: α) *Dorycnium pentaphyllum* subsp. *herbaceum*, β) *Thymus longicaulis*, γ) *Teucrium polium* subsp. *capitatum*.

Γ.2.4. Νοτιο-ανατολικές υπο-Μεσογειακές λόχμες φυλλοβόλων (5160)

Σύμφωνα με τους Ντάφη κ.ά. (2001), πρόκειται για φυλλοβόλους προδασικούς ή μεταδασικούς θαμνώνες σε κράσπεδα δασών, φυτοφράκτες στη ζώνη του Quercion frainetto ή Ostryo-Carpinion της Βαλκανικής Χερσονήσου. Το υπόστρωμα μπορεί να είναι ασβεστολιθικό συμπαγές ή χαλίκια και μάρμαρα, σε πλαγιές ή αλλουβιακές αποθέσεις.

Εικόνα 25: Ο οικοτόπος «Νοτιο-ανατολικές υπο-Μεσογειακές λόχμες φυλλοβόλων» στην Μπελόη, ΠΒ.

Αυτός ο τύπος οικοτόπου βρέθηκε τόσο στη Σκάλα, όσο και στην Μπελόη. Στη Σκάλα απαντάται στην Π1, δηλαδή στην αρχή του μονοπατιού, σε υψόμετρο από 1289 m έως 1310 m. Στην Μπελόη απαντάται στις περιοχές ΠΓ και ΠΕ σε υψόμετρο που κυμαίνεται μεταξύ 1370-1407 m (Εικόνα 25).

Αντιπροσωπευτικά του οικοτόπου ή άφθονα στις παραπάνω περιοχές βρέθηκαν τα *Prunus spinosa*, *P. mahaleb* (Εικόνα 26α), *Pyrus amygdaliformis*, *Crataegus monogyna*, *Rosa* spp., *Rubus ulmifolius* (Εικόνα 26γ), *Cornus mas* (Εικόνα 26β), *C. sanguinea*, *Clematis vitalba*, *Juniperus communis*, *Acer monspessulanum*, *Fraxinus ornus*, *Carpinus orientalis* και *Ostrya carpinifolia*.

Εικόνα 26: Αντιπροσωπευτικά είδη του οικοτόπου «Νοτιο-ανατολικές υπό-Μεσογειακές λόχμες φυλλοβόλων»: α) *Prunus mahaleb*, β) *Cornus mas*, γ) *Rubus ulmifolius*.

Γ.2.5. Χέρσες εκτάσεις με φτέρη (5150)

Σύμφωνα με τους Ντάφη κ.ά. (2001), οι περιάδες απαντώνται συνήθως σε υγρά, πλούσια σε θρεπτικά στοιχεία εδάφη, ενώ το μητρικό υπόστρωμα ποικίλει σε μεγάλο βαθμό.

Ο συγκεκριμένος τύπος οικοτόπου βρέθηκε στο τέλος της Σκάλας, στην Π6 (Εικόνα 27), σε υψόμετρο από 1093 έως 1150 m και βόρεια - βορειοδυτική έκθεση. Στην περιοχή αυτή, πολύ κοντινή στον οικισμό του Καπέσοβου, υπάρχει έντονη βόσκηση.

Αντιπροσωπευτικά του οικοτόπου ή άφθονα στην παραπάνω περιοχή βρέθηκαν τα *Pteridium aquilinum* (Εικόνα 28α), *Dactylis glomerata* (Εικόνα 28γ) και *Fragaria vesca* (Εικόνα 28β).

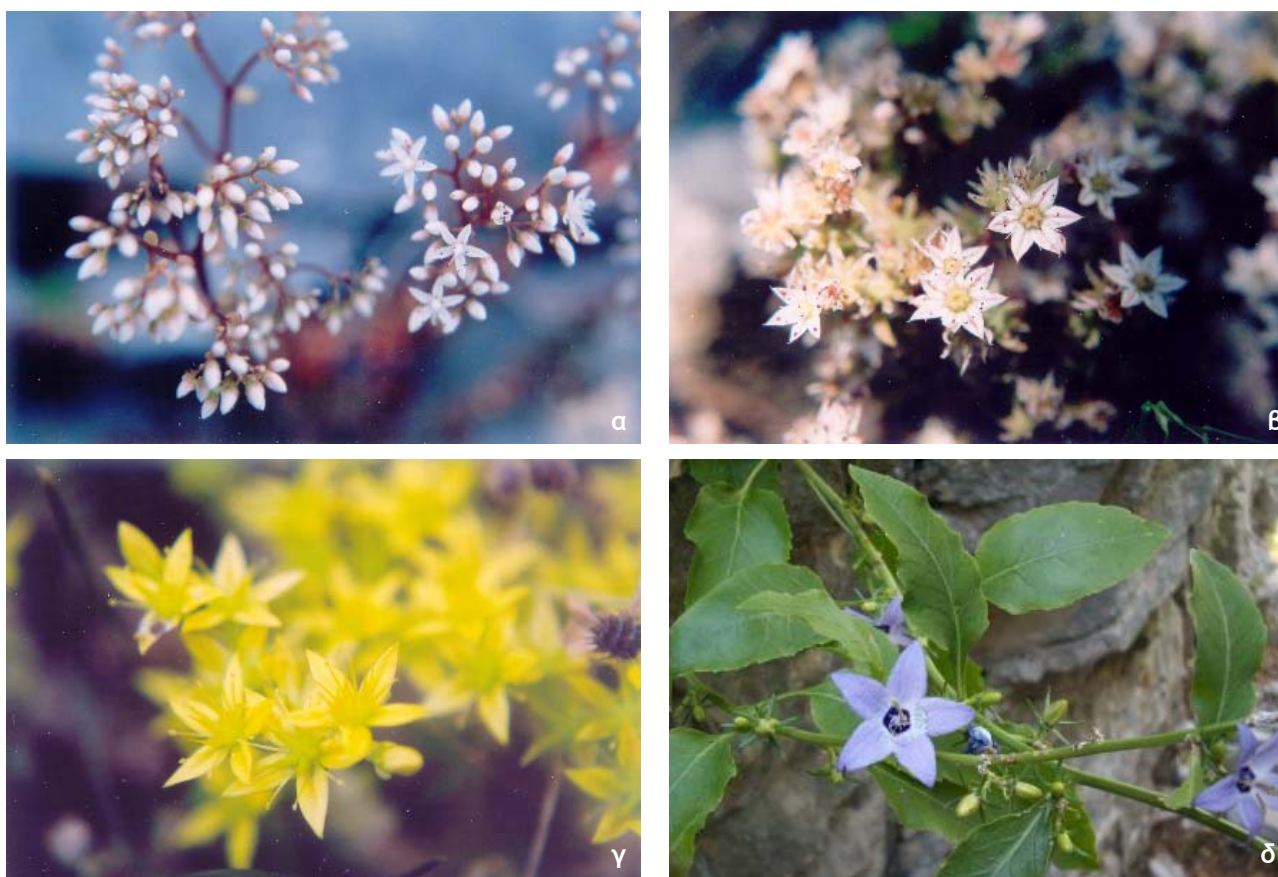
Εικόνα 27: Ο οικοτόπος «Χέρσες εκτάσεις με φτέρη» στη Σκάλα του Βραδέτου, Π6.

Εικόνα 28: Αντιπροσωπευτικά είδη του οικοτόπου «Χέρσες εκτάσεις με φτέρη»: α) *Pteridium aquilinum*, β) *Fragaria vesca*, γ) *Dactylis glomerata* (Φωτογραφίες 28α & 28γ: Α. Καντσά).

Γ.2.6. Ασβεστολιθικά Βραχώδη πρανή με χασμοφυτική βλάστηση (8210)

Σύμφωνα με τους Ντάφη κ.ά. (2001), αυτός ο τύπος οικοτόπου ορίζεται ως χασμοφυτική βλάστηση ασβεστολιθικών κρημνών, στη Μεσογειακή περιοχή και στην Ευρω - Σιβηρική πεδινή περιοχή μέχρι το αλπικό επίπεδο, η οποία ανήκει κυρίως στις τάξεις *Potentilletalia caulescentis* και *Asplenietalia glandulosi*. Χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλότητα με πολλά ενδημικά είδη. Απαντάται σε απότομους βράχους με κλίσεις 65-100%. Πρόκειται για κοινότητες που συγκροτούνται από χασμόφυτα, είδη τα οποία έχουν τις προσαρμογές που απαιτούνται για να φυτρώσουν και να αναπτυχθούν μέσα στις σχισμές των βράχων, ακόμη και σε ελάχιστο έδαφος (Εικόνα 29).

Εικόνα 29: Αντιπροσωπευτικά είδη του οικοτόπου «Ασβεστολιθικά Βραχώδη πρανή»: α) *Sedum album*, β) *S. hispanicum*, γ) *S. acre*, δ) *Campanula versicolor*.

Στην περιοχή μελέτης τέτοιοι βράχοι σημειώθηκαν σε δύο περιοχές της Σκάλας και σε μια στο μονοπάτι της Μπελόης. Πιο συγκεκριμένα, στη Σκάλα αυτός ο τύπος οικοτόπου βρέθηκε στην Π2 (Εικόνα 30γ), σε υψόμετρο 1289 m, όπου εντοπίστηκαν τα taxa *Saxifraga federici-augusti* subsp. *federici-augusti* (Εικόνα 37δ), *S. marginata* (Εικόνα 30α), *Ajuga chamaeripitys* (Εικόνα 30β), *Arabis alpina*

subsp. *caucasica*, *Ceterah officinarum*, *Sedum acre*, *S. album*. Στην Π3 (Εικόνα 31δ), αυτός ο τύπος οικοτόπου συνυπάρχει με τα ψευδομακκί, σε υψόμετρο 1199-1130 m. Στην περιοχή αυτή εντοπίστηκαν τα taxa *Ophrys cornuta* (Εικόνα 31γ), *Centaurea pawlowskii* (Εικόνα 37ε), *Arabis alpina* subsp. *caucasica*, *Cyclamen graecum* (Εικόνα 31α), *Sedum dasyphyllum*, *Stachys menthifolia* (Εικόνα 37στ), *Teucrium chamaedrys* (Εικόνα 31β). Στην Μπελόη, βρέθηκε στην αρχή του μονοπατιού (Εικόνα 32ε), στο «Μπαλκόνι» (ΠΑ), σε υψόμετρο 1389 m, όπου συμμετείχαν τα *Linaria peloponnesiaca* var. *parnassica*, *Silene parnassica* subsp. *parnassica*, *Campanula versicolor* (Εικόνα 29δ), *Poa thessala*, *Malcolmia orsiniana* subsp. *serbica* (Εικόνα 32α), *Asplenium ruta-muraria*, *A. trichomanes*, *Ceterah officinarum*, *Doronicum columnae* (Εικόνα 32β), *Dryopteris villarii* subsp. *pallida*, *Geranium macrorrhizum* (Εικόνα 32γ), *G. macrostylum*, *Sedum amplexicaule*, *S. dasyphyllum*, *S. hispanicum* (Εικόνα 29β), *S. ochroleucum*, *S. urvillei* (Εικόνα 32δ), *Symphytum ottomanum*, *Teucrium chamaedrys*, *Umbilicus luteus*.

Εικόνα 30: Ο οικοτόπος «Ασβεστολιθικά βραχώδη πρανή» στην Π2 της Σκάλας (30γ) και είδη που εντοπίστηκαν σε αυτόν: α) *Saxifraga marginata*, β) *Ajuga chamaepitys*.

Εικόνα 31: Ο οικότοπος «Ασβεστολιθικά βραχώδη πρηνή» στην Π3 της Σκάλας (18δ) και είδη που εντοπίστηκαν σε αυτόν: α) *Cyclamen graecum*, β) *Teucrium chamaedrys*, γ) *Ophrys cornuta* (Φωτογραφία 31δ: Α. Καντσά).

Εικόνα 32: Ο οικότοπος «Ασβεστολιθικά Βραχώδη πρανή» στην ΠΑ της Μπελόης (ε) και είδη που εντοπίστηκαν σε αυτόν: α) *Malcolmia orsiniana* subsp. *serbica*, β) *Doronicum columnae*, γ) *Geranium macrorrhizum*, δ) *Sedum urvillei* (Φωτογραφία 32α: Χ. Φωτίου).

Γ.3. Ταχα που χρήζουν προστασίας

Στον Πίνακα 5 φαίνονται τα ταχα που εντάχθηκαν στην κατηγορία των φυτών που χρήζουν προστασίας, καθώς και το κριτήρια βάσει των οποίων έγινε αυτός ο χαρακτηρισμός.

Από τα 347 ταχα που βρέθηκαν στην περιοχική μελέτης, τα 107 χαρακτηρίστηκαν ως φυτά που χρήζουν προστασίας, δηλαδή περίπου ένα στα τρία ταχα ικανοποιεί ένα ή περισσότερα από τα κριτήρια που τέθηκαν για την ένταξή τους στην κατηγορία αυτή. Από αυτά, 79 ταχα βρέθηκαν στη Σκάλα του Βραδέτου και 71 ταχα στο μονοπάτι Βραδέτο - Μπελόη. Πιο συγκεκριμένα:

- 2 ταχα προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης, τα *Fritillaria thessala* subsp. *ionica* (Εικόνα 37γ) και *Ophrys cornuta* (Εικόνα 31γ).
- 22 ταχα προστατεύονται από το ΠΔ 67/1981, ανάμεσά τους τα *Centaurea rawlowskii* (Εικόνα 37ε), *Cynoglottis barrelieri* subsp. *serpentinicola* (Εικόνα 33γ), *Lilium candidum* (Εικόνα 33α), *Saxifraga glabella*, *S. marginata* (Εικόνα 30α), *Scutellaria rupestris* subsp. *adenotricha* (Εικόνα 33β), *Stipa pennata* subsp. *pulcherrima* (Εικόνα 33δ).
- 10 ταχα προστατεύονται από τη συνθήκη CITES, τα ταχα της οικογένειας Orchidaceae και το *Cyclamen graecum*.
- 1 taxon (*Ophrys helenae*) υπάρχει στο Red Data Book of Rare and Threatened Plants of Greece με το χαρακτηρισμό «σπάνιο» (Phitos *et al.*, 1995).
- 8 ταχα εντοπίζονται στους καταλόγους του IUCN (1997, 2007), ανάμεσά τους και τρία σπάνια, τα *Centaurea rawlowskii*, *Ophrys helenae* (Εικόνα 36β) και *Scutellaria rupestris* subsp. *adenotricha*.
- 45 ταχα εντοπίζονται στον κατάλογο του UNEP - WCMC (2007), ανάμεσά τους τα *Acanthus balcanicus*, *Aethionema saxatile* subsp. *graecum*, *Allium guttatum* subsp. *sardoum*, *Astragalus depressus* και *Gagea pratensis*.

Πίνακας 5: Ταχα που χρήζουν προστασίας.

Taxon	Κριτήρια							
	CITES	Σύμβαση Βέρνης	Π.Δ. 67/81	Red Data Book	UNEP/WCMC	IUCN	ΑΣΕΦ	Ενδημισμός
<i>Acanthus balcanicus</i>					√			Βαλκανικό
<i>Acer monspessulanum</i>					√			
<i>Achillea holosericea</i>							√	Βαλκανικό
<i>Achillea setacea</i>					√			
<i>Acinos alpinus</i> subsp. <i>majoranifolius</i>								Βαλκανικό
<i>Acinos alpinus</i> subsp. <i>meridionalis</i>								
<i>Acinos suaveolens</i>					√			
<i>Aegilops neglecta</i>					√			
<i>Aethionema saxatile</i> subsp. <i>graecum</i>					√		√	Βαλκανικό
<i>Allium flavum</i> subsp. <i>flavum</i>					√			
<i>Allium guttatum</i> subsp. <i>sardoum</i>					√			
<i>Anacamptis pyramidalis</i>	II		√					
<i>Anchusa officinalis</i>					√			
<i>Anchusa thessala</i>					√			
<i>Anthemis cretica</i> subsp. <i>columnae</i>			√		√		√	
<i>Anthyllis vulneraria</i> subsp. <i>bulgarica</i>							√	Βαλκανικό
<i>Anthyllis vulneraria</i> subsp. <i>pindicola</i>							√	Βαλκανικό
<i>Asperula aristata</i> subsp. <i>condensata</i>							√	Βαλκανικό

(Συνεχίζεται)

Πίνακας 5 (Συνέχεια)

Taxon	Κριτήρια							
	CITES	Σύμβαση Βέρνης	Π.Δ. 67/81	Red Data Book	UNEP/WCMC	IUCN	ΑΣΕΦ	Ενδημισμός
<i>Asperula chlorantha</i>					√			Βαλκανικό
<i>Asplenium ruta-muraria</i>					√			
<i>Astragalus depressus</i>					√			
<i>Athamanta macedonica</i>					√			
<i>Aurinia saxatilis</i> subsp. <i>orientalis</i>							√	
<i>Campanula sparsa</i> subsp. <i>frivaldskyi</i>								Βαλκανικό
<i>Campanula sparsa</i> subsp. <i>sparsa</i>								Βαλκανικό
<i>Campanula sparsa</i> subsp. <i>sphaerothrix</i>					√			Βαλκανικό
<i>Campanula versicolor</i>					√			
<i>Centaurea alba</i> subsp. <i>albanica</i>					√		√	Ελληνικό
<i>Centaurea alba</i> subsp. <i>brunnea</i>			√					Ελληνικό
<i>Centaurea grisebachii</i>								Βαλκανικό
<i>Centaurea pawlowskii</i>			√		√	rare	√	Βαλκανικό
<i>Cephalaria ambrosioides</i>								Βαλκανικό
<i>Ceterach officinarum</i>					√			
<i>Cirsium appendiculatum</i>							√	Βαλκανικό
<i>Coronilla emerus</i> subsp. <i>emeroides</i>								
<i>Corydalis solida</i> subsp. <i>incisa</i>								Βαλκανικό
<i>Cyclamen graecum</i>	II				√			

(Συνεχίζεται)

Πίνακας 5 (Συνέχεια)

Taxon	Κριτήρια							
	CITES	Σύμβαση Βέρνης	Π.Δ. 67/81	Red Data Book	UNEP/WCMC	IUCN	ΑΣΕΦ	Ενδημισμός
<i>Cynoglottis barrelieri</i> subsp. <i>serpentinicola</i>			√				√	
<i>Dactylorhiza sambucina</i> subsp. <i>sambucina</i>	II		√				√	
<i>Delphinium balcanicum</i>								Βαλκανικό
<i>Dianthus cruentus</i>							√	Βαλκανικό
<i>Dianthus viscidus</i>							√	Βαλκανικό
<i>Digitalis ferruginea</i>			√				√	
<i>Erysimum cephalonicum</i>							√	Ελληνικό
<i>Fritillaria thessala</i> subsp. <i>ionica</i>		√	√		√		√	Βαλκανικό
<i>Gagea pratensis</i>					√			
<i>Galium oreophilum</i>							√	Βαλκανικό
<i>Geranium macrostylum</i>							√	
<i>Geranium subcaulescens</i>			√					
<i>Haplophyllum coronatum</i>								Βαλκανικό
<i>Helleborus cyclophyllus</i> subsp. <i>odorus</i>							√	Βαλκανικό
<i>Hieracium cymosum</i> subsp. <i>heldreichianum</i>							√	Βαλκανικό
<i>Hypericum rumeliacum</i> subsp. <i>apollinis</i>							√	Βαλκανικό
<i>Juniperus communis</i>								LR/lc*
<i>Juniperus communis</i> subsp. <i>nana</i>					√			LR/lc
<i>Juniperus foetidissima</i>					√			LR/lc

(Συνεχίζεται)

Πίνακας 5 (Συνέχεια)

Taxon	Κριτήρια							
	CITES	Σύμβαση Βέρνης	Π.Δ. 67/81	Red Data Book	UNEP/WCMC	IUCN	ΑΣΕΦ	Ενδημισμός
<i>Juniperus oxycedrus</i> subsp. <i>oxycedrus</i>						LR/lc		
<i>Lilium candidum</i>			√				√	Βαλκανικό
<i>Linaria peloponnesiaca</i> var. <i>parnassica</i>								Βαλκανικό
<i>Linum hologynum</i>							√	Βαλκανικό
<i>Lotus steóxidon</i>								Βαλκανικό
<i>Malabaila involucrata</i>								Βαλκανικό
<i>Malcolmia orsiniana</i> subsp. <i>serbica</i>								Βαλκανικό
<i>Minuartia verna</i> subsp. <i>collina</i>							√	
<i>Nepeta spruneri</i>					√		√	Βαλκανικό
<i>Ophrys cornuta</i>	II	√	√		√		√	
<i>Ophrys helenae</i>	II		√	rare	√	rare	√	Ελληνικό
<i>Ophrys mammosa</i> group	II		√		√			
<i>Orchis morio</i>	II		√				√	
<i>Orchis quadripunctata</i>	II		√		√		√	
<i>Orchis tridentata</i> subsp. <i>tridentata</i>	II		√		√		√	
<i>Orchis ustulata</i>	II		√		√		√	
<i>Orlaya daucorlaya</i>							√	
<i>Ornithogalum oligophyllum</i>							√	
<i>Ornithogalum refractum</i>					√		√	

(Συνεχίζεται)

Πίνακας 5 (Συνέχεια)

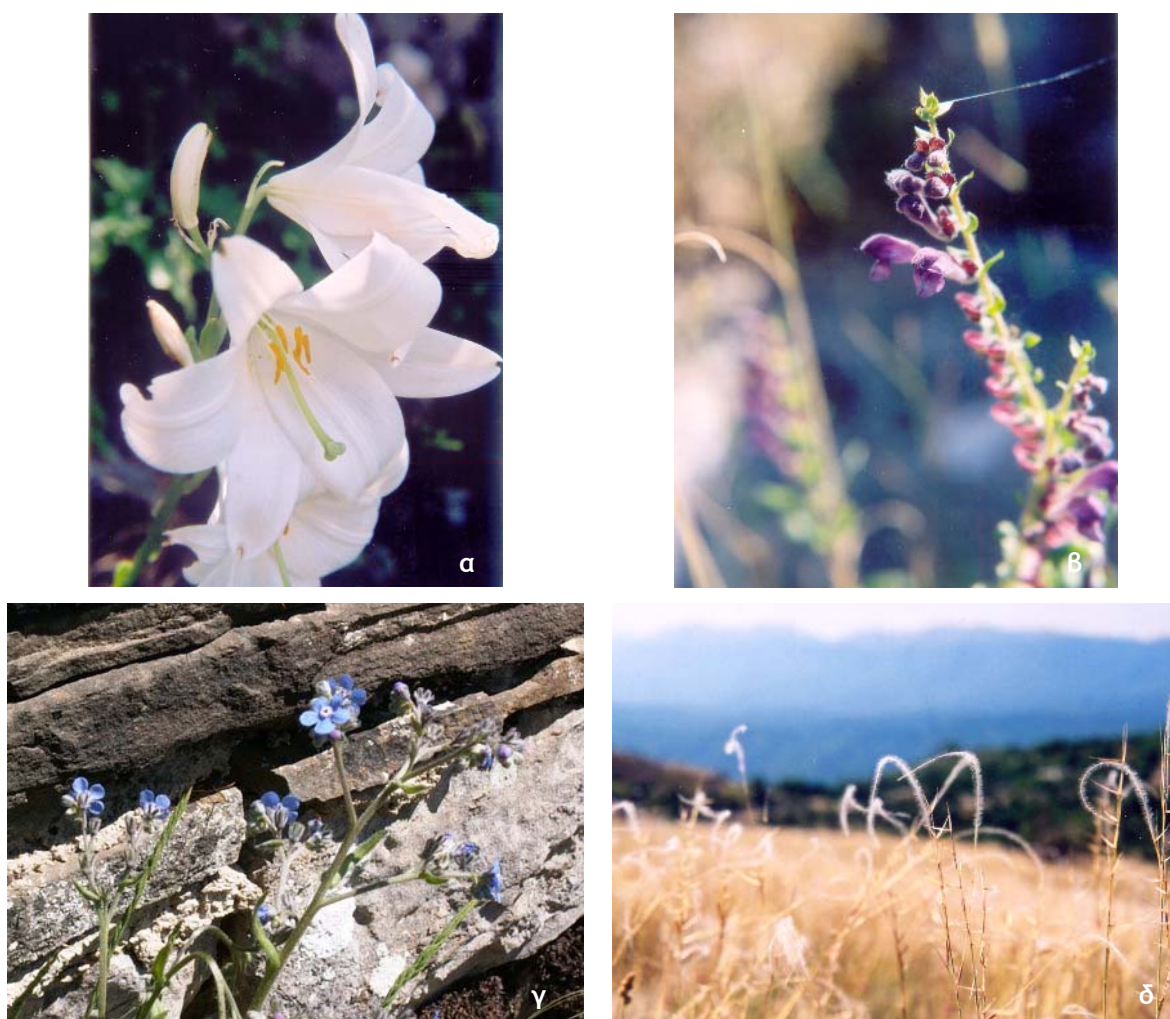
Taxon	Κριτήρια							
	CITES	Σύμβαση Βέρνης	Π.Δ. 67/81	Red Data Book	UNEP/WCMC	IUCN	ΑΣΕΦ	Ενδημισμός
<i>Orobanche caryophyllacea</i>					√			
<i>Ostrya carpinifolia</i>					√			
<i>Petrorhagia illyrica</i> subsp. <i>illyrica</i>							√	
<i>Picris pauciflora</i>					√			
<i>Pinus nigra</i>						LR/lc		
<i>Pistacia terebinthus</i>					√			
<i>Poa thessala</i>			√				√	Βαλκανικό
<i>Pterocephalus perennis</i> subsp. <i>bellidifolius</i>					√		√	Βαλκανικό
<i>Quercus pubescens</i>					√			
<i>Ranunculus psilostachys</i>					√			
<i>Rosa arvensis</i>					√		√	
<i>Salvia amplexicaulis</i>								Βαλκανικό
<i>Satureja horvatii</i> subsp. <i>macrophylla</i>							√	Ελληνικό
<i>Saxifraga federici-augusti</i> subsp. <i>federici-augusti</i>							√	Βαλκανικό
<i>Saxifraga glabella</i>			√				√	
<i>Saxifraga marginata</i>			√				√	
<i>Scabiosa tenuis</i>							√	Βαλκανικό
<i>Scutellaria rupestris</i> subsp. <i>adenotricha</i>			√		√	rare	√	Βαλκανικό

(Συνεχίζεται)

Πίνακας 5 (Συνέχεια)

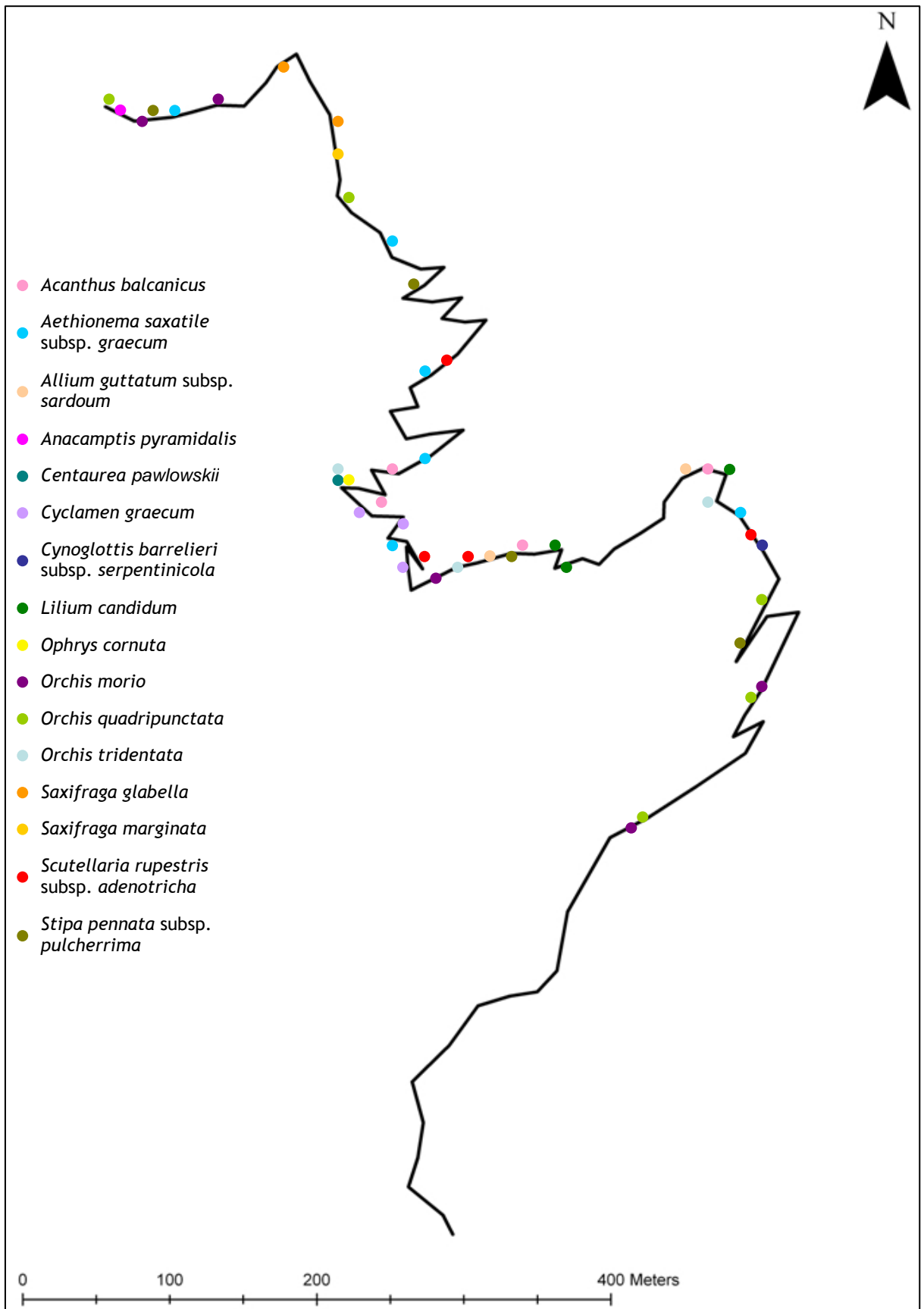
Taxon	Κριτήρια								
	CITES	Σύμβαση Βέρνης	Π.Δ. 67/81	Red Data Book	UNEP/ WCMC	IUCN	ΑΣΕΦ	Ενδημισμός	
<i>Sideritis raeseri</i> subsp. <i>raeseri</i>							√	Βαλκανικό	
<i>Silene fabarioides</i>							√	Βαλκανικό	
<i>Silene parnassiaca</i> subsp. <i>parnassica</i>							√	Βαλκανικό	
<i>Sorbus umbellata</i>					√				
<i>Stachys germanica</i> subsp. <i>heldreichii</i>								Βαλκανικό	
<i>Stachys menthifolia</i>								Βαλκανικό	
<i>Stipa pennata</i> subsp. <i>pulcherrima</i>			√						
<i>Trifolium dalmaticum</i>								Βαλκανικό	
<i>Trifolium medium</i> subsp. <i>balcanicum</i>								Βαλκανικό	
<i>Trifolium pignanii</i>							√	Βαλκανικό	
<i>Trigonella graeca</i>					√			Ελληνικό	
<i>Trisetum flavescens</i> subsp. <i>tenuis</i>							√	Βαλκανικό	
<i>Verbascum epixanthinum</i>					√		√	Ελληνικό	
<i>Verbascum speciosum</i> subsp. <i>megaphlomos</i>							√	Ελληνικό	
<i>Veronica chamaedrys</i> subsp. <i>chamaedryoides</i>							√	Ελληνικό	
<i>Viola epirota</i>							√	Ελληνικό	
Σύνολο:	107	10	2	22	1	45	8	53	57

* LR/lc: low risk, least concern

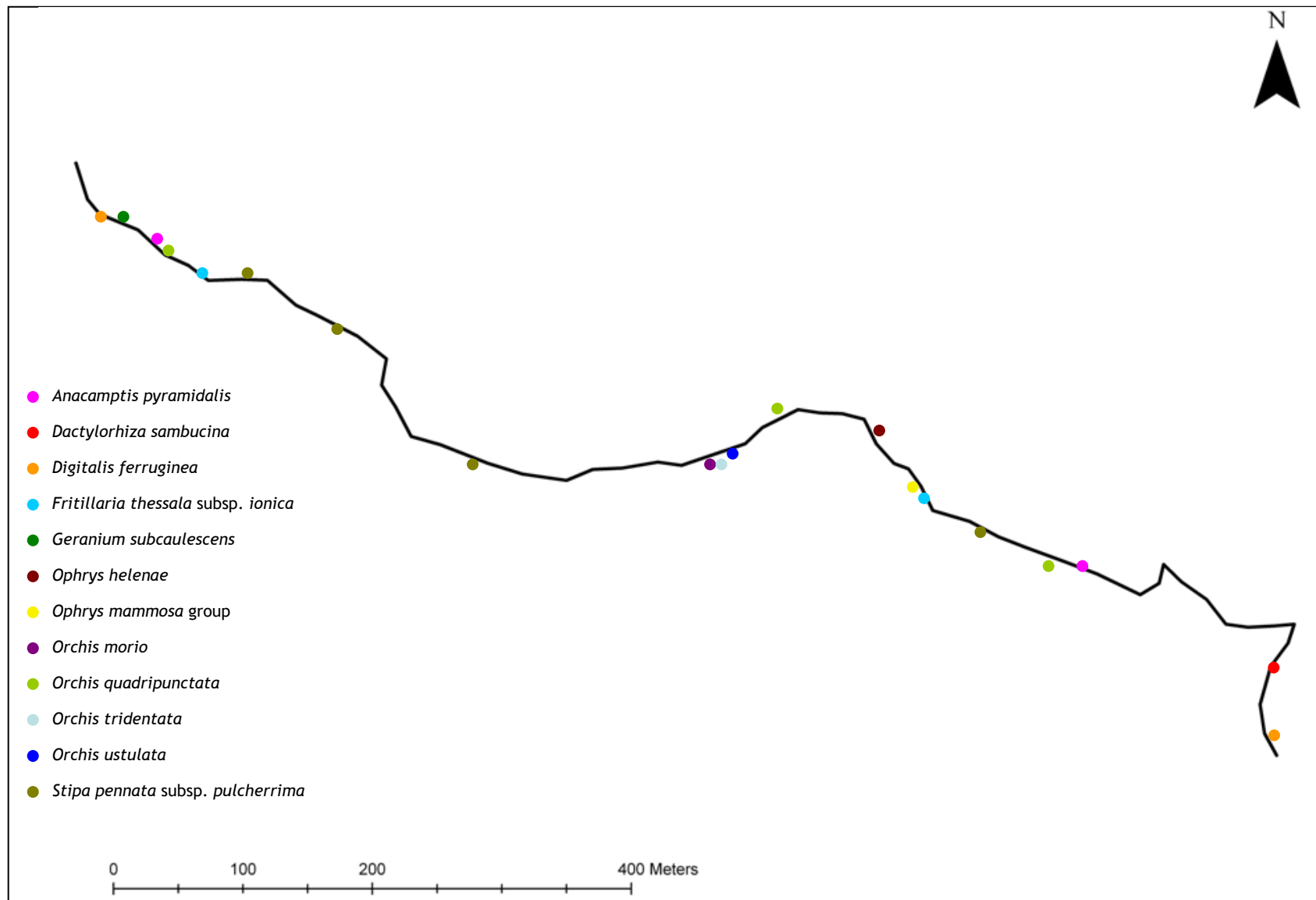

Εικόνα 33: Ταχα που προστατεύονται από το ΠΔ 67/81: α) *Lilium candidum*, β) *Scutellaria rupestris* subsp. *adenotricha*, γ) *Cynoglossis barrelieri* subsp. *serpentinicola*, δ) *Stipa pennata* subsp. *pulcherrima*.

Οι θέσεις των φυτών αυτών φαίνεται στις Εικόνες 34 και 35 που ακολουθούν.

Εικόνα 34: Θέσεις των taxa που χρήζουν προστασίας στη Σκάλα του Βραδέτου.

Εικόνα 35: Θέσεις των taxa που χρήζουν προστασίας στο μονοπάτι της Μπελόης.

Επιπλέον, βρέθηκαν 55 taxa στον κατάλογο των Άλλων Σημαντικών Ειδών της ελληνικής χλωρίδας (Kokkini et al. 1996), ανάμεσά τους τα *Aurinia saxatilis* subsp. *orientalis*, *Dianthus cruentus*, *Geranium macrostylum*, *Ornithogalum oligophyllum*, *Petrorhagia illyrica* subsp. *illyrica*.

Στα taxa που χρήζουν προστασίας, όπως έχει ήδη αναφερθεί, περιλαμβάνονται τα ενδημικά της Ελλάδας και της Βαλκανικής Χερσονήσου. Τα ενδημικά taxa, λόγω της μεγάλης σπουδαιότητάς τους αναλύονται λεπτομερέστερα στη συνέχεια.

Ανάμεσα στα taxa που χρήζουν προστασίας τα πιο σημαντικά, δηλαδή αυτά που ικανοποιούν πολλά κριτήρια για την ένταξή τους στην κατηγορία αυτή, είναι τα: *Ophrys helenae* (7 κριτήρια, Εικόνα 36β), *Centaurea rawlowskii* (5 κριτήρια, Εικόνα 37ε), *Fritillaria thessala* subsp. *ionica* (5 κριτήρια, Εικόνα 37γ), *Ophrys cornuta* (5 κριτήρια, Εικόνα 31γ), *Scutellaria rupestris* subsp. *adenotricha* (5 κριτήρια, Εικόνα 33β) και τα *Orchis quadripunctata*, *O. tridentata*, *O. ustulata* με 4 κριτήρια το καθένα.

Από τα 10 Ελληνικά Ενδημικά taxa (Πίνακας 6) που βρέθηκαν στην περιοχή μελέτης, 4 (*Centaurea alba* subsp. *albanica*, *Centaurea alba* subsp. *brunnea*, *Ophrys helenae* και *Viola epirota*) απαντώνται αποκλειστικά στη Βορειοδυτική Ελλάδα, ενώ αποτελούν, με εξαίρεση του *Viola epirota*, νέες αναφορές για την περιοχή της Τύμφης (Εικόνα 36α & 36β). Νέα αναφορά αποτελεί και το *Trigonella graeca*, που απαντάται στη Νότια και Δυτική Ελλάδα (Εικόνα 36γ).

Πίνακας 6: Τα Ελληνικά Ενδημικά taxa που βρέθηκαν και η εξάπλωσή τους.

Taxon	Εξάπλωση
<i>Centaurea alba</i> subsp. <i>albanica</i>	ΒΔ Ελλάδα
<i>Centaurea alba</i> subsp. <i>brunnea</i>	ΒΔ Ελλάδα
<i>Erysimum cephalonicum</i>	Ευρεία
<i>Ophrys helenae</i>	ΒΔ Ελλάδα
<i>Satureja horvatii</i> subsp. <i>macrophylla</i>	ΒΔ Ελλάδα
<i>Trigonella graeca</i>	Ν και Δ Ελλάδα
<i>Verbascum epixanthinum</i>	Ευρεία
<i>Verbascum speciosum</i> subsp. <i>megaphlomos</i>	Κ και Ν Ελλάδα
<i>Veronica chamaedrys</i> subsp. <i>chamaedryoides</i>	Ευρεία
<i>Viola epirota</i>	ΒΔ Ελλάδα

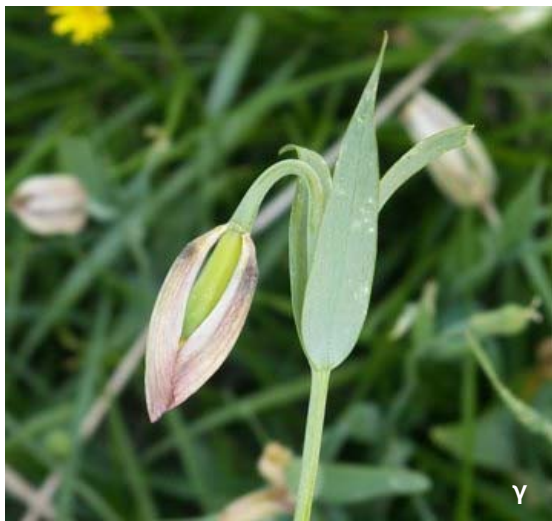
Εικόνα 36: Ελληνικά ενδημικά είδη που αποτελούν νέες αναφορές για την περιοχή μελέτης: α) *Centaurea alba* subsp. *brunnea*, β) *Ophrys helenae*, γ) *Trigonella graeca*.

Από τα 47 Βαλκανικά Ενδημικά taxa που βρέθηκαν, τα 24 περιορίζονται στο νότιο τμήμα της Βαλκανικής Χερσονήσου. Ανάμεσα σε αυτά περιλαμβάνονται ορισμένα με πολύ περιορισμένη εξάπλωση (βλ. Πίνακα 7), όπως τα *Hypericum rumeliacum* subsp. *apollinis* (Εικόνα 37α) και *Scabiosa tenuis* (Εικόνα 37β) τα οποία απαντώνται στη Βορειοδυτική και Κεντρική Ελλάδα και στη Νότια Αλβανία. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης ορισμένα taxa τα οποία βρίσκονται στο τρίγωνο της Νότιας Αλβανίας, Νότιας πρώην Γιουγκοσλαβίας και Βορειοδυτικής Ελλάδας, όπως τα *Cephalaria ambrosioides* και *Fritillaria thessala* subsp. *ionica* (Εικόνα 37γ), καθώς η εξάπλωσή τους υποδεικνύει την ύπαρξη ισχυρών φυτογεωγραφικών συγγενειών στο τρίγωνο αυτό (Χανλίδου & Κοκκίνη, 1995). Ανάμεσα στα Βαλκανικά Ενδημικά taxa αξίζει να αναφερθούν ορισμένα με πολύ μικρή εξάπλωση στον ελληνικό χώρο, δηλαδή απαντώνται, εκτός της Τύμφης, μόνο

σε 1-2 όρη της Βόρειας Ελλάδας, όπως τα *Saxifraga federici-augusti* subsp. *federici-augusti* (Γράμμος), *Centaurea rawlowskii* (Τραπεζίτσα), *Saxifraga glabella* (Όλυμπος) και *Stachys menthifolia* (Τόμαρος) (Εικόνα 37στ). Τα δύο πρώτα μάλιστα (Εικόνες 37δ και 37ε) έχουν ως νοτιότερο άκρο της εξάπλωσης τους το όρος Τύμφη.

Πίνακας 7: Βαλκανικά Ενδημικά taxa με περιορισμένη εξάπλωση.

Taxon	Εξάπλωση
<i>Anthyllis vulneraria</i> subsp. <i>bulgarica</i>	Αλβανία, Ελλάδα, Γιουγκοσλαβία
<i>Anthyllis vulneraria</i> subsp. <i>pindicola</i>	Αλβανία, Ελλάδα, Γιουγκοσλαβία
<i>Asperula chlorantha</i>	ΝΑ Αλβανία, ΒΔ & Κ Ελλάδα
<i>Campanula sparsa</i> subsp. <i>frivaldskyi</i>	Αλβανία, Ελλάδα, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία
<i>Centaurea rawlowskii</i>	Β Πίνδος, ΝΔ Γιουγκοσλαβία
<i>Cephalaria ambrosioides</i>	Ν Αλβανία, Κ & Β Ελλάδα, Ν Γιουγκοσλαβία
<i>Cirsium appendiculatum</i>	Αλβανία, Ελλάδα, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία
<i>Fritillaria thessala</i> subsp. <i>ionica</i>	ΝΑ Αλβανία, ΒΔ Ελλάδα, ΝΔ Γιουγκοσλαβία
<i>Galium oreophilum</i>	Ν Αλβανία, Ελλάδα, Ν Γιουγκοσλαβία
<i>Haplophyllum coronatum</i>	Β Αλβανία έως Κ Ελλάδα
<i>Hypericum rumeliacum</i> subsp. <i>apollinis</i>	Ν Αλβανία, Κ & ΒΔ Ελλάδα
<i>Lilium candidum</i>	Ν Αλβανία, Ν & Δ Ελλάδα
<i>Linaria peloponnesiaca</i> var. <i>parnassica</i>	Αλβανία, Ελλάδα, Νότια Γιουγκοσλαβία
<i>Lotus stenodon</i>	Αλβανία, Ελλάδα, Γιουγκοσλαβία
<i>Nepeta spruneri</i>	Ν Αλβανία, Πίνδος, Στερεά Ελλάδα
<i>Pterocephalus perennis</i> subsp. <i>bellidifolius</i>	Αλβανία, Δ & ΒΔ Ελλάδα
<i>Saxifraga federici-augusti</i> subsp. <i>federici-augusti</i>	Β Ελλάδα έως Β Αλβανία, Κόσσοβο και Μαυροβούνιο
<i>Scabiosa tenuis</i>	Αλβανία, ΒΔ & Κ Ελλάδα
<i>Scutellaria rupestris</i> subsp. <i>adenotricha</i>	Ν Αλβανία & Ελλάδα
<i>Silene fabarioides</i>	Ν Αλβανία, Β Ελλάδα, Ν Γιουγκοσλαβία, Δ Βουλγαρία
<i>Silene parnassica</i> subsp. <i>parnassica</i>	Αλβανία & Ελλάδα
<i>Stachys menthifolia</i>	Αλβανία, Ελλάδα, Γιουγκοσλαβία
<i>Trifolium pignanii</i>	Αλβανία, Ελλάδα, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία
<i>Trisetum flavescens</i> subsp. <i>tenuis</i>	Αλβανία, Ελλάδα, πιθανόν Ν Γιουγκοσλαβία

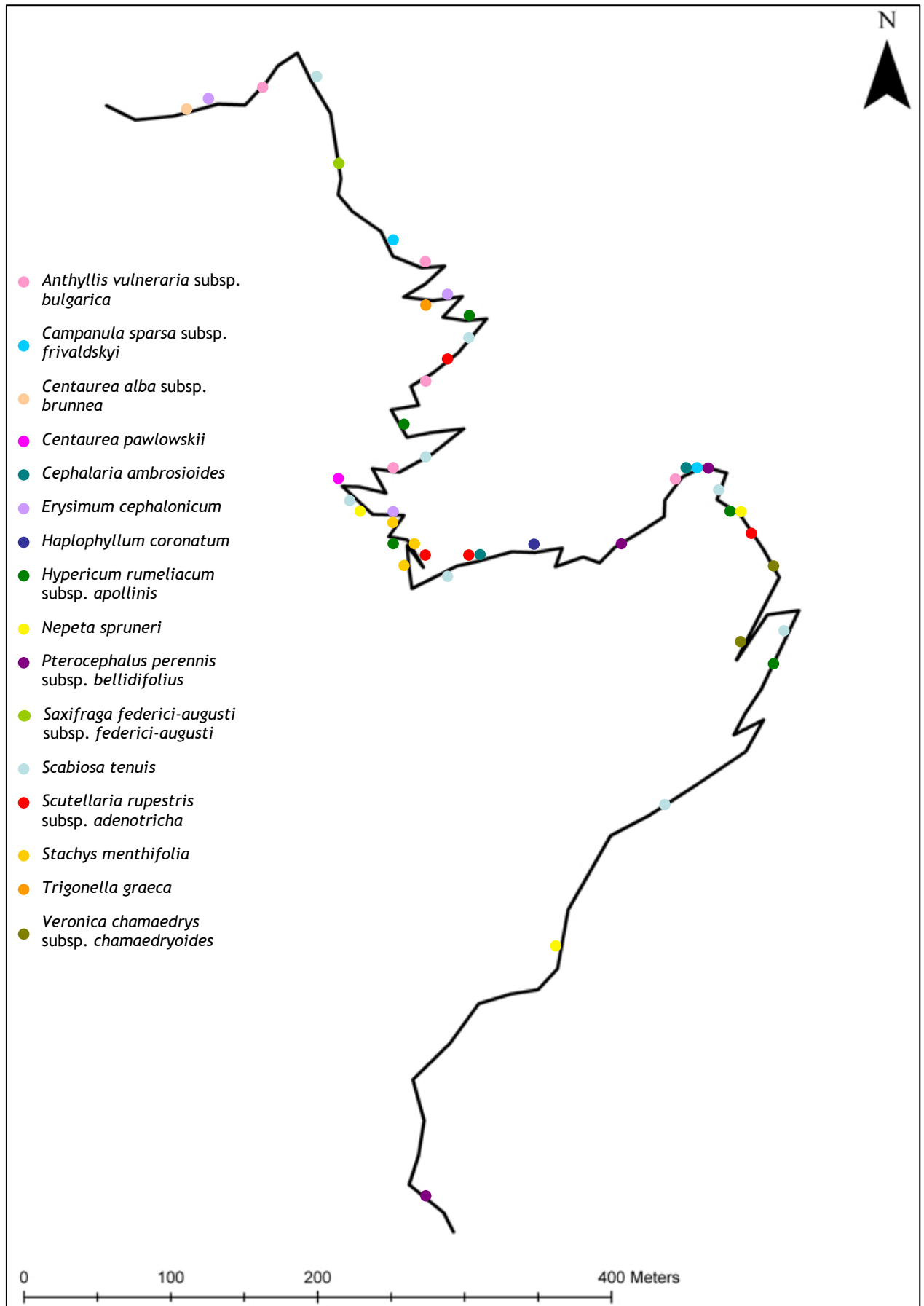
Εικόνα 37: Βαλκανικά ενδημικά είδη με πολύ περιορισμένη εξάπλωση: α) *Hypericum rumeliacum* subsp. *apollinis*, β) *Scabiosa tenuis*, γ) *Fritillaria thessala* subsp. *ionica*, δ) *Saxifraga federici-augusti* subsp. *federici-augusti*, ε) *Centaurea pawlowskii*, στ) *Stachys menthifolia* (Φωτογραφία 37δ: Α. Καντσά).

Η κατανομή ορισμένων Ελληνικών Ενδημικών ή Βαλκανικών Ενδημικών taxa φαίνεται να ακολουθεί τη γεωτεκτονική ζώνη της Πίνδου. Ένα τέτοιο παράδειγμα από τα Ελληνικά Ενδημικά αποτελεί η *Satureja horvatii* subsp. *macrophylla*, η οποία βρίσκεται στην Πίνδο και τη Στερεά Ελλάδα και, επίσης, τα Βαλκανικά *Nepeta spruneri* (Εικόνα 38γ), *Verbascum speciosum* subsp. *megaphlomos* (Εικόνα 38β), *Digitalis ferruginea* (Εικόνα 38α), *Scorzonera mollis* subsp. *mollis* και *Trisetum flavescens* subsp. *tenuis*, τα οποία εκτείνονται από τη Βόρεια Πίνδο, μέσω της Στερεάς Ελλάδας, στην Πελοπόννησο. Η κατανομή αυτή υποδεικνύει ότι φυτογεωγραφικά, η κλωρίδα του όρους Τύμφη, στο οποίο ανήκει και η περιοχή μελέτης, έξω από το διαμέρισμα της Βόρειας Πίνδου στο οποίο ανήκει, έχει μεγαλύτερες συγγένειες με τη Νότια Πίνδο και τη Στερεά Ελλάδα από ότι με την υπόλοιπη Βόρεια Ελλάδα (Χανλίδου & Κοκίνη, 1995).

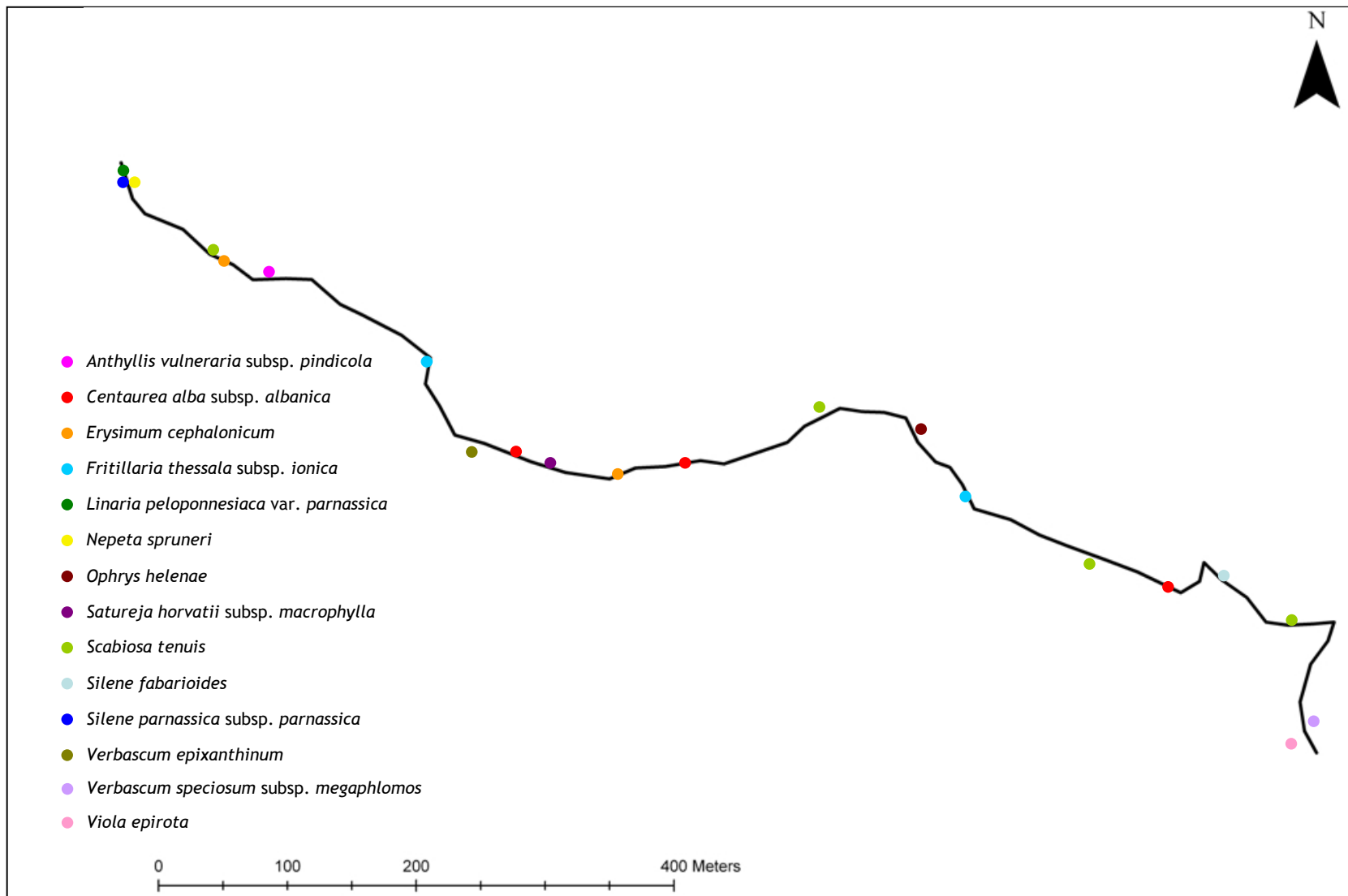
Στις Εικόνες 39 και 40 φαίνονται οι θέσεις Ελληνικών και Βαλκανικών ενδημικών φυτών στη Σκάλα του Βραδέτου και τη Μπελόη αντίστοιχα.

Εικόνα 38: Βαλκανικά ενδημικά είδη των οποίων η εξάπλωση ακολουθεί τη γεωτεκτονική ζώνη της Πίνδου α) *Digitalis ferruginea*, β) *Verbascum speciosum* subsp. *megaphlomos*, γ) *Nepeta spruneri* (Φωτογραφία 38α: Α. Καντσά).

Εικόνα 39: Θέσεις Ελληνικών και Βαλκανικών ενδημικών φυτών που βρέθηκαν στη Σκάλα.

Εικόνα 40: Θέσεις Ελληνικών και Βαλκανικών ενδημικών φυτών που βρέθηκαν στην Μπελόη.

Γ.4. Φαρμακευτικά φυτά

Συνολικά, από τη Βιβλιογραφία (Χειρόγραφα 1 και 2, Vokou *et al.*, 1993, Malamas & Marselos, 1992, Λαζαρίδης, 1986, Γκανιάτσας, 1980, Κρεκκούκας, 1974, Πατσέλης, 1952), εντοπίστηκαν 248 φυτά που χρησιμοποιούνταν για θεραπευτικούς σκοπούς (βλ. Παράρτημα 3). Στην περιοχή μελέτης εντοπίστηκαν 89 από τα φυτά αυτά.

Στις περισσότερες αναφορές των Vokou *et al.* (1993), Malamas & Marselos (1992), Λαζαρίδης (1986), Γκανιάτσας (1980), Κρεκκούκας (1974), Πατσέλης (1952), δίνονταν οι επιστημονικές ονομασίες των φυτών, π.χ. για τα φυτά: *Acanthus balcanicus*, *Allium sphaerocephalon*, *Psoralea bituminosa*, *Salvia sclarea*, *Sedum acre* (Εικόνα 29γ), κ.ά. Αντίθετα, στα δύο Χειρόγραφα υπήρξε σχετική δυσκολία στη συσχέτιση του φυτού με την επιστημονική του ονομασία. Σε ορισμένες περιπτώσεις το αναφερόμενο όνομα σχετίστηκε με το σύγχρονο επιστημονικό όνομα στο επίπεδο του είδους, όπως έγινε για τα φυτά: *Agrimonia eupatoria* (φονόχορτο, ασπροσάκι) (Εικόνα 19γ), *Centaurium erythraea* (θερμόχορτο, αλόη), *Clematis vitalba* (αγράμπελη, χελιδρονιά, λευκάμπελος), *Teucrium polium* (λαγοβότανο, παναγιόχορτο, βοτάνι της αγάπης) (Εικόνα 24γ), *Viola odorata* (πασχαλομάν'σες, μανουσάκια) (Εικόνα 41β), *Viscum album* (ιξός) (Εικόνα 42α), κ.ά. Σε άλλες περιπτώσεις ο προσδιορισμός της επιστημονικής ονομασίας του φυτού ήταν δυνατός μόνο μέχρι το επίπεδο γένους, π.χ. *Euphrasia* sp. (ευφρασία), *Iris* sp. (σιλέρι) (Εικόνα 42γ), *Linum* sp. (λινάριον) (Εικόνα 42δ), *Primula* sp. (πασχαλούδες) (Εικόνα 41α), *Thymus* sp. (θυμάριον), *Veronica* sp. (βερόνικα), κ.ά.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προέκυψε κατά την ανάγνωση των δύο Χειρόγραφων. Στο Χειρόγραφο 1 φαίνεται να δίνεται μεγαλύτερο βάρος στα φαρμακευτικά φυτά, αφού γίνεται μια παράθεση των φυτών και περιγραφή σε καθένα από αυτά των περιπτώσεων χορήγησης, του τρόπου χρήσης και της δοσολογίας. Φυτά που αναφέρονται σε αυτό το Χειρόγραφο και βρέθηκαν στα δύο μονοπάτια είναι τα *Astragalus angustifolius* (τραγάκανθον), *Cistus incanus* (κύστος λίδον), *Cornus sanguinea* (ροδόδενητρον), *Digitalis ferruginea* (διγιτάλη κόκκινη) (Εικόνα 38α), *Linum* sp. (λινάριον), *Ononis spinosa* (όνονίς ακανθώδης), *Polygala* sp. (πολύγαλα, πικρόριζα), *Pteridium aquilinum* (πτέρις του βουνού) (Εικόνα 28α), *Thymus* sp. (θυμάριον).

Στο Χειρόγραφο 2 περιγράφεται ο τρόπος παρασκευής διαφόρων συνταγών (γιατροσόφια), σε καθεμία από τις οποίες συμμετέχουν αρκετά φυτά. Τα ονόματα των φυτών είναι είτε ελληνικά, π.χ. υπέρικος (*Hypericum perforatum*), ελλέβορος (*Helleborus cyclophyllus*) (Εικόνα 41δ), λευκός κρίνος (*Lilium candidum*) (Εικόνα 33α), σαξυφραγία (*Saxifraga* sp.), είτε κοινά της περιοχής, π.χ. ελελίσφακος (*Salvia officinalis*) (Εικόνα 41γ), αψιθιά (*Artemisia absinthium*), τζικνίδα (*Urtica dioica*), πεντάνευρο (*Plantago lanceolata*), ή, τέλος, λατινικά παρόμοια με τη σύγχρονη επιστημονική ονομασία, π.χ. Tussilaginis (*Tussilago farfara*) (Εικόνα 42B), Nummularia (*Helianthemum nummularium*), Nepeta (*Nepeta* sp.), Scorzonera (*Scorzonera* sp.), Scropholaria (*Scrophularia* sp.), κ.ά..

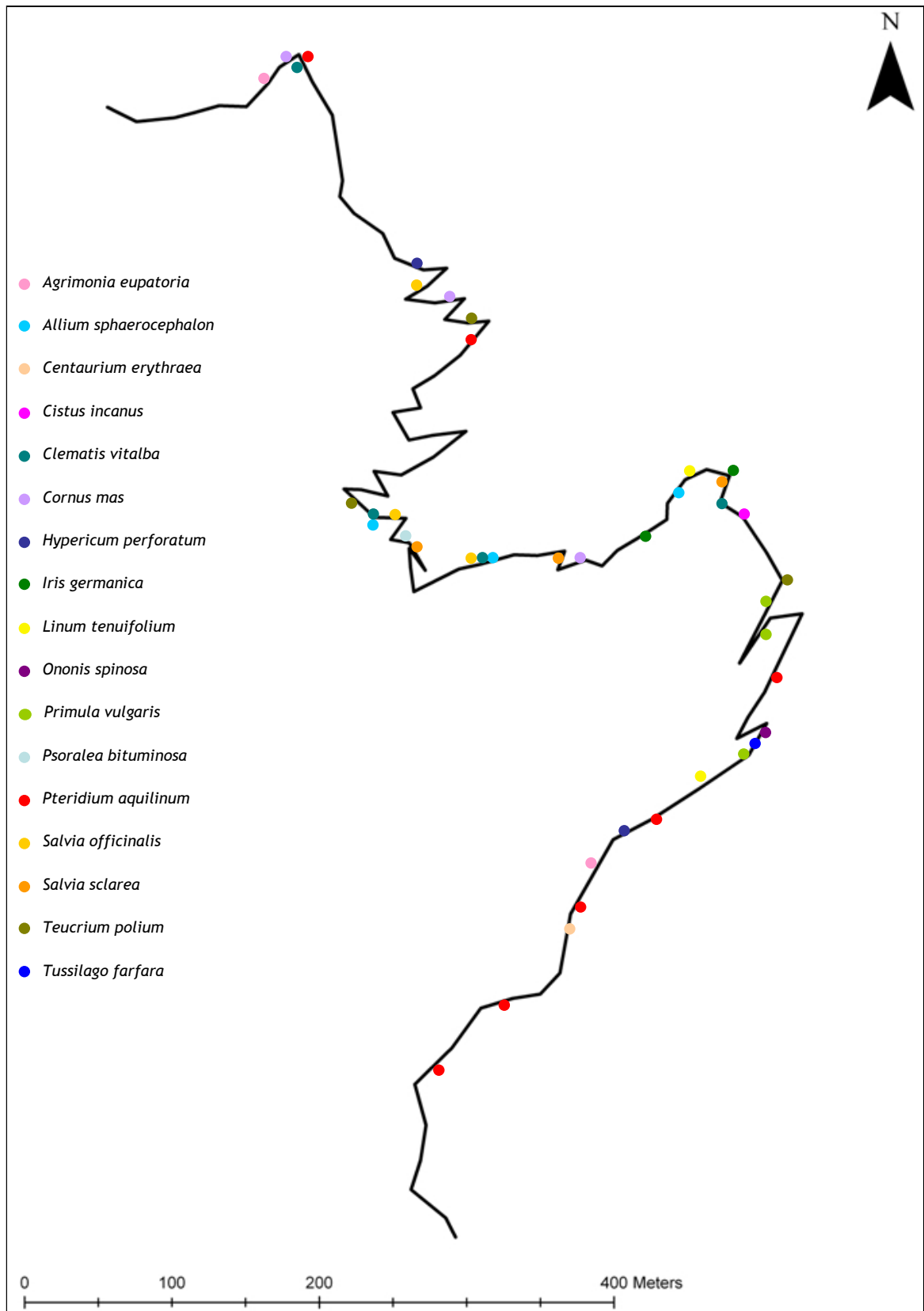
Στις Εικόνες 43 και 44 που ακολουθούν φαίνονται οι θέσεις φαρμακευτικών φυτών στη Σκάλα του Βραδέτου και στο μονοπάτι της Μπελόης αντίστοιχα.

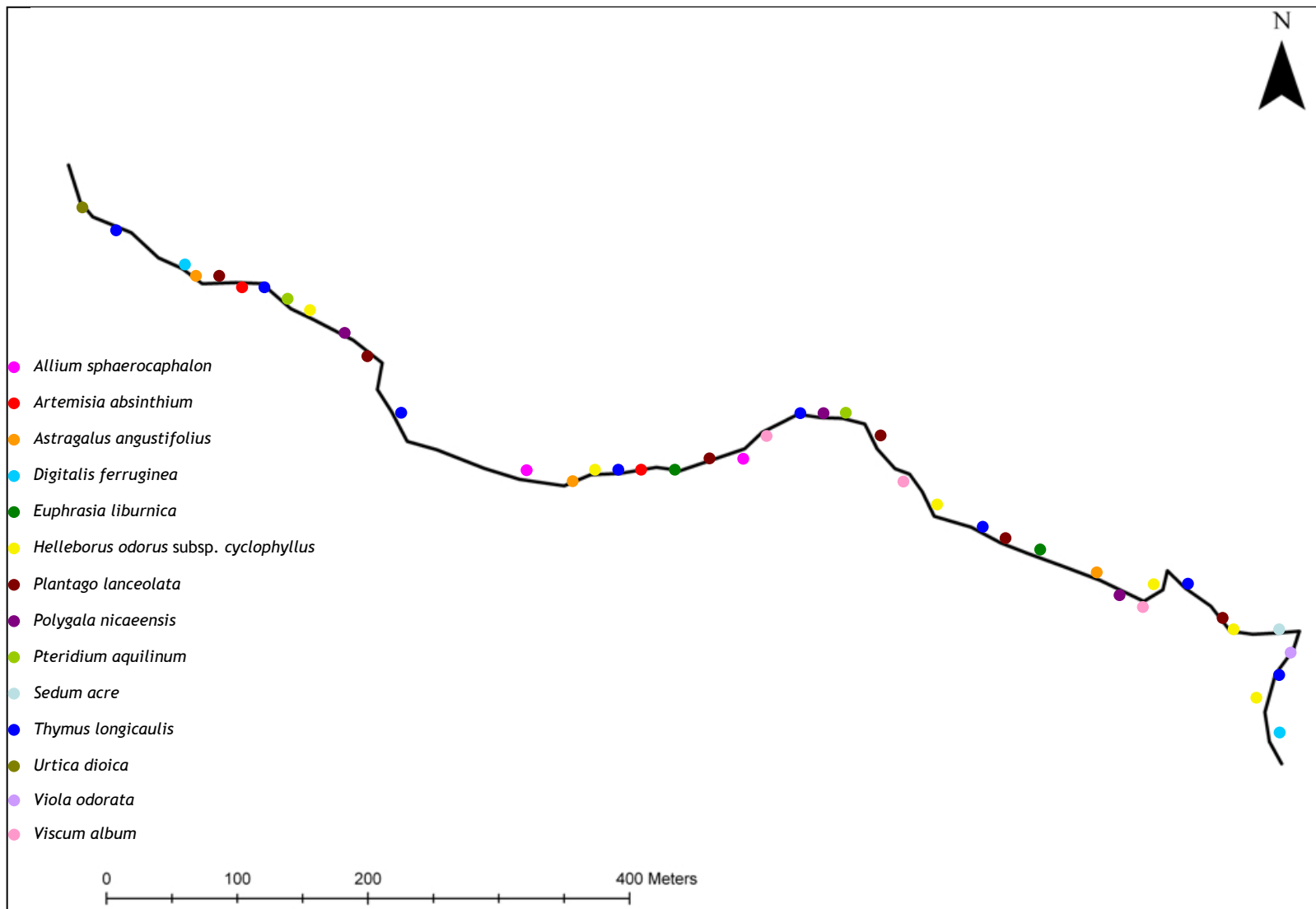
Εικόνα 41: Φαρμακευτικά φυτά που βρέθηκαν στην περιοχή μελέτης: α) *Primula vulgaris*, β) *Viola odorata*, γ) *Salvia officinalis*, δ) *Helleborus cyclophyllus* subsp. *odorus*.

Εικόνα 42: Φαρμακευτικά φυτά που βρέθηκαν στην περιοχή μελέτης: α) *Viscum album*, β) *Tussilago farfara*, γ) *Iris germanica*, δ) *Linum tenuifolium*.

Εικόνα 43: Θέσεις φαρμακευτικών φυτών που βρέθηκαν στη Σκάλα του Βραδέτου.

Εικόνα 44: Θέσεις φαρμακευτικών φυτών που βρέθηκαν στο μονοπάτι της Μπελούς.

Δ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- Στην περιοχή μελέτης βρέθηκαν 347 φυτικά taxa, τα οποία ανήκουν σε 3 οικογένειες Πτεριδόφυτων και 55 οικογένειες Σπερματόφυτων.
- Οι πολυπληθέστερες οικογένειες είναι αυτές των Compositae, Fabaceae, Lamiaceae, Poaceae, Rosaceae, Liliaceae, Cruciferae, Boraginaceae και Caryophyllaceae. Οι ίδιες οικογένειες θεωρούνται ως πλουσιότερες, αν και με μικρές διαφορές σε σχέση με την ιεράρχησή τους, και σε άλλα όρη της Ελλάδας.
- Τα 70 από τα 347 taxa που εντοπίστηκαν αποτελούν νέες αναφορές για την ευρύτερη περιοχή του όρους Τύμφη.
- Από την ανάλυση των βιοτικών μορφών των taxa προέκυψε ότι κυριαρχούν τα ημικρυπτόφυτα με ποσοστό 42%. Η υπεροχή των ημικρυπτόφυτων σχετίζεται με τον ηπειρωτικό κλιματικό χαρακτήρα του βουνού με ψυχρό χειμώνα και μικρή ξηρή περίοδο, ενώ ανάλογα υψηλά ποσοστά σε βιοτικά φάσματα φαίνεται να καταλαμβάνουν τα ημικρυπτόφυτα και σε άλλα όρη της Ελλάδας.
- Όσον αφορά στη χωρολογία των taxa, επικρατέστερα είναι τα taxa μεσογειακής προέλευσης με ποσοστό 39%, ενώ ακολουθούν τα ευρασιατικά με ποσοστό 30%. Αξιοσημείωτη είναι η συμμετοχή των βαλκανικών ενδημικών (14%), ενώ βρέθηκαν 10 ελληνικά ενδημικά (3%).
- Στα δύο μονοπάτια χαρτογραφήθηκαν 6 διαφορετικοί τύποι οικοτόπων: 1) ψευδομακκί (5350), 2) δάση οστρυάς, ανατολικού γαύρου και μεικτά θερμόφιλα δάση (925A), 3) περιάδες (5150), 4) νοτιο-ανατολικές υπο-Μεσογειακές λόχμες φυλλοβόλων (5160), 5) σχηματισμοί με αρκεύθους (5210) και 6) ασβεστολιθικά βραχώδη πρανή με κασμοφυτική βλάστηση (8210). Από αυτούς, μόνο οι δύο τελευταίοι περιλαμβάνονται στην Οδηγία 92/43/ΕΟΚ.
- 107 taxa, δηλαδή περίπου ένα στα τρία, χαρακτηρίστηκαν ως φυτά που χρήζουν προστασίας και χαρτογραφήθηκαν. Από αυτά:
 - 2 taxa προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης,
 - 22 taxa προστατεύονται από το ΠΔ 67/1981,

- 10 taxa προστατεύονται από τη συνθήκη CITES,
 - 1 taxon (*Ophrys helenae*) υπάρχει στο Red Data Book of Rare and Threatened Plants of Greece με το χαρακτηρισμό «σπάνιο»,
 - 8 taxa εντοπίζονται στους καταλόγους του IUCN,
 - 45 taxa εντοπίζονται στον κατάλογο του UNEP - WCMC,
 - 10 taxa είναι ενδημικά της Ελλάδας και 47 της Βαλκανικής χερσονήσου.
- Από τα 10 Ελληνικά ενδημικά, τέσσερα (*Centaurea alba* subsp. *albatica*, *Centaurea alba* subsp. *brunnea*, *Ophrys helenae*, *Viola epirota*) απαντώνται αποκλειστικά στη Βορειοδυτική Ελλάδα και 4 (*Centaurea alba* subsp. *albatica*, *Centaurea alba* subsp. *brunnea*, *Ophrys helenae*, *Trigonella graeca*) αποτελούν νέες αναφορές για την περιοχή της Τύμφης.
 - Από τα 47 Βαλκανικά ενδημικά που βρέθηκαν στην περιοχή μελέτης, τα 24 περιορίζονται στο νότιο τμήμα της Βαλκανικής Χερσονήσου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν taxa τα οποία:
 - βρίσκονται στο τρίγωνο της Ν Αλβανίας, Ν Γιουγκοσλαβίας και ΒΔ Ελλάδας, όπως τα *Cephalaria ambrosioides* και *Fritillaria thessala* subsp. *ionica*, καθώς η εξάπλωσή τους υποδεικνύει την ύπαρξη ισχυρών φυτογεωγραφικών συγγενειών στο τρίγωνο αυτό.
 - έχουν πολύ μικρή εξάπλωση στον ελληνικό χώρο, δηλαδή απαντώνται, εκτός της Τύμφης, μόνο σε 1-2 όρη της Βόρειας Ελλάδας, όπως τα *Saxifraga federici-augusti* subsp. *federici-augusti* (Γράμμος), *Centaurea pawlowskii* (Τραπεζίτσα), *Saxifraga glabella* (Όλυμπος) και *Stachys menthifolia* (Τόμαρος). Τα δύο πρώτα έχουν ως νοτιότερο άκρο της εξάπλωσής τους το όρος Τύμφη.
 - υποδεικνύουν ότι, φυτογεωγραφικά, η χλωρίδα του όρους Τύμφη έχει μεγαλύτερες συγγένειες, εκτός της Β Πίνδου, με τη Ν Πίνδο και τη Στερεά Ελλάδα από ότι με την υπόλοιπη Β Ελλάδα, όπως τα *Nepeta spruneri*, *Verbascum speciosum* subsp. *megaphlomos*, *Digitalis ferruginea*, *Scorzonera mollis* subsp. *mollis* και *Trisetum flavescens* subsp. *tenue*.
 - 8 taxa, τα *Ophrys helenae*, *Centaurea pawlowskii*, *Fritillaria thessala* subsp. *ionica*, *Ophrys cornuta*, *Scutellaria rupestris* subsp. *adenotricha*, *Orchis quadripunctata*, *O. tridentata* και *O. ustulata*, παρουσιάζουν ιδιαίτερο

ενδιαφέρον, καθώς εντάχθηκαν στα φυτά που χρήζουν προστασίας, ικανοποιώντας περισσότερα των τεσσάρων κριτηρίων.

- Στην περιοχική μελέτη εντοπίστηκαν και χαρτογραφήθηκαν 89 φαρμακευτικά φυτά, ενώ συνολικά, από τα δύο ανέκδοτα χειρόγραφα, αλλά και την υπόλοιπη σχετική βιβλιογραφία, προέκυψαν 248 φυτά που χρησιμοποιούνταν για θεραπευτικούς σκοπούς.

Συμπερασματικά, η κλωρίδα των μονοπατιών αποδεικνύεται μεγάλης σημαντικότητας, αφού πολλά από τα taxa που βρέθηκαν προστατεύονται ή χρήζουν προστασίας σε εθνική, ευρωπαϊκή ή παγκόσμια κλίμακα, ενώ άλλα προβάλλουν την πολιτισμική ιδιαιτερότητα της περιοχής, καθώς χρησιμοποιήθηκαν στην τοπική βοτανολογική παράδοση.

Η αξιοποίηση και προβολή των αποτελεσμάτων σχετικά με τη κλωρίδα των δύο μονοπατιών μπορεί να συμβάλλει σε πιο ολοκληρωμένη προστασία της κλωρίδας της περιοχής εν γένει, αλλά και σε προσπάθειες ευαισθητοποίησης του κοινού σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Ο συνδυασμός της βιολογικής πληροφορίας με την πολιτισμική κληρονομιά και την παραδοσιακή γνώση του Ζαγορίου μπορεί να αξιοποιηθεί σε προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης ή οικοτουριστικής ανάπτυξης, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο και στην τοπική οικονομία.

Ε. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ε.1. Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Απόφαση 2006/613/ΕΚ της Επιτροπής της 19^{ης} Ιουλίου 2006 σχετικά με την έγκριση, σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, του καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας για τη μεσογειακή βιογεωγραφική περιοχή. ΕΕ L 259 της 21.9.2006, σ. 1-104
- Αραβαντινός, Π., 1856. *Χρονογραφία της Ηπείρου των τε όμορων Ελληνικών και Ιλλυρικών χωρών διατρέχουσα κατά σειράν τα εν αυταίς συμβάντα από του σωτήριου έτους μέχρι του 1854*. Τόμος δεύτερος. Τυπογραφείο Σ. Κ. Βλάστου, Αθήνα.
- Γκανιάτσας, Κ., 1971. *Βοτανικά έρευναί επί της χαράδρας του Βίκου*. Ηπειρωτική Εστία, Τεύχος 228-230, Ιωάννινα.
- Γκανιάτσας, Κ., 1974. *Έρευνα επί των φαρμακευτικών φυτών της χαράδρας του Βίκου*. Ηπειρωτική Εστία, Ιωάννινα.
- Γκανιάτσας, Κ., 1980. *Η χαράδρα του Βίκου, τα βότανα και οι Βικογιατροί - Κομπογιαννίτες*. 'Ηπειρος, έτος Γ', τεύχος 1, σελ. 7-19.
- Δαρδιώτη, Α., 2005. *Βιοσυστηματική μελέτη της ομάδας *Satureja Montana L.* στην Ελλάδα*. Διαδακτορική Διατριβή, Τμήμα Βιολογίας ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη.
- Δημητρέλλος, Γ., 2005. *Γεωβοτανική έρευνα του όρους Τυμφρηστού (ΒΔ Στερεά Ελλάδα)*. *Χλωρίδα - Βλάστηση - Αξιολόγηση - Διαχείριση*. Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Βιολογίας Πανεπιστημίου Πατρών, Πάτρα.
- Καββάδας, Δ., 1956-1964. *Εικονογραφημένον Βοτανικόν - Φυτολογικόν Λεξικόν*. Τόμοι 1-9. Αθήνα.
- Κατή, Β., Παπαϊωάννου, Χ., Τζιόβας, Κ. και Χρήστου, Β., 2003. *Εθνικοί Δρυμοί Βίκου - Αώου, Πίνδου (Βάλια Κάλντα)*. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων. Πίνδος Περιβαλλοντική (εκδ.), Ιωάννινα.
- Κάτσαρος, Ν. Α., 2004. *Χλωρίδα στον Εθνικό Δρυμό Βίκου - Αώου: Αυτοφυή φυτά στους παραδοσιακούς οικισμούς*. Διπλωματική εργασία, Τμήμα Βιολογίας ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη.
- Κοκκίνη, Π., 2005. *Η ανάδειξη της χλωρίδας του Αριστοτελικού μονοπατιού - Όρος Στρατονικό (GR1270005)*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Βιολογίας ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη.
- Κοκκίνη, Σ., 1983. *Ταξινομικές μελέτες του γένους *Mentha L.* στην Ελλάδα*. Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη.

- Κουκούζας, Κ., Perrier, R. και Savoyat, E., 1964. *Γεωλογικός Χάρτης της Ελλάδας, Φύλλο Τσεπέλοβο*. ΙΓΕΥ. Κ. Παπαχρυσάνθου & Σία, 1970.
- Κρεκκούκας, Δ. Α., 1974. *Ένα παλιό Ζαγορήσιο γιατροσόφι*. Ηπειρωτική Εστία, Ιωάννινα.
- Κωνσταντινίδης, Θ., 1997. *Η χλωρίδα και η βλάστηση των ορέων Γεράνεια Πατέρας και Κιθαιρών*. Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Βιολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
- Λαζαρίδης, Κ. Π., 1986α. *Η ερασιτεχνική βοτανική μου συλλογή. Γενικά στοιχεία χλωρίδας Κουκουλιού και Χαράδρας του Βίκου*. Μικρή Ζαγορίσια Βιβλιοθήκη, Αριθ. 35, Ιωάννινα.
- Λαζαρίδης, Κ. Π., 1986β. *Βοτανικά λαογραφικά στοιχεία απ' τη χλωρίδα του χωριού μου Κουκουλιού Ζαγορίου και της χαράδρας του Βίκου*. Μικρή Ζαγορίσια Βιβλιοθήκη, Αριθ. 36, Ιωάννινα.
- Λαμπρίδης, Ι., 1870. *Ζαγοριακά. Σε: Ηπειρωτικά Αγαθοεργήματα και άλλα δημοσιεύματα*. Εκδόσεις Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών, Ιωάννινα, 1971.
- Λαμπρίδης, Ι., 1880. *Περί των εν Ηπείρω αγαθοεργημάτων. Σε: Ηπειρωτικά Αγαθοεργήματα και άλλα δημοσιεύματα*. Εκδόσεις Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών, Ιωάννινα, 1971.
- Λαμπρίδης, Ι., 1889. *Ζαγοριακά. Σε: Ηπειρωτικά Μελετήματα*. Εκδόσεις Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών, Ιωάννινα, 1971.
- Μπασγιουράκης, Θ., 2007. *Βραδέτο, η «στέγη του Ζαγορίου»*. Ελληνικό Πανόραμα, Τεύχος 55, σελ. 38-65.
- Ντάφης, Σ., 2004. Πρόλογος ελληνικής έκδοσης της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Διατήρησης των φυτών, Δίκτυο PLANTA EUROPA.
- Ντάφης, Σ., Παπαστεργιάδου, Ε., Γεωργίου, Κ., Μπαμπαλώνας, Δ., Γεωργιάδης, Θ., Παπαγεωργίου, Μ., Λαζαρίδου, Θ. και Τσιαούση, Β., 1997. *Οδηγία 92/43/ΕΟΚ. Το Έργο Οικοτόπων στην Ελλάδα: Δίκτυο ΦΥΣΗ 2000*. Συμβόλαιο αριθμός Β4-3200/84/756, Γεν. Διεύθυνση ΧΙ Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας - Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων Υγροτόπων. 932 σελ.
- Ντάφης, Σ., Παπαστεργιάδου, Ε., Λαζαρίδου, Ε. και Τσιαφούλη, Μ., 2001. *Τεχνικός Οδηγός Αναγνώρισης, Περιγραφής και Χαρτογράφησης Τύπων Οικοτόπων της Ελλάδας*. Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων - Υγροτόπων (ΕΚΒΥ).
- Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1992 για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας. Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 206 της 22/07/1992 σ. 7 -50.

- Παπαγεωργίου, Γ., 1995. *Οικονομικοί και κοινωνικοί μηχανισμοί στον ορεινό χώρο Ζαγόρι (μέσα 18ου - αρχές 20ου αιώνα)*. Εκδόσεις Ριζάρειου Σχολής, Ιωάννινα.
- Πατσέλης, Ν. Δ., 1952. *Οι κομπογιαννίτες ιατροί του Ζαγορίου*. Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών, Ιωάννινα.
- Προεδρικό Διάταγμα 213/1973. *Περί κηρύξεως της περιοχή Βίκου - Αώου Ιωαννίνων ως Εθνικού Δρυμού*. ΦΕΚ 198/1/31-08-73.
- Προεδρικό Διάταγμα 67/1981. *Περί προστασίας της αυτοφυούς κλωρίδας και της άγριας πανίδας και καθορισμού της διαδικασίας συντονισμού και ελέγχου της ερεύνης επ' αυτών*. ΦΕΚ 23/30.01.1981.
- Συνθήκη του Ρίο Ν.2204/94. *Σύμβαση για τη βιολογική ποικιλότητα*. ΦΕΚ 59/Α/94.
- Τζανουδάκης, Δ., 2000. *Το γένος Allium στην Ελλάδα: είδη και κλείδες προσδιορισμών*. Πρακτικά 8^{ου} Συνεδρίου Ελληνικής Βοτανικής Εταιρείας.
- Υπουργική Απόφαση 23069/2005. *Χαρακτηρισμός της χερσαίας περιοχής των ορεινών όγκων της Β. Πίνδου ως Εθνικού Πάρκου, καθορισμός ζωνών προστασίας και καθορισμός χρήσεων, όρων και περιορισμών δόμησης*. ΦΕΚ 639/4/14-06-05.
- Φραγκάκι Ε., 1969. *Συμβολή εις την δημόδη ορολογίαν των φυτών*. Αθήνα.
- Χανλίδου, Ε., 1996. *Δευτερογενείς μεταβολίτες στη κλωρίδα του Εθνικού Δρυμού Βίκου - Αώου*. Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Βιολογίας ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη.
- Χανλίδου, Ε. και Κοκκίνη, Σ., 1995. *Φυτογεωγραφική προσέγγιση της κλωρίδας του Εθνικού Δρυμού Βίκου - Αώου*. Πρακτικά 17^{ου} Επιστημονικού Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρείας Βιολογικών Επιστημών, Πάτρα.
- Χαρακίδα, Ε., 2005. *Η διαχείριση των παλαιών μονοπατιών προς την κατεύθυνση του οικότουρισμού και της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Το μονοπάτι Κάτω Χρυσοβίτσας Θέρμου Αιτ/νίας - Γέφυρας Αρτοτίβας*. Διατριβή Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης, Τμήμα Βιολογίας Πανεπιστημίου Πατρών, Πάτρα.
- Χαρίσης, Β., 1979. *Ζαγοροχώρια, μελέτη προστασίας*. Έκδοση Γενικής Διευθύνσεως Οικισμού Υπουργείου Δημόσιων Έργων, Αθήνα.
- Χελντράιχ, Θ., 1909. *Λεξικό των δημωδών ονομάτων των φυτών της Ελλάδος*. Εκδόσεις Αφών Τολίδη, Αθήνα.
- Χοχλιούρος, Σ., 2005. *Χλωριδική και φυτοκοινωνιολογική έρευνα του όρους Βέρμιου - Οικολογική προσέγγιση*. Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Βιολογίας Πανεπιστημίου Πατρών, Πάτρα.
- Χρηστογούλας, Σ., 2005. *Βραδέτο «Το Μπαλκόνι του Ζαγορίου» - Διαδρομές & Αναδρομές*. Εκδόσεις Εφύρα, Ιωάννινα.

E.2. Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Authier, P., 1996. *Flaneries Botaniques dans la petite ville de Konitsa (Epire ; Nord-ouest Grèce)*.
- Authier, P., 1998. *Catalogue commenté de la flore de la région des monts Timfi (Parc national du Vikos – Aoos et environs – Epire – Nord-ouest Grèce)*. 3. *Brassicaceae*. J. Bot. Soc. bot. France **8**: 55-86.
- Authier, P., 1999. *Catalogue commenté de la flore de la région des monts Timfi (parc national du Vikos – Aoos et environs – Epire – Nord-ouest Grèce)*. 3. *Fabaceae*. J. Bot. Soc. bot. France **9**: 35-75.
- Authier, P., 2000a. *Catalogue commenté de la flore de la région des monts Timfi (Parc national du Vikos – Aoos et environs – Epire – Nord-ouest Grèce)*. 2. *Cyperaceae*. Bot. Chron. **13**: 341-356.
- Authier, P., 2000b. *Catalogue commenté de la flore de la région des monts Timfi (Parc national du Vikos – Aoos et environs – Epire – Nord-ouest Grèce)*. 4. *Boraginaceae*. Candollea **55**: 153-178.
- Authier, P., 2001. *Catalogue commenté de la flore de la région des monts Timfi (Parc national du Vikos – Aoos et environs – Epire – Nord-ouest Grèce)*. 6. *Verbenaceae à Solanaceae*. J. Bot. Soc. bot. France **14**: 3-36.
- Brundtland Report, 1987. “*Our common future*”. Oxford University Press.
- Buckley, R., 1994. *A framework for ecotourism*. Annals of Tourism Research **21**: 661-669.
- Christensen, K.I., 1994. *Crataegus (Rosaceae) in the Balkan Peninsula*. Ann. Musei Goulandris **9**: 39-90.
- CITES, 2007. *Convention on International Trade in the Endangered Species of wild fauna and flora*. The CITES Appendices, <http://www.cites.org>.
- Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, Council of Europe 1979, European Treaty Series - No. 104, Bern.
- Commision decision 2006/613/EC. *Adopting, pursuant to Council Directive 92/43/EEC, the list of sites of Community importance for the Mediterranean biogeographical region*. Official Journal of the European Union L 259/1.
- Davis, P.H. (ed.), 1965- 1985. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*. Vols. 1-9, Edinburgh.
- Delforge, P., 2006. *Orchids of Europe, North Africa and the Middle East*. A & C Black Publishers Ltd.

- European Commission, 2007. *Interpretation Manual of European Union Habitats*.
<http://ec.europa.eu/environment/nature>
- Hanlidou, E., Karousou, R., Kleftoyanni, V. & Kokkini, S., 2004. *The herbal market of Thessaloniki (N Greece) and its relation to the ethnobotanical tradition*.
Journal of Ethnopharmacology **91**: 281-299.
- Hanlidou, E. & Kokkini, S., 1997. *On the flora of the Vikos - Aaos National Park (NW Greece)*. *Willdenowia* **27**: 81-100.
- Harris, J.G., Woolf, H. M., 1994. *Plant Identification Terminology*. Spring Lake Publishing, Spring Lake, Utah.
- IUCN, 2007. *Red List of Threatened Species*. <http://www.iucnredlist.org>.
- Jacobson, S.K. & Robles, R., 1992. *Ecotourism, sustainable development and conservation education: Development of a tour guide training program in Tortuguero, Costa Rica*. *Environmental Management* **16**: 701-713.
- Karagiannakidou, V., 1991. *Analysis of the flora of Mount Menikion - NE Greece*.
Saussurea **22**: 33-42.
- Lesins, K.A. & Lesins, I., 1979. *Genus Medicago (Leguminosae). A Taxogenetic study*. Dr. W. Junk bv Publishers, The Hague - Boston - London.
- Malamas, M. & Marselos, M., 1992. *The tradition of medicinal plants in Zagori, Epirus (northwestern Greece)*. *Journal of Ethnopharmacology* **37**, pp. 197-203.
- Mavrommatis, G., 1980. *Le bioclimat de la Grèce. Relations entre le climat et la végétation naturelle. Cartes Bioclimatiques*. Inst. Rech. Forest. Athènes **1**: 1-63.
- Pignatti, S., 1982. *Flora d' Italia*. Vols. 1- 3, Bologna.
- Raunkiaer, C., 1934. *The life forms of plants and statistical plant geography*. Clarendon Press, Oxford.
- Ross, S. & Wall, G., 1999. *Ecotourism: Towards congruence between theory and practice*. *Tourism Management* **20**: 123-132.
- Rothmaler, Jäger, E. J. & Werner, K., 1995. *Exkursion Flora von Deutschland. Gefäßpflanzen: Atlasband, Band 3*. Gustav Fisher Verlag, Jena.
- Russell, C.L., 1994. *Ecotourism as experiential environmental education*. *Journal of Experiential Education* **17**: 16-22.
- Selvi, F. & Bigazzi, M., 2003. *Revision of genus Anchusa (Boraginaceae - Boraginae) in Greece*. *Botanical Journal of the Linnean Society* **142**: 431-454.
- Strid, A. (ed.), 1986. *Mountain Flora of Greece*. Vol. 1. Cambridge University Press.
- Strid, A. & Tan, K. (eds), 1991. *Mountain Flora of Greece*. Vol. 2. Edinburgh University Press.

- Strid, A. & Tan, K. (eds), 1997. *Flora Hellenica*. Vol. 1. Koeltz Scientific Books, Germany.
- Strid, A. & Tan, K. (eds.), 2002. *Flora Hellenica*. Vol. 2. A.R.G. Gantner Verlag K.G., Koeltz Scientific Books, Germany.
- Tselepidakis, I. G. & Theoharatos, G. A., 1989. *A Bioclimatic Classification of the Greek Area*. *Theor. Appl. Climatol.* **40**: 147-153.
- Tutin, T. G., Burges, N.A., Chater, A. O., Edmondson J. R., Heywood V. H., Moore D. M., Valentine D. H., Walters S. M. & Webb D. A. (eds), 1993. *Flora Europaea*, ed. 2, Vol. 1, Cambridge University Press.
- Tutin, T. G., Heywood, V. H., Burges, N. A., Moore, D. N., Valentine, D. H., Walters, S. M., Webb, D. A. (eds), 1968- 1980. *Flora Europaea*. Vols. 2-5, Cambridge University Press.
- Tzanoudakis, D. & Vosa, C.G., 1988. *The cytogeographical distribution pattern of Allium (Alliaceae) in the Greek Peninsula and Islands*. *Pl. Syst. Evol.* **159**: 193-215.
- UNEP - WCMC, 2007. Species Database. <http://www.unep-wcmc.org>.
- Vangjeli, J., Ruci, B., Mullaj, A. & Xhulaj, M.. *Flora e vegetazione in Albania*. *Cahiers Options Méditerranéennes* **53**: 45-66.
- Vokou, D., Katradi, K. & Kokkini, S., 1993. *Ethnobotanical survey of Zagori (Epirus, Greece), a renowned centre of folk medicine in the past*. *Journal of Ethnopharmacology* **39**, pp. 187-196.
- Zohary, M. & Heller, D., 1984. *The genus Trifolium*. The Israel Academy of Sciences and Humanities, Jerusalem.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Στα δελτία δεδομένων που ακολουθούν παρουσιάζονται οι περιοχές στις οποίες διακρίθηκαν η Σκάλα του Βραδέτου και το μονοπάτι Βραδέτο - Μπελόη, με βάση τους τύπους οικοτόπων. Για κάθε περιοχή δίνονται κάποια αντιπροσωπευτικά ή άφθονα taxa και taxa που θεωρήθηκαν ενδιαφέροντα για ανάδειξη στα πλαίσια της παρούσας εργασίας.

ΣΚΑΛΑ ΒΡΑΔΕΤΟΥ - Περιοχή 1 (Π1)

Υψόμετρο: 1289-1310 m	
Συντεταγμένες: 39°53.47' / 20°47.02' έως 39°53.46' / 20°47.06'	
Ενδιαφέροντα στοιχεία: Εκκλησιάκι Αγίου Αθανασίου	
Τύπος οικοτόπου: Νοτιο-ανατολικές υπο-Μεσογειακές λόχμες φυλλοβόλων (5160)	
<u>Αντιπροσωπευτικά/Άφθονα taxa</u>	
Δέντρα/Θάμνοι: <i>Acer monspessulanum</i> , <i>Carpinus orientalis</i> , <i>Clematis vitalba</i> , <i>Colutea arborescens</i> , <i>Cornus mas</i> , <i>C. sanguinea</i> , <i>Coronilla emerus</i> , <i>Crataegus monogyna</i> , <i>Daphne oleoides</i> , <i>Fraxinus ornus</i> , <i>Juniperus communis</i> , <i>Ostrya carpinifolia</i> , <i>Prunus mahaleb</i> , <i>P. spinosa</i> , <i>Pyrus amygdaliformis</i> , <i>P. pyraeaster</i> , <i>Rosa agrestis</i> , <i>Rubus ulmifolius</i>	
Πόες: <i>Acinos suaveolens</i> , <i>Alyssum montanum</i> subsp. <i>repens</i> , <i>Astragalus angustifolius</i> , <i>Dorycnium pentaphyllum</i> subsp. <i>herbaceum</i> , <i>Euphorbia myrsinites</i> , <i>Hippocrepis comosa</i> , <i>Inula oculus-christi</i> , <i>Lonicera etrusca</i> , <i>Ornithogalum montanum</i> , <i>Polygala nicaeensis</i> subsp. <i>mediterranea</i> , <i>Potentilla micrantha</i> , <i>Thymus longicaulis</i> , <i>Trifolium physodes</i> , <i>T. pignanti</i>	
Φυτά που χρήζουν προστασίας: <i>Achillea setacea</i> , <i>Aethionema saxatile</i> subsp. <i>graecum</i> , <i>Anacamptis pyramidalis</i> , <i>Anthyllis vulneraria</i> subsp. <i>bulgarica</i> , <i>Centaurea alba</i> subsp. <i>brunnea</i> , <i>Corydalis solida</i> subsp. <i>incisa</i> , <i>Erysimum cephalonicum</i> , <i>Gagea pratensis</i> , <i>Galium oreophilum</i> , <i>Juniperus foetidissima</i> , <i>Malabaila involucrata</i> , <i>Orchis morio</i> , <i>O. quadripunctata</i> , <i>Salvia amplexicaulis</i> , <i>Saxifraga glabella</i> , <i>Scabiosa tenuis</i> , <i>Trifolium dalmaticum</i> , <i>T. medium</i> subsp. <i>balcanicum</i>	
Φαρμακευτικά φυτά: <i>Agrimonia eupatoria</i> , <i>Ceterach officinarum</i> , <i>Cichorium intybus</i> , <i>Hedera helix</i> , <i>Helleborus odoratus</i> subsp. <i>cyclophyllus</i> , <i>Buglossoides arvensis</i> , <i>Muscari neglectum</i> , <i>Nigella arvensis</i> , <i>Plantago lanceolata</i> , <i>Pteridium aquilinum</i> , <i>Scorzonera laciniata</i> , <i>Sedum acre</i> , <i>Taraxacum</i> sp., <i>Teucrium chamaedrys</i> , <i>Viola odorata</i>	

ΣΚΑΛΑ ΒΡΑΔΕΤΟΥ - Περιοχή 2 (Π2)

Υψόμετρο: 1199-1289 m	
Συντεταγμένες: 39°53.46' / 20°47.06' έως 39°53.39' / 20°47.07'	
Ενδιαφέροντα στοιχεία: Θέα	
Τύποι οικοτόπων: Ψευδομακκί (5350), Ασβεστολιθικά βραχώδη πρανή (8210)	
<p><u>Αντιπροσωπευτικά/Άφθονα taxa</u></p> <p>Δέντρα/Θάμνοι: <i>Carpinus orientalis</i>, <i>Clematis flammula</i>, <i>Cornus mas</i>, <i>C. sanguinea</i>, <i>Daphne oleoides</i>, <i>Fraxinus ornus</i>, <i>Juniperus foetidissima</i>, <i>J. oxycedrus</i>, <i>Quercus coccifera</i>, <i>Ostrya carpinifolia</i>, <i>Pistacia terebinthus</i></p> <p>Πόες: <i>Acinos alpinus</i> subsp. <i>meridionalis</i>, <i>Alyssum montanum</i> subsp. <i>repens</i>, <i>Anchusa officinalis</i>, <i>Arabis alpina</i> subsp. <i>caucasica</i>, <i>Bellis annua</i> subsp. <i>annua</i>, <i>Helianthemum nummularium</i> subsp. <i>tomentosum</i>, <i>Knautia integrifolia</i>, <i>Lotus corniculatus</i>, <i>Melica ciliata</i>, <i>Ornithogalum montanum</i>, <i>Petrorhagia prolifera</i>, <i>Phlomis fruticosa</i>, <i>Poa bulbosa</i>, <i>Sedum album</i>, <i>Sideritis montana</i> subsp. <i>montana</i>, <i>Valerianella coronata</i></p>	
<p>Φυτά που χρήζουν προστασίας: <i>Acanthus balcanicus</i>, <i>Achillea holosericea</i>, <i>Aethionema saxatile</i> subsp. <i>graecum</i>, <i>Anthyllis vulneraria</i> subsp. <i>bulgarica</i>, <i>Campanula sparsa</i> subsp. <i>frivaldskyi</i>, <i>Centaurea grisebachii</i>, <i>Dianthus cruentus</i>, <i>Erysimum cephalonicum</i>, <i>Galium oreophilum</i>, <i>Hypericum rumeliacum</i> subsp. <i>apollinis</i>, <i>Orchis quadripunctata</i>, <i>Petrorhagia illyrica</i> subsp. <i>illyrica</i>, <i>Saxifraga federici-augusti</i> subsp. <i>federici-augusti</i>, <i>S. glabella</i>, <i>S. marginata</i>, <i>Scutellaria rupestris</i> subsp. <i>adenotricha</i>, <i>Stipa pennata</i> subsp. <i>pulcherrima</i>, <i>Trifolium dalmaticum</i>, <i>T. medium</i> subsp. <i>balcanicum</i>, <i>T. pignanii</i>, <i>Trigonella graeca</i></p> <p>Φαρμακευτικά φυτά: <i>Artemisia absinthium</i>, <i>Ceterah officinarum</i>, <i>Crupina vulgaris</i>, <i>Helleborus odorus</i> subsp. <i>cyclophyllus</i>, <i>Hypericum perforatum</i>, <i>Potentilla detomasii</i>, <i>Pteridium aquilinum</i>, <i>Salvia officinalis</i>, <i>Sedum acre</i>, <i>Taraxacum</i> sp., <i>Teucrium chamaedrys</i>, <i>Teucrium polium</i>, <i>Viola odorata</i></p>	

ΣΚΑΛΑ ΒΡΑΔΕΤΟΥ - Περιοχή 3 (Π3)

<p>Υψόμετρο: 1130-1199 m</p>	
<p>Συντεταγμένες: 39°53.39' / 20°47.07' έως 39°53.37' / 20°47.09'</p>	
<p>Ενδιαφέροντα στοιχεία: Αρχιτεκτονική της Σκάλας, απότομες κλίσεις</p>	
<p>Τύποι οικοτόπων: Ψευδομακκί (5350), Ασβεστολιθικά βραχώδη πρανή (8210)</p>	
<p><u>Αντιπροσωπευτικά/Άφθονα taxa</u></p>	
<p>Δέντρα/Θάμνοι: <i>Clematis vitalba</i>, <i>Coronilla emerus</i>, <i>Fraxinus ornus</i>, <i>Juniperus oxycedrus</i>, <i>Pistacia terebinthus</i>, <i>Quercus coccifera</i>, <i>Rhamnus alaternus</i></p>	
<p>Πόες: <i>Ajuga chamaepitys</i>, <i>Anchusa officinalis</i>, <i>Arabis alpina</i> subsp. <i>caucasica</i>, <i>Bellis annua</i> subsp. <i>annua</i>, <i>Cerinth minor</i> subsp. <i>auriculata</i>, <i>Convolvulus cantabrica</i>, <i>Crepis dioscoridis</i>, <i>Echinops ritro</i>, <i>Eryngium amethystinum</i>, <i>Petrorhagia prolifera</i>, <i>Poa bulbosa</i>, <i>Sanguisorba minor</i> subsp. <i>muricata</i>, <i>Sideritis montana</i> subsp. <i>montana</i>, <i>Silene italica</i>, <i>Valerianella coronata</i></p>	
<p>Φυτά που χρήζουν προστασίας: <i>Acanthus balcanicus</i>, <i>Aethionema saxatile</i> subsp. <i>graecum</i>, <i>Anchusa officinalis</i>, <i>Anthemis cretica</i> subsp. <i>columnae</i>, <i>Anthyllis vulneraria</i> subsp. <i>bulgarica</i>, <i>A. vulneraria</i> subsp. <i>pulchella</i>, <i>Centaurea pawlowskii</i>, <i>Cyclamen graecum</i>, <i>Delphinium balcanicum</i>, <i>Erysimum cephalonicum</i>, <i>Galium oreophilum</i>, <i>Hypericum rumeliacum</i> subsp. <i>apollinis</i>, <i>Malabaila involucrata</i>, <i>Nepeta spruneri</i>, <i>Ophrys cornuta</i>, <i>Orchis quadripunctata</i>, <i>O. tridentata</i> subsp. <i>tridentata</i>, <i>Ornithogalum oligophyllum</i>, <i>Ranunculus psilostachys</i>, <i>Scutellaria rupestris</i> subsp. <i>adenotricha</i>, <i>Stachys menthifolia</i>, <i>Stipa pennata</i> subsp. <i>pulcherrima</i></p>	
<p>Φαρμακευτικά φυτά: <i>Allium sphaerocephalum</i>, <i>Ceterah officinarum</i>, <i>Helleborus odoratus</i> subsp. <i>cyclophyllum</i>, <i>Lactuca viminea</i> subsp. <i>ramosissima</i>, <i>Micromeria juliana</i>, <i>Origanum vulgare</i> subsp. <i>hirtum</i>, <i>Salvia officinalis</i>, <i>Salvia sclarea</i>, <i>Teucrium polium</i>, <i>Valeriana officinalis</i></p>	

ΣΚΑΛΑ ΒΡΑΔΕΤΟΥ - Περιοχή 4 (Π4)

Υψόμετρο: 1080-1199 m	
Συντεταγμένες: 39°53.37' / 20°47.09' έως 39°53.38' / 20°47.16'	
Ενδιαφέροντα στοιχεία: θέα προς τα γεφύρια της Σκάλας, σπηλιά - «ξενοδοχείο του Αποστόλη»	
Τύπος οικοτόπου: Ψευδομακκί (5350)	

Αντιπροσωπευτικά/Άφθονα taxa

Δέντρα/Θάμνοι: *Carpinus orientalis*, *Clematis vitalba*, *Cornus mas*, *C. sanguinea*, *Fraxinus ornus*, *Juniperus oxycedrus*, *Phlomis fruticosa*, *Pistacia terebinthus*, *Quercus coccifera*, *Rosa pulverulenta*, *Rubus ulmifolius*

Πόες: *Allium guttatum* subsp. *sardoum*, *Anchusa officinalis*, *Arabis alpina* subsp. *caucasica*, *Asphodeline lutea*, *Bellis annua* subsp. *annua*, *Cerinthe minor* subsp. *auriculata*, *Convolvulus cantabrica*, *Crepis dioscoridis*, *Echinops ritro*, *Helianthemum nummularium* subsp. *tomentosum*, *Knautia integrifolia*, *Lamium garganicum* subsp. *laevigatum*, *Petrorhagia prolifera*, *Poa bulbosa*, *Sanguisorba minor* subsp. *muricata*, *Saponaria calabrica*, *Sideritis montana* subsp. *montana*, *Silene italica*

Φυτά που χρήζουν προστασίας: *Acanthus balcanicus*, *Acinos alpinus* subsp. *majoranifolius*, *Aethionema saxatile* subsp. *graecum*, *Asperula aristata* subsp. *condensata*, *Aurinia saxatilis* subsp. *orientalis*, *Campanula sparsa* subsp. *frivaldskyi*, *C. sparsa* subsp. *sparsa*, *Cephalaria ambrosioides*, *Dianthus cruentus*, *Haplophyllum coronatum*, *Lilium candidum*, *Malabaila involucrata*, *Orchis morio*, *O. tridentata* subsp. *tridentata*, *Ornithogalum oligophyllum*, *Pteroccephalus perennis* subsp. *bellidifolius*, *Scabiosa tenuis*, *Scutellaria rupestris* subsp. *adenotricha*, *Stipa pennata* subsp. *pulcherrima*, *Trisetum flavescens* subsp. *tenuis*

Φαρμακευτικά φυτά: *Allium sphaerocephalum*, *Althaea officinalis*, *Asparagus acutifolius*, *Corylus avellana*, *Helleborus odoratus* subsp. *cyclophyllus*, *Iris germanica*, *Lactuca virosa*, *Micromeria juliana*, *Nigella arvensis*, *Portulaca oleracea*, *Psoralea bituminosa*, *Rhus coriaria*, *Salvia officinalis*, *S. sclarea*, *Valeriana officinalis*

ΣΚΑΛΑ ΒΡΑΔΕΤΟΥ - Περιοχή 5 (Π5)

<p>Υψόμετρο: 1064-1080 m</p>	
<p>Συντεταγμένες: 39°53.38' / 20°47.16' έως 39°53.37' / 20°47.19'</p>	
<p>Ενδιαφέροντα στοιχεία: Καπεσοβίτικο και Βραδετινό γεφύρι, γεωλογικός σχηματισμός Μονόξυλου</p>	
<p>Τύπος οικοτόπου: Δάση οστριάς, ανατολικού γαύρου και μεικτά θερμόφιλα δάση (925A)</p>	
<p><u>Αντιπροσωπευτικά/Άφθονα taxa</u></p> <p>Δέντρα/Θάμνοι: <i>Carpinus orientalis</i>, <i>Juniperus foetidissima</i>, <i>J. oxycedrus</i>, <i>Ostrya carpinifolia</i>, <i>Quercus cerris</i>, <i>Q. pubescens</i>, <i>Rosa pulverulenta</i>, <i>Rubus canescens</i></p> <p>Πόες: <i>Campanula sparsa</i> subsp. <i>sparsa</i>, <i>Clinopodium vulgare</i>, <i>Dorycnium pentaphyllum</i>, <i>Inula conyza</i>, <i>Lathyrus laxiflorus</i>, <i>Linum tenuifolium</i>, <i>Mentha longifolia</i>, <i>Origanum vulgare</i> subsp. <i>hirtum</i>, <i>Polygala nicaeensis</i>, <i>Potentilla micrantha</i>, <i>Primula vulgaris</i>, <i>Scabiosa crenata</i>, <i>Trifolium ochroleucon</i>, <i>Viola alba</i></p>	
<p>Φυτά που χρήζουν προστασίας: <i>Acanthus balcanicus</i>, <i>Aethionema saxatile</i> subsp. <i>graecum</i>, <i>Anthyllis vulneraria</i> subsp. <i>bulgarica</i>, <i>Asperula aristata</i> subsp. <i>condensata</i>, <i>A. chlorantha</i>, <i>Aurinia saxatilis</i> subsp. <i>orientalis</i>, <i>Campanula sparsa</i> subsp. <i>sparsa</i>, <i>Cephalaria ambrosioides</i>, <i>Cynoglottis barrelieri</i> subsp. <i>serpentinicola</i>, <i>Dianthus cruentus</i>, <i>Galium oreophilum</i>, <i>Hypericum rumeliacum</i> subsp. <i>apollinis</i>, <i>Lilium candidum</i>, <i>Nepeta spruneri</i>, <i>Orchis quadripunctata</i>, <i>O. tridentata</i> subsp. <i>tridentata</i>, <i>Ornithogalum oligophyllum</i>, <i>Pterocephalus perennis</i> subsp. <i>bellidifolius</i>, <i>Scabiosa tenuis</i>, <i>Scutellaria rupestris</i> subsp. <i>adenotricha</i>, <i>Stipa pennata</i> subsp. <i>pulcherrima</i>, <i>Trifolium pignantii</i>, <i>Veronica chamaedrys</i> subsp. <i>chamaedryoides</i></p>	
<p>Φαρμακευτικά φυτά: <i>Allium sphaerocephalum</i>, <i>Ceterach officinarum</i>, <i>Cichorium intybus</i>, <i>Cistus incanus</i>, <i>Corylus avellana</i>, <i>Hedera helix</i>, <i>Iris germanica</i>, <i>Mentha longifolia</i>, <i>Micromeria Juliana</i>, <i>Origanum vulgare</i> subsp. <i>hirtum</i>, <i>Primula vulgaris</i>, <i>Pteridium aquilinum</i>, <i>Rhus coriaria</i>, <i>Salvia sclarea</i>, <i>Tanacetum vulgare</i>, <i>Teucrium chamaedrys</i>, <i>T. polium</i>, <i>Verbascum phlomoides</i>, <i>Viola alba</i></p>	

ΣΚΑΛΑ ΒΡΑΔΕΤΟΥ - Περιοχή 6 (Π6)

<p>Υψόμετρο: 1093-1150</p>	
<p>Συντεταγμένες: 39°53.37' / 20°47.19' έως 39°53.23' / 20°47.10'</p>	
<p>Ενδιαφέροντα στοιχεία: θέα της Σκάλας στην απέναντι πλαγιά του Βραδέτου</p>	
<p>Τύπος οικοτόπου: Χέρσες εκτάσεις με φτέρη (5150)</p>	
<p><u>Αντιπροσωπευτικά/Άφθονα taxa</u></p> <p>Δέντρα/Θάμνοι: <i>Carpinus orientalis</i>, <i>Daphne oleoides</i>, <i>Juniperus oxycedrus</i>, <i>Quercus pubescens</i>, <i>Rosa pulverulenta</i>, <i>Rubus canescens</i>, <i>R. ulmifolius</i></p> <p>Πόες: <i>Clinopodium vulgare</i>, <i>Dactylis glomerata</i>, <i>Dianthus sylvestris</i>, <i>Dorycnium pentaphyllum</i>, <i>Fragaria vesca</i>, <i>Hippocrepis comosa</i>, <i>Inula conyza</i>, <i>Lathyrus laxiflorus</i>, <i>Linum tenuifolium</i>, <i>Ononis spinosa</i>, <i>Polygala nicaeensis</i>, <i>Primula vulgaris</i>, <i>Pteridium aquilinum</i>, <i>Scabiosa crenata</i>, <i>Trifolium ochroleucon</i>, <i>Viola alba</i></p> <p>Φυτά που χρήζουν προστασίας: <i>Anthyllis vulneraria</i> subsp. <i>pindicola</i>, <i>Asperula chlorantha</i>, <i>Aurinia saxatilis</i> subsp. <i>orientalis</i>, <i>Centaurea grisebachii</i>, <i>Dianthus viscidus</i>, <i>Hypericum rumeliacum</i> subsp. <i>apollinis</i>, <i>Lotus stenodon</i>, <i>Nepeta spruneri</i>, <i>Orchis morio</i>, <i>O. quadripunctata</i>, <i>Rosa arvensis</i>, <i>Scabiosa tenuis</i>, <i>Sideritis raeseri</i> subsp. <i>raeseri</i>, <i>Trifolium dalmaticum</i>, <i>T. pignanii</i>, <i>Veronica chamaedrys</i> subsp. <i>chamaedryoides</i></p> <p>Φαρμακευτικά φυτά: <i>Agrimonia eupatoria</i>, <i>Centaureum erythraea</i>, <i>Fragaria vesca</i>, <i>Hedera helix</i>, <i>Helleborus cyclophyllus</i> subsp. <i>odorus</i>, <i>Hypericum perforatum</i>, <i>Mentha longifolia</i>, <i>Ononis spinosa</i>, <i>Origanum vulgare</i> subsp. <i>hirtum</i>, <i>Primula vulgaris</i>, <i>Scrophularia canina</i> subsp. <i>bicolor</i>, <i>Sideritis raeseri</i> subsp. <i>raeseri</i>, <i>Tussilago farfara</i>, <i>Viola alba</i></p>	

ΜΠΕΛΟΗ - Περιοχή Α (ΠΑ)

<p>Υψόμετρο: 1389-1402 m</p>	
<p>Συντεταγμένες: 39°54.20' / 20°45.57' έως 39°54.13' / 20°46.09'</p>	
<p>Ενδιαφέροντα στοιχεία: μπαλκόνι Μπελόης, θέα του φαραγγιού του Βίκου</p>	
<p>Τύπος οικοτόπου: Δάση οστριάς, ανατολικού γαύρου και μεικτά θερμόφιλα δάση (925A), Ασβεστολιθικά βραχώδη πρανή (8210)</p>	
<p><u>Αντιπροσωπευτικά/Αφθονα taxa</u></p> <p>Δέντρα/Θάμνοι: <i>Acer monspessulanum</i>, <i>Carpinus orientalis</i>, <i>Clematis vitalba</i>, <i>Cornus mas</i>, <i>C. sanguinea</i>, <i>Crataegus monogyna</i>, <i>Fraxinus ornus</i>, <i>J. oxycedrus</i>, <i>Ostrya carpinifolia</i>, <i>Quercus cerris</i>, <i>Rosa agrestis</i></p> <p>Πόες: <i>Alyssum montanum</i> subsp. <i>repens</i>, <i>Arabis sagittata</i>, <i>Astragalus angustifolius</i>, <i>Brachypodium pinnatum</i>, <i>Dorycnium pentaphyllum</i>, <i>Inula oculus-christi</i>, <i>Lotus corniculatus</i>, <i>Muscari neglectum</i>, <i>Orlaya daucorlaya</i>, <i>Ornithogalum montanum</i>, <i>Stachys germanica</i> subsp. <i>heldreichii</i>, <i>Thymus longicaulis</i></p> <p>Φυτά που χρήζουν προστασίας: <i>Aethionema saxatile</i> subsp. <i>graecum</i>, <i>Anacamptis pyramidalis</i>, <i>Anthyllis vulneraria</i> subsp. <i>bulgarica</i>, <i>Anthyllis vulneraria</i> subsp. <i>pindicola</i>, <i>Campanula sparsa</i> subsp. <i>sphaerothrix</i>, <i>C. versicolor</i>, <i>Digitalis ferruginea</i>, <i>Erysimum cephalonicum</i>, <i>Galium oreophilum</i>, <i>Geranium macrostylum</i>, <i>Linaria peloponnesiaca</i> var. <i>parnassica</i>, <i>Linum hologynum</i>, <i>Malabaila involucrata</i>, <i>Malcolmia orsiniana</i> subsp. <i>serbica</i>, <i>Minuartia verna</i> subsp. <i>collina</i>, <i>Orchis quadripunctata</i>, <i>Pteroccephalus perennis</i> subsp. <i>bellidifolius</i>, <i>Silene parnassica</i> subsp. <i>parnassica</i>, <i>Stachys germanica</i> subsp. <i>heldreichii</i>, <i>Trifolium dalmaticum</i>, <i>T. medium</i> subsp. <i>balcanicum</i></p> <p>Φαρμακευτικά φυτά: <i>Achillea millefolium</i>, <i>Artemisia absinthium</i>, <i>Ceterah officinarum</i>, <i>Digitalis ferruginea</i>, <i>Euphrasia liburnica</i>, <i>Hypericum perforatum</i>, <i>Juglans regia</i>, <i>Plantago lanceolata</i>, <i>Sambucus nigra</i>, <i>Thymus longicaulis</i>, <i>Umbilicus luteus</i>, <i>Urtica dioica</i>, <i>Valeriana officinalis</i></p>	

ΜΠΕΛΟΗ - Περιοχή Β (ΠΒ)

Υψόμετρο: 1402-1408 m	
Συντεταγμένες: 39°54.13' / 20°46.09' έως 39°54.13' / 20°46.10'	
Ενδιαφέροντα στοιχεία: θέα	
Τύπος οικοτόπου: Σχηματισμοί με αρκείθους (5210)	

Αντιπροσωπευτικά/Άφθονα taxa

Δέντρα/Θάμνοι: *Acer monspessulanum*, *Carpinus orientalis*, *Fraxinus ornus*, *Juniperus communis*, *J. communis* subsp. *nana*, *J. foetidissima*, *J. oxycedrus*, *Ostrya carpinifolia*, *Prunus mahaleb*, *P. spinosa*

Πόες: *Alyssum montanum* subsp. *repens*, *Arabis sagittata*, *Arenaria leptoclados*, *Astragalus angustifolius*, *Brachypodium pinnatum*, *Dorycnium pentaphyllum*, *Inula oculus-christi*, *Lotus corniculatus*, *Muscari neglectum*, *Orlaya daucorlaya*, *Ornithogalum montanum*, *Pteridium aquilinum*, *Stachys germanica* subsp. *heldreichii*, *Thymus longicaulis*

Φυτά που χρήζουν προστασίας: *Aethionema saxatile* subsp. *graecum*, *Anacamptis pyramidalis*, *Anthyllis vulneraria* subsp. *bulgarica*, *A. vulneraria* subsp. *pindicola*, *Campanula sparsa* subsp. *frivaldskyi*, *C. versicolor*, *Dianthus cruentus*, *Digitalis ferruginea*, *Erysimum cephalonicum*, *Fritillaria thessala* subsp. *ionica*, *Galium oreophilum*, *Geranium macrostylum*, *G. subcaulescens*, *Linum hologynum*, *Malabaila involucrata*, *Malcolmia orsiniana* subsp. *serbica*, *Minuartia verna* subsp. *collina*, *Orchis quadripunctata*, *Pterocephalus perennis* subsp. *bellidifolius*, *Scabiosa tenuis*, *Stachys germanica* subsp. *heldreichii*, *Trifolium dalmaticum*, *Trifolium medium* subsp. *balcanicum*

Φαρμακευτικά φυτά: *Achillea millefolium*, *Artemisia absinthium*, *Ceterah officinarum*, *Digitalis ferruginea*, *Euphrasia liburnica*, *Hypericum perforatum*, *Juglans regia*, *Plantago lanceolata*, *Sambucus nigra*, *Thymus longicaulis*, *Umbilicus luteus*, *Valeriana officinalis*

ΜΠΕΛΟΗ - Περιοχή Γ (ΠΓ)

<p>Υψόμετρο: 1392-1408 m</p>	
<p>Συντεταγμένες: 39°54.13' / 20°46.10' έως 39°54.14' / 20°46.20'</p>	
<p>Ενδιαφέροντα στοιχεία: θέα</p>	
<p>Τύπος οικοτόπου: Νοτιο-ανατολικές υπο-Μεσογειακές λόχμες φυλλοβόλων (5160)</p>	
<p><u>Αντιπροσωπευτικά/Άφθονα taxa</u></p> <p>Δέντρα/Θάμνοι: <i>Cornus mas</i>, <i>Crataegus monogyna</i>, <i>Pyrus amygdaliformis</i>, <i>P. pyraster</i>, <i>Prunus mahaleb</i>, <i>Rosa agrestis</i></p> <p>Πόες: <i>Acinos alpinus meridionalis</i>, <i>Alyssum montanum</i> subsp. <i>repens</i>, <i>Asphodeline lutea</i>, <i>Dorycnium pentaphyllum</i>, <i>Eryngium amethystinum</i>, <i>Hippocrepis comosa</i>, <i>Inula oculus-christi</i>, <i>Lotus corniculatus</i>, <i>Parentucellia latifolia</i>, <i>Prunella laciniata</i>, <i>Pteridium aquilinum</i>, <i>Stachys germanica</i> subsp. <i>heldreichii</i>, <i>Thymus longicaulis</i></p>	
<p>Φυτά που χρήζουν προστασίας: <i>Achillea setacea</i>, <i>Aegilops neglecta</i>, <i>Allium guttatum</i> subsp. <i>sardoum</i>, <i>Anchusa thessala</i>, <i>Campanula sparsa</i> subsp. <i>frivaldskyi</i>, <i>Centaurea alba</i> subsp. <i>albanica</i>, <i>Cirsium appendiculatum</i>, <i>Dianthus viscidus</i>, <i>Erysimum cephalonicum</i>, <i>Galium oreophilum</i>, <i>Hieracium cymosum</i> subsp. <i>heldreichianum</i>, <i>Orchis morio</i>, <i>O. quadripunctata</i>, <i>Ornithogalum refractum</i>, <i>Petrohragia illyrica</i> subsp. <i>illyrica</i>, <i>Satureja horvatii</i> subsp. <i>macrophylla</i>, <i>Stachys germanica</i> subsp. <i>heldreichii</i>, <i>Stipa pennata</i> subsp. <i>pulcherrima</i>, <i>Verbascum epixanthinum</i></p>	
<p>Φαρμακευτικά φυτά: <i>Achillea millefolium</i>, <i>Allium sphaerocephalum</i>, <i>Cichorium intybus</i>, <i>Euphrasia liburnica</i>, <i>Mentha longifolia</i>, <i>Nigella arvensis</i>, <i>Plantago lanceolata</i>, <i>Pteridium aquilinum</i>, <i>Teucrium polium</i></p>	

ΜΠΕΛΟΗ - Περιοχή Δ (ΠΔ)

Υψόμετρο: 1388-1392 m	
Συντεταγμένες: 39°54.14' / 20°46.20' έως 39°54.13' / 20°46.25'	
Ενδιαφέροντα στοιχεία: θέα	
Τύπος οικοτόπου: Σχηματισμοί με αρκεύθους (5210)	

Αντιπροσωπευτικά/Άφθονα taxa

Δέντρα/Θάμνοι: *Cornus mas*, *Crataegus monogyna*, *Juniperus communis*, *J. communis* subsp. *nana*, *J. foetidissima*, *J. oxycedrus*

Πόες: *Acinos alpinus* subsp. *meridionalis*, *Alyssum montanum* subsp. *repens*, *Asphodeline lutea*, *Astragalus angustifolius*, *Bellis annua* subsp. *annua*, *Dactylis glomerata*, *Dorycnium pentaphyllum* subsp. *herbaceum*, *Eryngium amethystinum*, *Euphorbia myrsinites*, *Hippocrepis comosa*, *Inula oculus-christi*, *Knautia integrifolia*, *Lotus corniculatus*, *Muscari neglectum*, *Polygala nicaeensis* subsp. *mediterranea*, *Sanguisorba minor* subsp. *muricata*, *Trifolium physodes*

Φυτά που χρήζουν προστασίας: *Acinos alpinus* subsp. *majoranifolius*, *Allium flavum* subsp. *flavum*, *Anacamptis pyramidalis*, *Anchusa thessala*, *Centaurea alba* subsp. *albanica*, *C. grisebachii*, *Dianthus cruentus*, *Fritillaria thessala* subsp. *ionica*, *Gagea pratensis*, *Galium oreophilum*, *Geranium macrostylum*, *Helleborus odoratus* subsp. *cyclophyllus*, *Ophrys mammosa* group, *Orchis quadripunctata*, *O. tridentata*, *O. ustulata*, *Ornithogalum refractum*, *Scabiosa tenuis*, *Stachys germanica* subsp. *heldreichii*, *Stipa pennata* subsp. *pulcherrima*

Φαρμακευτικά φυτά: *Agrimonia eupatoria*, *Ceterach officinarum*, *Cichorium intybus*, *Crupina vulgaris*, *Helleborus cyclophyllus* subsp. *odoratus*, *Hypericum perforatum*, *Lactuca viminea* subsp. *ramosissima*, *Buglossoides arvensis*, *Mentha spicata*, *Plantago lanceolata*, *Taraxacum* sp., *Teucrium polium*, *Thymus longicaulis*, *Trifolium* sp., *Verbascum phlomoides*, *Viola odorata*, *Viscum album*

ΜΠΕΛΟΗ - Περιοχή Ε (ΠΕ)

Υψόμετρο: 1371-1388 m	
Συντεταγμένες: 39°54.13' / 20°46.25' έως 39°54.06' / 20°46.37'	
Ενδιαφέροντα στοιχεία: θέα	
Τύπος οικοτόπου: Νοτιο-ανατολικές υπο-Μεσογειακές λόχμες φυλλοβόλων (5160)	

Αντιπροσωπευτικά/Άφθονα taxa

Δέντρα/Θάμνοι: *Cornus mas*, *Crataegus monogyna*, *Fraxinus ornus*, *Juniperus oxycedrus*, *Prunus mahaleb*, *Pyrus amygdaliformis*, *P. pyraeaster*

Πόες: *Acinos alpinus* subsp. *meridionalis*, *Alyssum montanum* subsp. *repens*, *Asphodeline lutea*, *Astragalus angustifolius*, *Bellis annua* subsp. *annua*, *Dactylis glomerata*, *Dorycnium pentaphyllum* subsp. *herbaceum*, *Eryngium amethystinum*, *Euphorbia myrsinites*, *Hippocrepis comosa*, *Inula oculus-christi*, *Knautia integrifolia*, *Lotus corniculatus*, *Muscari neglectum*, *Polygala nicaeensis* subsp. *mediterranea*, *Sanguisorba minor* subsp. *muricata*, *Trifolium physodes*

Φυτά που χρήζουν προστασίας: *Acinos alpinus* subsp. *majoranifolius*, *Allium flavum* subsp. *flavum*, *Anacamptis pyramidalis*, *Anchusa thessala*, *Centaurea alba* subsp. *albanica*, *C. grisebachii*, *Dactylorhiza sambucina*, *Dianthus cruentus*, *Digitalis ferruginea*, *Gagea pratensis*, *Galium oreophilum*, *Geranium macrostylum*, *Helleborus odoratus* subsp. *cyclophyllus*, *Malcolmia orsiniana* subsp. *serbica*, *Ophrys helenae*, *Orchis quadripunctata*, *Ornithogalum refractum*, *Salvia amplexicaulis*, *Scabiosa tenuis*, *Silene fabarioides*, *Stachys germanica* subsp. *heldreichii*, *Stipa pennata* subsp. *pulcherrima*, *Verbascum speciosum* subsp. *megaphlomos*, *Viola epirota*

Φαρμακευτικά φυτά: *Agrimonia eupatoria*, *Ceterach officinarum*, *Cichorium intybus*, *Crupina vulgaris*, *Digitalis ferruginea*, *Helleborus cyclophyllus* subsp. *odoratus*, *Hypericum perforatum*, *Lactuca viminea* subsp. *ramosissima*, *Buglossoides arvensis*, *Mentha spicata*, *Plantago lanceolata*, *Taraxacum* sp., *Teucrium polium*, *Thymus longicaulis*, *Trifolium* sp., *Tussilago farfara*, *Verbascum phlomoides*, *Viola odorata*, *Viscum album*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα 70 taxa που βρέθηκαν στην παρούσα εργασία και αποτελούν νέες αναφορές για την ευρύτερη περιοχή του όρους Τύμφη, καθώς και οι περιοχές από τις οποίες συλλέχθηκαν.

Taxon	Περιοχή
<i>Aegilops neglecta</i>	ΠΒ
<i>Allium ampeloprasum</i>	Π3, Π5
<i>Allium sphaerocephalon</i> subsp. <i>sphaerocephalon</i>	Π3, Π4, Π5, ΠΒ
<i>Althaea officinalis</i>	Π4
<i>Anchusa arvensis</i> subsp. <i>arvensis</i>	Π5
<i>Anchusa thessala</i>	ΠΒ, ΠΓ
<i>Anthemis cretica</i> subsp. <i>columnae</i>	Π3
<i>Arenaria leptoclados</i>	Π5, ΠΑ
<i>Bellis annua</i> subsp. <i>annua</i>	Π1, Π2, Π3, Π4, Π5, Π6, ΠΒ, ΠΓ
<i>Campanula sparsa</i> subsp. <i>frivaldskyi</i>	Π2, Π4, ΠΑ, ΠΒ
<i>Campanula sparsa</i> subsp. <i>sparsa</i>	Π4, Π5
<i>Carthamus lanatus</i> subsp. <i>lanatus</i>	ΠΒ
<i>Centaurea alba sensu lato</i>	ΠΑ
<i>Centaurea alba</i> subsp. <i>albanica</i>	ΠΒ, ΠΓ
<i>Centaurea alba</i> subsp. <i>brunnea</i>	Π1
<i>Cephalorrhynchus tuberosus</i>	Π1
<i>Cistus incanus</i> subsp. <i>incanus</i>	Π5
<i>Cyclamen graecum</i>	Π3
<i>Delphinium balcanicum</i>	Π3
<i>Desmazeria rigida</i>	Π5
<i>Dianthus deltoides</i> subsp. <i>deltoides</i>	ΠΑ
<i>Epilobium lanceolatum</i>	Π6
<i>Gagea pratensis</i>	Π1, ΠΓ

(Συνεχίζεται)

(Συνέχεια)

Taxon	Περιοχή
<i>Geranium dissectum</i>	Π2, Π3
<i>Geranium molle</i> subsp. <i>molle</i>	Π3, ΠΓ
<i>Hieracium pilosella</i> subsp. <i>micradenium</i>	Π1, Π6, ΠΑ, ΠΓ
<i>Inula verbascifolia</i>	Π6
<i>Lactuca virosa</i>	Π4
<i>Leontodon cichoraceus</i>	Π5
<i>Lilium candidum</i>	Π4, Π5
<i>Linum catharticum</i>	ΠΑ
<i>Linum hologynum</i>	ΠΑ
<i>Lolium rigidum</i> subsp. <i>rigidum</i>	Π1, ΠΑ
<i>Muscari comosum</i>	Π4
<i>Myosotis stricta</i>	ΠΒ
<i>Odontites verna</i> subsp. <i>serotina</i>	Π5, Π6
<i>Oóxipordum illyricum</i>	Π2, ΠΑ
<i>Ophrys cornuta</i>	Π3
<i>Ophrys helenae</i>	ΠΓ
<i>Ophrys mammosa</i> group	ΠΓ
<i>Orchis morio</i>	Π1, Π4, Π6, ΠΒ
<i>Orchis quadripunctata</i>	Π1, Π2, Π3, Π5, Π6, ΠΑ, ΠΒ, ΠΓ
<i>Ornithogalum montanum</i>	Π1, Π2, ΠΑ
<i>Ornithogalum refractum</i>	ΠΒ, ΠΓ
<i>Orobanche alba</i>	Π4
<i>Orobanche caryophyllacea</i>	Π3
<i>Orobanche lutea</i>	Π1, Π2, ΠΑ, ΠΒ, ΠΓ
<i>Orobanche major</i>	Π4
<i>Picris hieracioides</i> subsp. <i>hieracioides</i>	Π5, Π6
<i>Picris pauciflora</i>	Π4

(Συνεχίζεται)

(Συνέχεια)

Taxon	Περιοχή
<i>Poa compressa</i>	Π5, ΠΑ
<i>Portulaca oleracea</i> subsp. <i>oleracea</i>	Π4
<i>Potentilla detommasii</i>	Π2, Π4, ΠΑ, ΠΓ
<i>Primula vulgaris</i>	Π5, Π6
<i>Prunus mahaleb</i>	Π1, Π2, ΠΑ, ΠΒ, ΠΓ
<i>Prunus spióxisa</i>	Π1, Π2, ΠΑ
<i>Pyrus pyraister</i>	Π1, Π2, ΠΒ, ΠΓ
<i>Ranunculus neapolitanus</i>	Π1, Π2
<i>Rhamnus alaternus</i>	Π3
<i>Rhus coriaria</i>	Π4, Π5
<i>Scorzonera laciniata</i>	Π1, ΠΒ, ΠΓ
<i>Secale montanum</i>	Π2, ΠΑ
<i>Sedum ochroleucum</i>	ΠΑ
<i>Sherardia arvensis</i>	ΠΓ
<i>Tanacetum corymbosum</i>	Π5
<i>Tragopogon crocifolius</i> subsp. <i>samaritani</i>	Π1, Π2, Π5, ΠΑ, ΠΒ, ΠΓ
<i>Trigonella graeca</i>	Π2
<i>Tussilago farfara</i>	Π6, ΠΓ
<i>Umbilicus luteus</i>	ΠΑ
<i>Viola odorata</i>	Π1, Π2, ΠΓ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα φαρμακευτικά φυτά που εντοπίστηκαν από τα δύο Χειρόγραφα και την σχετική βιβλιογραφία, μαζί με την κοινή τους ονομασία ή την ονομασία με την οποία βρέθηκαν. Ακόμη σημειώνεται εάν το κάθε taxon βρέθηκε κατά την παρούσα εργασία.

Taxon	Κοινό όνομα ή ονομασία πηγής	Πηγή	Βρέθηκε
<i>Acanthus balcanicus</i>		Vokou <i>et al.</i> (1993)	ναι
<i>Acanthus longifolius</i>	αγριοαγκινάρα, απούρανη	Γκανιάτσας (1974)	όχι
<i>Acer pseudoplatanus</i>	σφένδαμνος	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Achillea millefolium</i>	αγριαψιθιά, άχιλλειον χόρτον	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Aconitum napellus</i>	ακόνιτον	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Acorus calamus</i>	κάλαμος αρωματικός, άκορον	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Adiantum capillus-veneris</i>	πολυτρίχι, μαλλότριχα, σκορπίδι, μαλόχορτον	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Aesculus hippocastanum</i>	αγριοκαστανιά, πικροκαστανιά	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Agrimonia eupatoria</i>	φονόχορτο, ασπροσάκι, αγρημόνια	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Alchemilla sp.</i>	Alchimilla	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Alliaria petiolata</i>	αγριόβρουβα	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Allium cepa</i>		Malamas & Marselos (1992)	όχι
<i>Allium sphaerocephalum</i>	φιδόχορτο, φιδοχόρτι	Malamas & Marselos (1992)	ναι
<i>Althaea officinalis</i>	αλθαία, δενδρομολόχα, ροδαλθέα	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Ambrosia sp.</i>	Ambrosia	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Anagallis sp.</i>	Anagallis	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Anethum graveolens</i>	άνιθος	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Angelica sylvestris</i>	αγγελική	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι

(Συνεχίζεται)

(Συνέχεια)

Taxon	Κοινό όνομα ή ονομασία πηγής	Πηγή	Βρέθηκε
<i>Apium graveolens</i>	σέληνον	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Arbutus unedo</i>	κομορέα	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Arctostaphylos uva-ursi</i>	αρκτοκούμαρο	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Aristolochia clematitis</i>	αμπελοκλάδι, αριστολόχιον	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Aristolochia sp.</i>	αριστολοχία μακρών, αριστολοχία στρογγυλή	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Armeria sp.</i>	χαμαιπύτιος	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Artemisia absinthium</i>	αψιθιά, αψίνθιον, αρτεμησία, αβρότανος, επτάφυλλον	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Artemisia vulgare</i>	μεγάλη αψιθιά	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Arum italicum</i>	δρακοντιά	Λαζαρίδης (1986)	όχι
<i>Arum maculatum</i>		Malamas & Marselos (1992)	όχι
<i>Arum sp.</i>	άρο	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Asparagus acutifolius</i>	αγριοσπαράγγι, κατσαγρέλλα	Vokou <i>et al.</i> (1993)	ναι
<i>Asplenium scolopendrium</i>		Malamas & Marselos (1992)	όχι
<i>Astragalus angustifolius</i>	τραγάκανθον	Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Atropa belladonna</i>	Ευθαλία, η ωραία γυνή	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Avena sp.</i>	Avena, βρώμι	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Berberis sp.</i>	Berberis	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Borago officinalis</i>	μποράτζι, μποράντζινα, αρμπέτης	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Brassica sp.</i>	Brassica	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Bryonia cretica subsp. dioica</i>	φαρμακιά, αγριόκλημα, αμπελορίδα, βρυονία	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Buxus sempervirens</i>	πυξάριον	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Calamintha sp.</i>	καλαμίνθα	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Calendula arvensis</i>	Calendula	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Calystegia sepium</i>	κωνάκια, περιπλοκάδα, καμπανέλες	Vokou <i>et al.</i> (1993), Γκανιάτσας (1974)	όχι
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	αγριοκαρδαμούδα, τζουρκάς	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Castanea sativa</i>	καστανέα	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Centaurea cyanus</i>	κύανος	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι

(Συνεχίζεται)

(Συνέχεια)

Taxon	Κοινό όνομα ή ονομασία πηγής	Πηγή	Βρέθηκε
<i>Centaurea</i> sp.	κενταύριον	Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Centaureum erythraea</i>	αλόη θερμόχορτο	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Ceratonia siliqua</i>	ξυλοκέρατα	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Ceterah officinarum</i>	σκορπίδι	Vokou <i>et al.</i> (1993)	ναι
<i>Chamomilla recutita</i>	χαμόμηλο	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Chelidonium majus</i>	χελιδονόχορτο, χελιδόνη, χελιδωνόχορτον μέγα, χελιδώνιον μεγάλο	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Cichorium intybus</i>	ραδίκι, πικραλίδι, πικροράδικο, αντίδιον	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Cinchoma pubescens</i>	κίννα	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Cistus incanus</i>	κύστος Λύδων, λάδανον	Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Clematis vitalba</i>	αγράμπελη, χελιδρονιά, λευκάμπελος	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Cochlearia officinalis</i>	κοχλιαρία	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Conium maculatum</i>	μαγκούτα, βρωμούσα, καρπούσα, αμάραγος	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Consolida</i> sp.	<i>Consolida minore</i>	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Convallaria</i> sp.	λίλιο κονβάλιο	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Cornus mas</i>	κρανιά	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Cornus sanguinea</i>	ροδόδεντρον	Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Coronilla varia</i>	καβαλαριά	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Corylus avellana</i>	φουντουκιά, λεπτοκαριά	Vokou <i>et al.</i> (1993)	ναι
<i>Crataegus laevigata</i>	μουρτζιά, βουρβουλιά, μπουρμπουλιά	Γκανιάτσας (1974)	όχι
<i>Crataegus monogyna</i>	μουρτζιά, βουρβουλιά, μπουρμπουλιά	Vokou <i>et al.</i> (1993)	ναι
<i>Crocus</i> sp.	κρόκος	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Crupina vulgaris</i>	<i>Crupina</i>	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Cupressus sempervirens</i>	κυπαρισσόμηλα	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Cydonia oblonga</i>		Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Cynodon dactylon</i>	αγριάδα	Πατσέλης (1952)	όχι
<i>Cyperus</i> sp.	κύπερις στρογγυλή	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Dactylorhiza maculata</i>		Malamas & Marselos (1992)	όχι

(Συνεχίζεται)

(Συνέχεια)

Taxon	Κοινό όνομα ή ονομασία πηγής	Πηγή	Βρέθηκε
<i>Daphne laureola</i>	δάφνη	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Datura stramonium</i>	στραμόνιον	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Daucus carota</i> subsp. <i>maximum</i>		Malamas & Marselos (1992)	όχι
<i>Dictamnus albus</i>	ρακοβότανο, αμάραντος, δίκταμον λευκόν	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Digitalis ferruginea</i>	διγιτάλι κόκκινη	Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Digitalis lanata</i>	κορακοβότανο, κορακόχορτο	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Elymus repens</i>		Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Ephedra fragilis</i> subsp. <i>campylopoda</i>	πολύκομπον, κομπόχορτο, κρεμαστήρι	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Equisetum hyemale</i>		Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Erodium</i> sp.	ερόδιον	Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Eruca</i> sp.	eruca	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Eugenia caryophyllata</i>	γαρύφαλλα, μοσχοκάρφια	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Euphorbia</i> sp.	εφόρβιο, ευφόρβιον άριζον, εφόρβιο απλό, εφόρβιο σύνθετο	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Euphrasia</i> sp.	ευφρασία	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Fibigia</i> sp.	Fibicis	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Ficus carica</i>	συκιά	Malamas & Marselos (1992), Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Foeniculum vulgare</i>	μάλαθος, μάραθος	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Fragaria vesca</i>	φράουλα, χαμοκέρασα, χαμαικέρασος	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Frangula rupestris</i>	μαυραγκαθιά, λατζοχεργία	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Fraxinus ornus</i>	φράξος, βαφόρριζα, φράξινος	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Fumaria officinalis</i>	καπνός, καπνόχορτο	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Gentiana</i> sp.	γεντιανή	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Geranium</i> sp.	geranio	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Globularia alypum</i>	σουρέκι, σιδέρι, σένα	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Glycyrrhiza glabra</i>	γλυκόρριζα	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Haematoxylum campechianum</i>	μπακάμι	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Hedera helix</i>	κισσός, κισσάμπελος	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 1	ναι

(Συνεχίζεται)

(Συνέχεια)

Taxon	Κοινό όνομα ή ονομασία πηγής	Πηγή	Βρέθηκε
<i>Helianthemum nummularium</i>	Nummularia	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Helleborus cyclophyllus</i>	σκάρφη, κάρπη, ελέβορος	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Helleborus niger</i>	ελλέβορος μέλανας με κόκκινο ανθό	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Hyoscyamus niger</i>	δυσκύαμος, δαιμοναριά, υοσκύαμος	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Hypericum perforatum</i>	βαλαμόχορτο, βάλαμο, χελονόχορτο, υπερικόν	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Hyssopus officinalis</i>		Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Ilex aquifolium</i>	αρκουδοπούρναρο, λιοπρινο	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Inula helenium</i>	ελένιον, ίνουλα καμπάνα	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Iris florentina</i>	ίρις φλορεντινή	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Iris sp.</i>	σιλέρι ορινής, σίλος	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Juglans regia</i>	καρυδιά	Malamas & Marselos (1992), Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Juniperus oxycedrus</i>	κέδρος, κέντρος	Vokou <i>et al.</i> (1993)	ναι
<i>Juniperus sp.</i>	κέδρος, άρκευθος, ήμερος κέδρος, βράθυς	Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Lactuca serriola</i>	αγριομάρουλο	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Lactuca sp.</i>	μαρούλι	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Lamium album</i>	λαβρόχορτο	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Laurus óxibilis</i>	δάφνη, Βάγια, Βάια	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Leonurus cardiaca</i>		Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Lilium candidum</i>	κρίνος λευκός	Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Lilium sp.</i>	κρίνος κόκκινος, ζαμπάκι	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Limonium sp.</i>	Limonium	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Linum sp.</i>	λινάριον	Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Lithospermum sp.</i>	Lithospermum	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Lycopersicon esculentum</i>	ντομάτα	Malamas & Marselos (1992)	όχι
<i>Malus communis</i>	μηλέα	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Malva pussila</i>	μολόχα	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Malva sp.</i>	μολόχη στρογγυλόφυλλος, αμελόχα	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι

(Συνεχίζεται)

(Συνέχεια)

Taxon	Κοινό όνομα ή ονομασία πηγής	Πηγή	Βρέθηκε
<i>Mandragora officinarum</i>	μανδραγόρα, μαντραγώρ	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Marrubium</i> sp.	μαρούβιον	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Marrubium vulgare</i>	σκυλόχορτον	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Matricaria perforata/Chamomilla recutita</i>	ματρικάρια	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Melilotus</i> sp.	μοσοτριφύλιον (τεντελίνα, νυχάκι), μελίλοτος	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Melissa officinalis</i>	μελισσόχορτο, μελισσοβότανο, μέλισσα	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Melittis melissophyllum</i>	μελισσόφυλλο	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Mentha pulegium</i>	γλύχων ή φλισκούνη, πουλέτζι	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Mentha spicata</i>	ηθύσμος μέντα	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Mentha x piperita</i>		Malamas & Marselos (1992)	όχι
<i>Micromeria juliana</i>	ύσωπος	Malamas & Marselos (1992), Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Morus nigra</i>	συκαμινέα μαύρη	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Muscari</i> sp.	υάκινθον	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Myrtus communis</i>	μουρτία (μυρσίνη)	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Narcissus</i> sp.	νάρκισσος, δακράκι	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Nepeta</i> sp.	Nepeta	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Nigella damascena</i>	κουτσουλόχορτο, μαυροκόκκα	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Nigella</i> sp.	Nigella	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Nymphaea alba</i>	νυμφαία λευκή	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Ocimum basilicum</i>		Malamas & Marselos (1992)	όχι
<i>Ononis spinosa</i>	ονονίς ακανθώδεις	Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Ophrys</i> sp.		Vokou <i>et al.</i> (1993)	ναι
<i>Oropanax chironium</i>	οποπάναξ	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Orchis</i> sp.	σαλεπόχορτον, όρχεις	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Origanum majorana</i>	μανζουράνα	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Origanum vulgare</i>	ρίανο, ρίγανη	Vokou <i>et al.</i> (1993)	ναι
<i>Oxalis</i> sp.	οξαλίσ	Χειρόγραφο 1	όχι

(Συνεχίζεται)

(Συνέχεια)

Taxon	Κοινό όνομα ή ονομασία πηγής	Πηγή	Βρέθηκε
<i>Paeonia</i> sp.	παιονία	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Papaver rhoeas</i>	παπαρούνα ροϊάδος	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Papaver somniferum</i>	μήκων (αφιόνιον), παπαρούνα μαύρη	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Parietaria officinalis</i>	ανεμόχορτον	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Petasites</i> sp.	Petasitidis	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Petroselinum crispum</i>		Malamas & Marselos (1992)	όχι
<i>Petroselinum sativum</i>	πετροσέλινο	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Pimpinella anisum</i>	πιμπιρνέλλα, γλυκάνισον	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Pinus nigra</i>	κουκουνάρια	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Pistacia terebinthus</i>	τερεβινθέα	Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Plantago lanceolata</i>	πεντάνευρο	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Polygala</i> sp.	πολύγαλα, πικρόρριζα	Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Polygonum</i> sp.	poligono	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Polypodium vulgare</i>	πολυπόδιον	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Portulaca oleracea</i>	γλυστρίδα	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Potentilla pedata</i>	πικροτσούκι, αφορμοχόρτι	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Potentilla reptans/detomasii</i>	πεντάφυλλον	Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Primula</i> sp.	άνθη της πρώτης ανοίξεως, πασχαλούδες	Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Prunus amygdalus</i>	αμυγδαλιά	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Prunus cerasus</i>		Malamas & Marselos (1992)	όχι
<i>Prunus domestica</i> subsp. <i>insititia</i>	κοκκομηλέα, δαμασκηνέα	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Prunus spinosa</i>	τσαπουρνιά, βουρβουλιά, μαμουσιά	Vokou <i>et al.</i> (1993)	ναι
<i>Psoralea bituminosa</i>	βρωμόχορτο, βρωμούσα, αγριοτριφύλλι	Vokou <i>et al.</i> (1993)	ναι
<i>Pteridium aquilinum</i>	πτέρις του βουνού	Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Pulmonaria officinalis</i>	Pulmonaria	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Punica granatum</i>	ροδιά	Malamas & Marselos (1992), Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Pyrethrum parthenium</i>	πυρέθρα, πύρεθρον	Κρεκούκιας (1974), Χειρόγραφο 2	όχι

(Συνεχίζεται)

(Συνέχεια)

Taxon	Κοινό όνομα ή ονομασία πηγής	Πηγή	Βρέθηκε
<i>Pyrus</i> sp.	απιδιά	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Quassia amara</i>	κουασσία πικρή	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Quercus</i> sp.	δρυς ή βαλανιδιά	Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Raphanus</i> sp.	Raphani	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Rhus coriaria</i>	ρούδι, ρούδιον, ρήον βαρβαρικό, ραβάρβαρο	Κρεκούκias (1974), Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Ricinus communis</i>	κικis η ...	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Rosa canina</i>	αγριοτριανταφυλλιά	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Rosa gallica</i>		Malamas & Marselos (1992)	όχι
<i>Rosa</i> sp.	ρόδα κόκκινα	Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Rosmarinus officinalis</i>	δεντρολίβανον, ροσμαρίνον	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Rubia tinctorum/olivieri</i>	ριζάριον	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Rubus fruticosus</i>	βασινιά, βάτος	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Rumex acetosa</i>	ξυνολάπατον, ξυνήθρα, οξυλάπαθο	Χειρόγραφο 1, Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Ruta graveolens</i>	απήγανος, πήγανος	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Salix alba</i>	ιτιά	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Salvia officinalis</i>	αλιφασκιά, ελελίφασκος, ελελίσφακος	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Salvia sclarea</i>	αγιανίτης, αγιάννης	Vokou <i>et al.</i> (1993)	ναι
<i>Salvia</i> sp.	σάλβια	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Sambucus ebulus</i>	βούζιλου, έμπολο	Κρεκούκias (1974), Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Sambucus nigra</i>	κουφοξυλιά, φροξυλιά, φροξυλάνθι, ζαμπούκον	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Saponaria</i> sp.	Saponaria	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Satureja graeca</i>		Malamas & Marselos (1992)	όχι
<i>Satureja</i> sp.	Satureja	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Saxifraga</i> sp.	σαξυφραγιά	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Scabiosa</i> sp.	σκαμπιόζη	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Scorzonera</i> sp.	Scorzonera	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Scrophularia</i> sp.	Scropholaria	Χειρόγραφο 2	ναι

(Συνεχίζεται)

(Συνέχεια)

Taxon	Κοινό όνομα ή ονομασία πηγής	Πηγή	Βρέθηκε
<i>Sedum acre</i>	πετρόχορτο, αμάραντο	Vokou <i>et al.</i> (1993)	ναι
<i>Sideritis raeseri</i>	τσάι	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Silybum/Cirsium/Onopordum</i>	γαϊδουράγγαθος	Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Sinapis alba</i>		Malamas & Marselos (1992)	όχι
<i>Sinapis arvensis</i>	σινάπι	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Sisymbrium officinale</i>	αγριόβρουβα, σκυλοβρούβα	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Sisymbrium sp.</i>	<i>Sisymbrii</i>	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Solanum dulcamara</i>	δουλκαμάρα	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Solidago virgaurea</i>	χρυσοραβδί	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Spartium junceum</i>	σπάρτο	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Stachys officinalis (Betonica officinalis)</i>	μπετόνικα	Χειρόγραφα 1 & 2	όχι
<i>Styrax officinalis</i>	στύραξ	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Tanacetum parthenium</i>	καριοφύλλι	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Tanacetum sp.</i>	<i>Tanacetum</i>	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Tanacetum vulgare</i>	καρυοφίλι, μόσχος	Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Taraxacum officinale group</i>	πικραλίδα, αγριομάρουλο	Vokou <i>et al.</i> (1993)	όχι
<i>Taraxacum sp.</i>	πικραλίδες, ραδίκια	Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Teucrium chamaedrys</i>	χαμαΐδρυον	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Teucrium polium</i>	λαγοβότανο, βοτάνι της αγάπης, αμάραντος, παναγιόχορτο, στομαχοβότανο	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Thymelea</i>	τιμελέα	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Thymus sp.</i>	θυμάριον	Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Tilia tomentosa</i>	φιλύρα, φλαμουριά, τίλιο	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Trifolium sp.</i>	ταροφίλι	Κρεκούκιας (1974)	ναι
<i>Tussilago farfara</i>	<i>Tussilaginis</i>	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Ulmus sp.</i>	φτελέα	Χειρόγραφο 1	όχι
<i>Umbilicus sp.</i>	<i>ombilico di venere</i>	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Urtica dioica</i>	τσουκνίδα, μεγάλη τσουκνίδα, ήμερη αγκίδα, τζικνίδα, τσικνίδα	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	ναι

(Συνεχίζεται)

(Συνέχεια)

Taxon	Κοινό όνομα ή ονομασία πηγής	Πηγή	Βρέθηκε
<i>Valeriana officinalis</i>	βαλεριάνα	Vokou <i>et al.</i> (1993)	ναι
<i>Valeriana</i> sp.		Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Verbascum phlomoides</i>	φλώμος, σπλώνος	Vokou <i>et al.</i> (1993)	ναι
<i>Verbascum</i> sp.	verbasco, βερμπάσκον	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Verbena</i> sp.	Verbena	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Veronica becabunga</i>	becabunga	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Veronica</i> sp.	βερόνικα	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Vincetoxicum</i> sp.	βιντσετόξικον	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Viola odorata</i>	πασχαλομάν'σες, μανουσάκια, βιόλα	Vokou <i>et al.</i> (1993), Χειρόγραφα 1 & 2	ναι
<i>Viola</i> sp.	μανουσάκια άγρια	Χειρόγραφο 1	ναι
<i>Viscum album</i>	ιξός της δρυς	Χειρόγραφο 2	ναι
<i>Vitex agnus-castus</i>	αλυγαριά	Χειρόγραφο 2	όχι
<i>Zigiber officinale</i>	ζίνγγιβερ	Χειρόγραφο 2	όχι